

ȘEF RABIN DR. MOSES ROSEN

Să-l cauți pe Dumnezeu la bucurie

„Farao trimise și-i chemă pe Moșe și pe Aron și le zise: Am păcătuit de data aceasta” (Exodus 9, 27).

Atitudinea lui Farao față de nenorocirile ce se abat asupra-i e menită să slujească drept învățătură. El nu înțelege la început noțiunea Părintelui Unic al întregii Creațiuni. Sugestivă e, în această privință, povestirea midrașică.

Cind Moșe și Aron îi aduc primul mesaj al lui „Hašem” — Dumnezeu-Unic, Farao a deschis pomelnicul zeităților sale. Erau acolo înșirați cu toții: erau zeii cărora omul primitiv li se închina de spaimă. Forțele naturii îl înfricoșau și el implora pe fiecare dintre ele. Frica era motorul idolatriei și cultivarea ei fundamenta în același timp sistemul social sclavagist care furniza lui Farao puterea. Piramidele constituiau simbolul acestui sistem; o bază largă, milioane de robi stovindu-se pentru a clădi huzurul unui singur virf, Farao. Era deci o credință religioasă potrivită pentru nemiloasa exploatare a oamenilor.

În catastifele zeităților acestea, în zadar a răsfodit Farao pagină cu pagină. Pe „Hašem”, Dumnezeuul dragostei, părintele tuturor oamenilor, nu l-a găsit. „Cine ești Hašem?” întrebă el și continuă „Nu-l cunosc pe Hašem”.

Moșe îi răspunde ironic: „Nu-l căuta pe Dumnezeu în numele căruia vorbești, în opusul idolilor tăi în băntăiea morții”.

Precum Cohenul, preotul religiei noastre, înfățișătorul cultului vieții n-are ce căuta în cimitir, în împărăția morții, tot astfel pe Dumnezeuul nostru nu-l vei găsi în pomelnicele tale, pline cu zeități moarte”.

Intr-adevăr, civilizația faraonică ne-a lăsat impresionante vestigii ale unui excesiv cult al morților. Săpăturile arheologice din valea Nilului dau la iveală minunate palate menite a constitui lăcașul de veci al cadavrelor faraonilor. Un savant mod de conservare a acestora, pe care nici astăzi oamenii de știință n-au reușit să-l descopere, dovedește grija cea mare pe care o aveau bieții tirani ca și după moarte să le fie păstrate trupurile și, mai ales, să se „bucure” de același lux și să sălășuiască în același huzur.

Cultul în numele căruia a vorbit Moșe era la polul opus. Nu în numele morții, ci în cel al vieții răsună cuvântul său.

„Învățătura vieții” ne arată că „mai bun e un ceas de pocăință și fapte bune pe lumea aceasta, decât întreaga viață a lumii viitoare” (Tratatul Avot IV, 22). Credința lui Moșe nu îndeamnă să te resemnezi la suferință și mizerie pe această lume, făgăduindu-ți, în schimb, compensația în perspectivele lumii viitoare. Aici, pe acest pământ, e dator ordinciosul să lupte și să muncească spre a făuri un trai fericit pentru sine și pentru societate.

Nu în numele fricii, care ingenunchează moralul omului și-l reduce la robie, ci în numele dragostei care îl înalță și-l face stăpîn al propriului său destin a grăit Moșe. De aceea Farao n-a putut să-l înțeleagă.

Farao își amintește că „a păcătuit” numai cind îl lovește nenorocirea. La fiecare din cele zece plăgi se cutremură și făgăduiește că își va îndrepta greșeliile. De îndată ce trece plaga, dispare însă și aparenta ameliorare a atitudinii faraonice.

Pe Dumnezeu să-l regăsim la bucurie, atunci cind razele binefăcătoare ale soarelui fericirii ne luminează viața. Să ne ferim de obiceiul faraonic de a-l căuta pe Dumnezeu numai atunci cind simțim loviți de soartă. Să nu-l căutăm la cimitir, să nu-l implorăm cuprinși de spaimă ci „să-l iubim”.

Precum odinioară Farao s-a adresat lui Moșe și Aron, spunindu-le „rugați-vă pentru mine”, tot așa unii coreligionari de-ai noștri cred că se achită de îndatorirea lor față de morți solicitînd rabinului sau cantorului să le țină locul la înălțarea rugilor de amintire a celor decedați. Ei uită că iudaismul nu cunoaște intermediari între om și divinitate și că numai ruga fierbinte izvorită din sufletul credinciosului poate stabili comuniunea cu Dumnezeu.

Nu. Nu acesta e drumul iudaismului. „Cohenul n-are ce căuta la cimitir”. În cultul vieții, în munca neobosită, în elanul ce ni-l dă spre a atinge piscurile perfecțiunii, în măreția Naturii să-l căutăm pe Dumnezeu și să-i răspundem precum odinioară a răspuns Moșe în clipa cind l-a simțit pe Părintele ceresc: „Hineni” — „iată-mă”.

IUDAISMUL DIN ROMÂNIA DIN NOU ONORAT

EMINENȚA SA — DOCTOR HONORIS CAUSA AL UNIVERSITĂȚII „BAR ILAN” DIN ISRAEL

În ziua de 26 ianuarie 1993, a avut loc, în sala de festivități a Universității „Bar-Ilan”, din Tel Aviv, solemnitatea decernării titlului de Doctor Honoris Causa în filosofie următoarelor personalități:

Eminența Sa dl Șef Rabin dr. MOSES ROSEN;
ZEVULUN HAMMER — șeful partidului național religios „Mizrachi”, fost ministru al educației și culturii;
Av. NAFTALI LIFSHTITZ — unul dintre fondatorii Universității „Bar Ilan”, personalitate proeminentă în științele iudaice.

Cele trei personalități mai sus amintite au fost elogiate de către dr. Josef Burg — fost ministru de interne al Israelului, președinte de onoare al Institutului „Yad Vashem”, Rabin prof. dr. Emanuel Rackman și Schlomo Eckstein — președintele Universității „Bar Ilan”. Aceștia au relevat cu pregnanță meritele celor distinși cu titlul de Doctor Honoris Causa, subliniind aportul lor deosebit în desfășurarea vieții evreiești.

La festivitate au luat parte distinse personalități din viața religioasă, culturală și socială a Israelului.

A fost prezent ambasadorul României în Israel, dr. Radu Homescu, cu doamna.

Federația Comunităților Evreiești din România, Comunitatea Evreilor din București și „Revista Culturii Mozaic” adresează iubitului și veneratului nostru conducător și dnei Amalia dr. Rosen calde felicitări.

MAZAL-TOV, EMINENȚA!

TEL-AVIV

Sărbătorirea Unirii Principatelor și a Zilei Naționale a României

Sub auspiciile Asociației de prietenie Israel-România, a avut loc la Tel-Aviv, în ziua de 17 ianuarie 1993, o dublă sărbătorire: Unirea Principatelor (24 ianuarie 1859) și Unirea Cea Mare (Alba Iulia — 1 decembrie 1918).

Festivitatea a fost onorată de prezența Excelenței Sale, ambasadorul României în Israel, dr. Radu Homescu, cu doamna. Eminența Sa dl Șef Rabin dr. Moses Rosen, președintele Federației Comunităților Evreiești din România, a fost invitat de onoare.

Au luat cuvîntul domnii: Moshe Nagor, președintele Asociației de prietenie Israel-România, David Lybayi, ministrul justiției, Haim Haberfeld, secretarul general al sindicatelor israeliene — Histadrut, Itzhak Artzi, reprezentantul primăriei Tel-Aviv și Arthur Israelovici — trezorierul Histadrutului și președintele Organizației evreilor originari din România. În încheiere a vorbit dl dr. Radu Homescu, ambasadorul României în Israel.

Eminența Sa a rostit, cu această ocazie, un cuvînt de salut în numele Federației Comunităților Evreiești din România, din care desprindem următoarele:

ROMÂNIA MARE ESTE O SFÎNTĂ NOȚIUNE

„Idealul milenar al poporului român, unirea tuturor provinciilor românești într-un stat unitar, suveran și independent, împlinește cuvîntul eternului bard al iudaismului, David, cîntărețul nemuritorilor psalmi: „Cînt de bine și cînt de plăcut este cînd frații se află laolaltă” (Psalm 133,1).

Cine mai bine decît noi, evreii, poate să înțeleagă măreția acestui dor, noblețea acestui sentiment al unirii între frați? De aceea cuvintele „România Mare” sînt sfînte și cînd rostim cuvintele „Hai să dăm mîna cu mîna cei cu inima română”, să respingem cu indignare orice tentativă de a folosi aceste două sfînte cuvinte — România Mare — pentru a semăna discordie, în loc de concordie, ură în loc de dragoste”.

ÎN VECI NU VOM UITA

„Loialitatea și devotamentul nostru față de poporul român au constituit trăsătura definitorie a celor șase veacuri de ospitalitate de (Continuare în p. 7)

Remember ULTIMUL „HASMONAEEA"

de MARIAN MEHR

Răsfoiesc cu stringere de inimă ultimul număr al revistei „Hasmonaea", iulie-septembrie, 1940, nr. 1-2, Tamuz-Elul 5700, un an fatidic pentru evreii din Europa și, nu în ultimul rind, pentru cei din România. Apărută la București, în anul 1915, ca „publicațiune periodică a cercului studențesc național-evreesc „Hasmonaea", din România, revista lupta împotriva tendințelor asimiliste, pentru promovarea valorilor evreiești și a idealului sionist. La acest ultim număr au colaborat: Iancu Leibu (directorul revistei) cu „Noua școală evreiască"; Ury Benador, cu „La Madagascar" (fragment de roman); Silvio de Mayo, care a creionat portretul lui Vladimir Jabotinsky; A.L. Zissu, „Delir mesianic" (fragment); L.B. Wechsler: „Acolo și aici" (note), Mariana Feldman — versuri; S.L. Ariel: „Spiritu și noblete"; R. Lazăr: „Sinagoga noastră"; Ana Fuchs: „Myriam"; se mai adaugă rubrica „Miscellanea", precum și recenzia: „Antologie sionistă: Idee", de dr. Th. Loewenstein.

Începuseră vremuri tragice pentru România și pentru evreimea română, inclusiv pentru cea care se legănase mult timp și în bună parte cu iluziile asimiliste. Nu doresc decât să reamintesc aici rindurile semnate de strălucitul sociolog și publicist L.B. Wechsler, din cuprinsul revistei respective, intitulată lapidar: „Note pe marginea actualității". Apăruse în acea vreme un întreg „pachet" de legi rasiale: elevi și profesori evrei erau eliminați din școli; avocați scoși din barouri, specialiști, negustori ori fabricanți îndepărtați din economie, actori concediați din teatre, ziariști izgoniți din redacții.

Evreii trebuiau să se regroupeze, să se ajute, să se întoarcă la obștea pe care o neglijaseră ori, mai rău, o părăsiseră, ca la un colac de salvare. La această stare de lucruri se referă autorul notelor: „...S-a dus demult

vremea parabolilor. Trăim adine în cea mai tragică realitate. Acolo unde ați activat nu mai e loc pentru voi. De asta ne dăm perfect de bine seama. Se cuvine să vă facem loc alături de sărăcia noastră. Nu vă temeți, va fi loc, dacă vom ști să organizăm această pauperitate"... În „Hasmonaea", se combatea și în ultimul ceas plaga asimilismului, deznationalizarea; era ultimul apel la demnitatea evreiască, deja călcată în picioare de legi și comportamente segregacioniste. Mai rău, însăși moartea plutea în aer. Numai după cîteva luni, în ianuarie 1941, a avut loc sîngeroasa rebeliune legionară. Celor epurați sau marginalizați, fără mijloace de subsistență, Wechsler le reamintea că, dacă vor să se bucure de sprijinul obștii, să mai lase „blazonul purtat în proțap" și diferite pretenții la privilegii, după ce ani de-a rîndul n-au

vrrut să audă de iască. Publicistul menajamente: „La o asemenea obște, dacă nu se vine plecat și umil, se vine totuși cu respect pentru ceea ce ea a avut de îndurat, în timp ce tu, filolog, artist, gazetar etc., trăiai în Arcadia felice a asimilismului".

Apelul la demnitate apare dramatic chiar din prima notă: „Mă întreb (și încerc să răspund) dacă este cu putință o transformare sufletească a evreilor din România, sub imperiul noilor orientări din Europa. Pentru a simplifica problema, este necesar să arăt că, prin transformarea sufletească, înțeleg conștiința și necesitatea adeziunii la o așa-numită filosofie a vieții evreiești autentice. Autenticitatea vieții evreiești înseamnă trăirea intensă în spațiile unei spiritualități iudaice, prin acceptarea pur și simplu a unor reguli firești ce guvernează existența zilnică a colectivității evreiești. Una din aceste reguli, și cea mai de seamă, e demnitatea". Dureroasă chemare la trezirea conștiinței evreiești, măcar în ceasul al 12-lea, se dezvăluie mai pregnant în nota următoare: „Nu e demn acela care, evreu fiind și eliminat fiind din pozițiunea pe care a deținut-o dincolo de hotarele comunității sale etnice, nu recunoaște francamente, fără înconjur, liber și mîndru, că și-a recîștigat dreptul de a fi evreu. Ezitarea este un narcotic, care te face să plutești între viață și moarte"... Cuvinte premonitorii!

Nu știu dacă alcătuitoarii acestui număr erau edificați că e vorba de ultimul act de apariție a revistei (după 25 de ani de existență și totalizînd circa 8000 de pagini). Articolul lui Wechsler, intitulat modest: „Note", parcă strecurat în corpul revistei, nu era de fapt apelul, ultimul apel rostit de „Hasmonaea" înainte de dezastrul iluziilor asimiliste, din ajunul Holocaustului?

Dintre aceste ultime note, parcă testamentare, mai vreau, în încheiere, să reproduc una: „Părăsiți ceea ce s-ar putea numi boieria dv. asimilantă. Preluați numele evreiești, chiar dacă nu sint prea sonore. Puțin curaj, puțin bărbăție. Azi se trăiește concret. Realitatea contează; nu stăruți în erorile fanateziilor de toate categoriile. Dacă aveți o conștiință, și în genere dacă asimilismul are o conștiință, scuturați-o pînă se va trezi la realitatea evreiască".

Notele lui L.B. Wechsler sau, altfel zis, apelul revistei „Hasmonaea", din anii '40, și-au pierdut oare actualitatea?

ȚICU GOLDSTEIN

ANUL 1941

Rafele celor uciși nu se mai spală niciodată, ca și mîinile ucigașului, nici un cuvînt nu poate face uitată o faptă, oameni sculați din somn și împușcați în fața copiilor sau spinzurați în stradă sau jupuiți ca vinatul pădurii, guri închise cu o țevă de pistol și nimeni să-i apere. Nimeni? Fuși unde vrei, te ajunge din urmă tropăitul de vită al celui înarmat, fuși în căutarea oamenilor. Au fost și oameni.

Cîntecul lui a străbătut lumea

În urmă cu 50 de ani, a murit tenorul Joseph Schmidt.

El ar fi trebuit să devină cantor, cum se cuvenea pentru fiul înzestrat muzical al unei familii de evrei religioși din Bucovina. Sinagoga și săli de rugăciune de la Cernăuți au fost locurile primelor lui apariții. Că el a strălucit, pînă la urmă, ca tenor în domeniul muzicii laice, aceasta a fost opera unchiului și impresarului său, Leo Engel, care, în 1928, l-a dus la Berlin. Acolo, Schmidt, cu timbrul „italian" al vocii sale, a făcut repede carieră. Rolurilor din opere și operete le-au urmat înregistrări pe discuri, apoi apariții în filme. Cel mai mare succes al lui pe ecran a fost filmul, neuitat nici azi, „Un cîntec străbate lumea".

Schmidt a apărut în săli de operă de pretutindeni — Berlin, Viena, New York au fost doar cîteva stații. Dar după luarea puterii de către nazisti în 1933, din sărbătoritul star a turneelor a devenit un fugăvinat. Din Germania, Schmidt s-a refugiat în Austria, de acolo în Elveția, apoi în Franța și înapoi în Elveția, unde a fost internat într-un „lagăr de azilați" de la Bad Guyrenbad. Acolo a murit Joseph Schmidt, la 16 noiembrie 1942, în vîrstă de numai 38 de ani, epuizat sufletește și trupește.

„Cade o stea — cîntărețul Joseph Schmidt — 1904-1942" este scris pe modesta piatră funerară a cimitirului evreiesc Friessenber, din Zürich.

ONE-WOMAN-SHOW

Cea mai cunoscută actriță israeliană, deținătoare a Premiului Israelului, Lya König, a susținut, la 29 noiembrie 1992, la Casa Radiodifuziunii din München, un One-Woman-Show (recital) în idiş și germană, sub titlul „Stele fără cer". Prelucrarea muzicală a serii cu povești, fabule și cîntece de Șalom Alehem, I.L. Peretz, Hic Manger, Mordehai Gebirtig, Isaac

Bashevis Singer și alții i-a revenit lui Canny Donner, iar regia lui Zwi Stolper.

Beneficiul serii a fost cedat în favoarea fondului Paul Ehrlich, al Facultății de Medicină a Universității Tel-Aviv, spectacolul fiind realizat sub patronajul rectorului Universității „Ludwig Maximilian" din München, Wulf Steinmann.

De organizare s-a ocupat comunitatea israelită din marel oraș bavarez, împreună cu Asociația „Prietenii Universității Tel-Aviv".

Lya König s-a născut în Polonia, părinții ei fiind actori de talent. A urmat Institutul de Teatr din București; prima apariție scenică a fost la vîrstă de 17 ani, pe scena Teatrului Evreiesc din capitala României. În 1961, a făcut Alia în Israel unde, curînd, a fost admisă în ansamblul Teatrului Național „Habima". Așa cum a mărturisit chiar ea unui prieten de adolescență din anii trăiați la Cernăuți și aflat în Israel dinaintea sosirii ei, în acel moment habar nu avea de limba ebraică, iar rolurile în această limbă le învăța pe dinafară, după ureche, fiindu-i citite de altcineva. Cu toate că a interpretat multe roluri din piesele lui Shakespeare, Brecht, Chehov, Lorca și alții, marea ei pasiune au rămas povestea idiş și cîntecul idiş. Tot ca un omagiu adunat artistei, Teatrul Național „Habima" a hotărât ca spectacolul „Stele fără cer" să fie reprezentat în regia soțului ei, Zwi Stolper.

A. SPIEGLER

Convorbiri cu MENUHIN

În 1979, editura londoneză Macdonald & Co. publica volumul „Convorbiri cu Menuhin" („Conversations with Menuhin"), purtate de Robin Daniels. În introducerea volumului, acesta, născut în 1941 la Blackpool, din părinți evrei — mamă americană și tată englez —, este prezentat ca avînd studiile făcute în California și la Epsom College, după care a studiat muzica cu Alan Rowlands. Cartea a cunoscut cea mai nouă reîmpărare în 1991. Autorul este prezentat ca psihoterapeut cu practică particulară la Londra, iar despre „Conversations with Menuhin" ni se spune că a fost tradusă în mai multe limbi, din Europa pînă în Orientul Îndepărtat.

În capitolul al III-lea, „Interpretare și execuție" („Interpretation and Performance"), ni se relatează că, la un moment dat, Menuhin își amintește de diferite întreruperi, citind unele cauze ale lor: ruperea unei corzi, transpirația care trebuie ștearsă de pe față. El citează și cea mai dramatică întrerupere la care a asistat. Vom reda în întregime pasajul respectiv.

O foarte dramatică întrerupere s-a întimplat în timpul unui recital la Carnegie Hall, cînd Diana (a doua soție a lui Menuhin — n.t.) și cu mine îl ascultam pe David Oistrach și pe Richter. Ei interpretaseră Sonata nr. 6, în la major, de Beethoven și erau la totuși primei părți a Sonatei în re minor, de Brahms, cînd un grup de evrei militanți au considerat că ar fi de datoria lor să atragă atenția asupra antisemitismului în Rusia. Un tînăr s-a urcat pe scenă strigînd, agitîndu-se și tulburînd complet recitalul. Evident că David Oistrach era emoționat, dar Richter nu părea să dea vreo atenție. (Imi amintesc bine de prima întîlnire cu Richter. În timp ce mă plimbam în grădina, aici, la Highgate, l-am întrebat de unde venise. El mi-a răspuns „Chicago". Am sugerat că „acesta ar putea fi un oraș depresiv". „Oh, nu", spuse el, „îubesc Chicago. Simt, cînd umblu pe stradă, că s-ar putea întimpla ceva!").

În cele din urmă, un polițist

a fost împins cu forța pe pod — un mod nedemn de intrare în acțiune a unui slujitor al legii. Tînărul a fost evacuat și s-a reluat recitalul. Puțin mai tîrziu, un alt tînăr, nesperiat de soarta prietenului său, a încercat să se lanseze spre scenă. De data aceasta, asistenta era în alertă și a reușit să-l oprească. Era în apropiere un polițist, dar fără îndoială că era atît de încîntat de muzică, încît uitase de serviciul lui.

Între timp, Diana și cu mine ne-am dus în cabina artiștilor. Richter radia ca o piscică neascultătoare, dar Oistrach era întins pe o canapea. Pînă atunci, el avusese un infarct, dacă nu chiar două, și draga sa soție, Tamara, era foarte îngrijorată de starea lui. Oistrach îmi spuse: „Yehudi, aceștia au fost evreii voștri sau evreii mei?". Iar eu i-am răspuns: „Dragă David, mi-e teamă că au fost evreii noștri!".

Prezentare și traducere de A SPIEGLER

MERIDIANE • MERIDIANE • MERIDIANE

IERUSALIM
cetate de foc și meditație

Nu de mult, am avut deosebită plăcere să particip la Congresul internațional de psihologie aplicată, care a avut loc la Ierusalim, în sălile luxoase ale Hotelului Hilton și la Convention Center, având peste 4000 de participanți. La spectacolul desfășurat la încheierea lucrărilor, s-au prezentat interesante și originale programe artistice de mare anvergură, din toate țările participante.

Așa cum s-a precizat în cuvântările de la deschiderea Congresului, acesta a oferit oaspeților din atâtea țări ale lumii și prilejul să cunoască îndeaproape oameni și locuri, fapte și întâmplări din Statul Israel. Totodată, reuniunea a relevat finețea gândirii iudaice, reunind într-o formă perfectă științificul cu utilul, sublimul cu realul.

Israelul dispune astăzi de psihologi specialiști de mare renume în toate domeniile, cum este vestitul Feuerstein, care se ocupă intens și atent de psihologia maselor. Sint psihologi care știu să aprindă în sufletele oamenilor vâpaia încrederii în viață, în muncă, mobilizându-i și stimulându-i.

După Congres, am mai rămas o lună la Ierusalim, în care timp am vizitat mai multe orașe din Israel, precum Betlehem, Rehovot, Tel-Aviv, Haifa, Beer-Sheva. Pretutindeni am admirat acuratețea locurilor, punctualitatea oamenilor la locul de muncă, în instituțiile publice, hărnicia și comportamentul lor civilizat, din care și mulți dintre noi am avea de învățat. La fel, am apreciat buna organizare a mijloacelor de transport în comun, faptul că fiecare localitate dispune de o stație centrală („Tahană mercazit“), de autobuze elegante, dotate cu aer condiționat. Aceasta ajută nu numai localnicilor, dar și turiștilor străini să se descurce singuri în folosirea lor și în orientarea în cele mai diverse localități.

Direct uluitor este faptul că, prin hărnicie și perseverență, acești oameni au clădit, pe întinderi de piatră și nisip, arse de soare, orașe moderne, înfloritoare, au amenajat parcuri luxuriante.

Poporul Israel, de la tineri la vârstnici, revenit pe acest loc al făgăduinței, știe să răspundă la dreptate cu dreptate, la resentiment cu hotărâre, să apere, prin lupte și jertfe, liniștea și libertatea, pentru că să poată trăi neînfricat sub cerul sideiului violet al nopților de iulie, să poată respira în voie aerul străzilor, învaluite în pulberea aurie a soarelui.

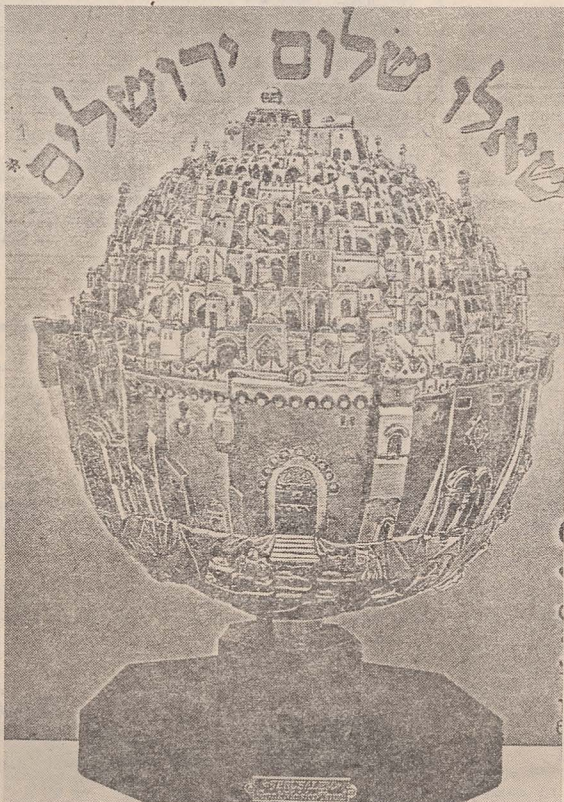
Un popor reunind circa 100 de colectivități evreiești adunate din toată lumea, unite într-un tot, este pus integral în slujba acestor deziderate, remarcându-se printr-un comportament conștient în fața adversităților vieții, a unor impulsuri ușurătoare și morbide.

Cel mai impresionant pentru oricine vizitează această Țară a Făgăduinței rămâne Ierusalimul, care reprezintă o adevărată Biblie deschisă.

Este deajuns să pătrunzi în vestitul Bazar care desparte vechiul de noul Ierusalim, un veritabil labirint polinațional și multilingvistic. Ce găsești în acest bazar? Dar ce nu găsești? Zeci, chiar sute de preparate culinare, care de care mai estetice prezentate și ambalate, obiecte de vestimentație, podobe, absolut tot ce se poate imagina gândirea umană.

Pătrundând prin oricare dintre cele șase porți în vechiul Ierusalim, îți dai seama că, poate, năvălirea ca în această cetate de foc și meditație, zidurile din vremuri străvechi nu vorbesc mai mult. Totul aici e subtil, înălțător, totul e străbătut de fiorul credinței și dragostei de viață, care, de peste milenii, aprinde flăcări vii ce ard nestinse în sufletul oricărui muritor. Cînd pui piciorul pe pământul acestui colț de lume, simți

firul vieții se rupe acolo unde este mai subțire, mai gingaș. Totodată, te înfiori la gândul că ar fi posibil ca omenirea să jertfească și alți martiri pentru ca viața ei să mai poată continua pe planeta Pământ. Poate că, dacă cei obsedați de rațiunea morții și care cred că pot decide soarta omenirii la un joc de zar ar veni în acest loc al sfințeniei, să se reculegă, urcînd și coborînd cu pietate

„Să doriți binele Ierusalimului!“ — lucrare de Frank Meisler (Israel)

o tresăltare puternică a inimii, o înălțare a ființei tale, se petrec în tine schimbări radicale. Poate năvălirea ca în acest loc nu există mai multe trepte de urcat și de coborît, mai multe lăcașuri de închinăciune, mai multe porți: toate călăuzesc spre locuri de meditație și reculegere.

Betlehem, Via Dolorosa, Grădina Ghetsemani, Sfântul Mormint, Zidul de Apus — vestigiul sfânt al Marelui Templu evreiesc din antichitate —, moscheile Al Aksa și Omar, atâtea locuri de pietate m-au făcut să simt cu emoție măreția Ierusalimului, sfințenia lui pentru cele trei mari religii monoteiste ale lumii: mozaică, creștină și mahomedană.

Poate mai mult ca oricînd, acum și aici, pelerini din toate cele patru colțuri ale lumii vin într-un *perpetuum mobile*, de bună voie și nesiliți de nimeni, să-și deschidă tainele sufletului, prihănit de atâtea tentații ale acestei vieți atât de tumultuoasă, să se descătușeze de atâtea grele încercări ce le apasă în orice moment conștiința. Vin în acest loc sacru să se roage pentru viață, pentru pace. Cu smernie, cu fruntea înălțată spre ceruri, ei citesc din Psalmi, din alte cărți sfinte, se roagă ore în șir din zi și din noapte, indiferent de factura religioasă. Pe fețele tuturor citești bunăvoința și împăcarea cu sine, pietatea și spiritul de încredere în aproapele. Pentru că, năvălirea altundeva, nu te simți mai zguduit de fiorul minții, al tămăduirii de ispite și tentații desarte!

Piereste, în fața atitor situații de atmosferă religioasă, nu poți să nu meditezi asupra a ceea ce îți face pe OM finit în spațiu și timp, asupra faptului că

treptele Ierusalimului, n-ar mai dori și n-ar mai pregăti războaie atomice nimicitoare.

Întors în patrie, nu te poți dezmetici lesne și trăiești încă mult timp sub vraja unui vis, sub imperiul unui somn hipnotic, din care greu te trezești la realitate. Și atunci îți dai seama că, în pofida tuturor adversităților, a incidentelor care mai au loc, Ierusalimul rămîne pentru întreaga omenire o cetate de foc și de meditație!

MARIA HODOROABĂ
prof. dr. psiholog
Iasi

Alia și cooperare

Meseria lui este analiza exactă a proprietăților moleculelor și, în acest domeniu, măsurarea în milioane de secundă, joacă un mare rol. Dar timpul are pentru el și o altă semnificație: dr. Yuri Feldman s-a întors în țara în care strămoșii lui au trăit cu mii de ani în urmă. Omul de știință a făcut Alia în ianuarie 1991. Mai înainte, Feldman trăia la Kazan, capitala Regiunii Autonome Tătare.

Fapt neobișnuit, i s-a permis să părăsească țara împreună cu invenția sa, „Time Domain Dialectic Spectrum Analyzer (TDDS)“, dar cu o condiție inteligentă: noii amfitrioni ai omului de știință — Hebrew University (Universitatea Ebraică) — și Institutul de biologie din orașul Kazan să-și împartă veniturile din valorificarea ei. Cu aparatul acesta pot fi executate analize spectrale, care servesc, printre altele, la recunoașterea precoce a cancerului. Invenția lui Feldman este utilă și la studierea în continuare a supraconductibilității.

Inițial, omul de știință voia să lucreze la Institutul „Weiz-

mann“ din Rehovot, dar, în cursul atacurilor irakene cu rachete în războiul din Golf, a preferat să se stabilească la Ierusalim. Acolo l-a atras invitația adresată de „Institutul Casali pentru chimie aplicată“ al Universității Ebraice.

Domeniul său de activitate: analize spectrale și cercetarea proprietăților electrice ale proteinelor și moleculelor. Decisivă pentru plecarea sa a fost și enorma criminalitate din vechia lui patrie. Soția sa și fiul său au fost agresați, automobilul lor a fost avariat de vandali. „Poate că pentru mine, profesional, ar fi fost mai multe șanse în S.U.A., dar am auzit că acolo criminalitatea este, de asemenea, foarte mare“. Cu ajutor israelian, întreaga instalație de cercetare pusă la punct de omul de știință va fi adusă în Israel. Cînd invenția lui va fi construită în serie, Israelul va prelua exploatarea pentru America de Nord, Europa Occidentală și Extremul Orient. Rusia este abilitată să folosească invenția pentru restul lumii.

Primii bacalaureați ai
liceului evreiesc din Viena

Nimeni nu voia, pe drept cuvînt, să creadă că, la o jumătate de veac „după Auschwitz“, vor fi din nou absolvenți ai unui liceu evreiesc de la Viena care să fi trecut bacalaureatul. „Primul examen de bacalaureat, după 55 de ani, la liceul evreiesc din Viena „Zvi Perez Chajes“ și din întreaga regiune germanofonă — așa a precizat Sharon Ferszt evenimentul, în publicația vineză „Wirtschaftswoche“ — a fost un prilej de aducere aminte, pe de o parte și de speranță, pe de altă parte.

Liceul „Zvi Perez Chajes“, numit așa după reputatul Șef-Rabin vinez din perioada antebelică, este un amestec interesant dintr-o obișnuită școală austriacă și un lăcaș de cultură evreiesc. Pe lângă materiile obișnuite, elevii liceului de pe Castellgasse învață și ebraica, istoria și religia evreiască. Școala are o orientare religioasă modernă. Se respectă tradiția, se face rugăciunea zilnică și e obligatorie acoperirea capului la băieți; mîncarea este căser. În sufragerie, elevii, împreună cu profesorii, spun regulat rugăciunea pentru masă. Este, deci, îndreptățit Ariel Muzicant,

președintele epitropiei școlii, care caracterizează acest asezămint ca „un fel de Melting Pot“, unde diferitele curente și diferențe membri ai Comunității, vienezi, imigranți ruși, religioși și nerezilioși se întîlesc laolaltă. Aspectul austriac și cel evreiesc ale școlii au fost subliniate deopotrivă de faptul că elevii se bucură, îndeosebi în zilele libere, de practicile obișnuite austriece și de cele specifice evreiești.

La invitația orașului Viena, 50 de foști absolvenți ai acestei școli, bogată în tradiții, au venit în orașul lor natal, iar ministrul învățămîntului, Rudolf Scholten, a adus 25 de elevi din viitorul liceu — partener din Israel (Rechavia Ierusalem), la festivitatea de la Viena.

„Normalizarea“ învățămîntului evreiesc se numără printre scopurile urmărite de guvernul austriac: „Trebuie să se ajungă la o nouă formă a înțelegerii de sine, care include, firesc, și instrucțiunea publică. Există unele școli cu profil religios, și aceasta este una cu profil religios evreiesc“, a spus el.

Manuscrisele de la Marea Moartă

ISRAELIENII ACORDĂ ACCES LIBER LA SULURILE DE LA QUMRAN*
VOR FI ACESTE PUBLICE PÎNĂ ÎN 1997?

Oameni de știință din toată lumea urmează să capete acum acces liber la sulurile scrise, descoperite la Qumran.

După cum a comunicat conducătorul colectivului internațional de editori, profesorul Immanuel Tov, în fața ziaristilor, la Ierusalim, fiecare savant are voie să examineze și să valorifice fotografiile scrierilor descoperite acum patruzeci de ani la Marea Moartă, dacă garantează să nu publice sulurile și fragmentele integral. Instruțiile care posedă fotocopiile au de acum înainte același drept de liberă cercetare. Substratul liberalizării în acest moment este disputată hotărîre a Universității Huntington — California, care a anunțat, cu cîva timp în urmă, că va publica materialul foto aflat în posesia ei.

Cele circa 500 de suluri și fragmente descoperite la Marea

Moartă provin din ultimul secol precreștin și primul secol al acestei ere. Ele reprezintă cea mai importantă descoperire de manuscrise ebraice din epoca modernă și dau o explicație hotărîtoare asupra iudaismului din vremea lor.

Editorilor li s-a reproșat în trecut că au tărgănat publicarea documentelor din motive teologice-dogmatice.

În realitate, publicarea lor va atesta, fără putînd de tăgădă, vechimea culturii noastre și fidelitatea cu care ea a fost păstrată nealterată, de poporul evreu, în ciuda persecuțiilor la care el a fost supus, cu atîta răutate, în decursul timpurilor.

* Qumran (Waadi Qumran) — ținut deșertic, unde au fost descoperite „Manuscrisele de la Marea Moartă“.

SINGURUL SUPRAVIEȚUITOR al unei familii de cinci persoane SE CONFESĂ

Acum, după mai bine de o jumătate de secol de la tragedia evreilor din Dorohoi, cînd unii contestă deportările și Holocaustul, încerc să redau, în cuvinte simple, unele amintiri triste pe care le-am trăit în calitate de victimă, supraviețuitor și martor ocular.

Noiembrie 1941: nori negri, amenințări, coboară asupra obștii evreiești din orașelul Dorohoi. Nu-mi amintesc data exactă a începerii deportării. Aveam doar 11 ani. Îmi aduc însă bine aminte de pogromul care a avut loc în vara anului 1940. Un adevărat mael, în care au căzut primele victime din rîndul populației evreiești din acest oraș. În același an, am fost dat afară de la școala primară românească și am urmat clasa a IV-a la primară la Școala israelită din localitate. Nu pot uita că, într-o noapte din toamna anului 1940, directorul Școlii israelite a fost bătut crunt de către legionari și o bună bucată de timp nu a mai predat la școală.

Amenințările, teroarea, teama căpătau zi cu zi forme din ce în ce mai diabolice.

În vara anului 1941, începe războiul, care a adus cu sine un nou val de persecuții. Cîrînd, începu să se zvonească despre o iminentă evacuare a evreilor într-o regiune total necunoscută de noi pînă atunci, denumită Transnistria.

În cursul lunii noiembrie 1941, zvonul devine realitate. Populația evreiască a orașului este programată după străzi, se stabilește de către autorități data deportării.

În două zile consecutive, au plecat două trenuri mari cu vagoane de marfă, în care au fost înghesuți evreii, fiecare cu bagajele pe care le putea duce cu sine.

Familia mea, compusă din cinci persoane — părinții, bunica, un frate mic și subsemnatul —, a plecat în ziua a doua.

Astfel a început infernul, drumul spre Holocaust.

Transportul în vagoanele de marfă, în condițiile unei ierni timpurii și reci, a fost un adevărat calvar. Am ajuns pe malul Nistrului, lîngă un pod complet distrus. Am fost dați jos din vagoane și apoi, în grupuri, am traversat Nistrul, cu un bac.

Dincolo de Nistru era orașul Moghilev. Aci am fost cazați într-un lagăr și urma să plecăm mai departe, pe melegurile îndepărtate ale Transnistriei.

Obosiți, înghețați, infometăți, am pornit a doua zi în coloană, pe jos, pe un drum care, pentru cei mai mulți, avea să fie fără întoarcere. Pe parcurs, s-au prăpădit primii oameni, primele victime ale deportării. După trei zile de mers, am ajuns în orașelul Șargorod. Întreaga mea familie era epuizată; împreună cu alți evrei, ne-am ascuns și nu am plecat mai departe. Coloana s-a continuat însă drumul prin satele ucrainiene, spre Bug.

Șargorod era un mic orașel ucrainean, cu o comunitate compactă de evrei autohtoni, la care s-au adăugat mii de evrei aduși din Basarabia și Bucovina de nord, precum și o parte dintre evreii dorohoieni.

Acest orașel, transformat în ghetou de autoritățile antonesciene ale vremii, a fost, alături de alte orașele și lagăre ale Transnistriei, loc de calvar și moarte pentru multe mii de evrei deportați din locurile lor de bătănie.

Iarna anului 1941/42 a fost deosebit de grea. Frigul, foametea, bolile de tot felul, mizeria morală și fizică au cuprins întreaga comunitate a evreilor din ghetou, fără nici un ajutor, aruncați în brațele deznădejdii. Moartea își arăta fața nădăjdită și căpăta forme și dimensiuni din ce în ce mai mari.

O sanie trasă de o mîrjoagă lihănită de foametea în fiecare dimineață inconjurat ghetoului, încărcînd cadavrele celor care nu au putut supraviețui suferințelor și mizeriei.

Cîți au murit? Mulți, foarte mulți. Nu știu numărul lor exact. Știu sigur doar atât, că în acea iarnă cumplită mi-au

murit ambii părinți și bunica, iar eu, în vîrstă de numai 11 ani, împreună cu un frate mai mic, de șase ani, am rămas singuri, la discreția tuturor vicisitudinilor timpurilor amare.

Ne-a luat o matusă, și ea în grea suferință, și-am căutat împreună să supraviețuim.

În iunie 1942, am scris unchiului meu din București o carte postală, disperată, în care-l anunțam despre tragedia familiei noastre și-i ceream sprijin. (După război, cînd m-am întîlnit cu unchiul meu, acesta mi-a returnat cartea postală — pe care o anexez —, precum și copii ale intervențiilor făcute la guvern pentru a ne salva, dar care au rămas fără ecou.)

În toamna anului 1942, mi-a murit și fratele mai mic și am rămas singur, dintr-o familie de cinci persoane. Am supraviețuit în condiții grele, la un orfelinat înghebat de comunitatea evreilor din ghetoul Șargorod, cu posibilitățile precare de care dispunea.

După doi ani de la deportare, în toamna anului 1943, cînd frontul se apropia de Transnistria, guvernul Antonescu, poate din necesitatea de a ameliora imaginea negativă de pe urma fărâdelegilor sale, recunoaște că a făcut o greșală deportînd evreii din Vechiul Regat (inclusiv din Dorohoi) și dă dispoziție ca cei rămași în viață să fie readuși acasă. Această măsură a venit tîrziu, mult prea tîrziu, după ce cimitirele evreiești ale Transnistriei au fost presărate cu gropi comune în care au fost înmormintate mii de victime, fără ritualul tradițional religios, fără să li se treacă numele, fără ca urmașii să le cunoască vreodată mormintele.

Astfel, după peste doi ani de la deportare, din două trenuri mari, înghesuite cu sute de oameni nevinovați, se întorcea la Dorohoi, la sfîrșitul anului 1943, un tren cu doar cîteva vagoane, în care ne aflam noi, puținii supraviețuitori ai acestui Holocaust care s-a numit „Transnistria”.

În aceste zile, cînd, la peste o jumătate de veac de la începutul calvarului evreilor din Dorohoi, anumite forțe obscure caută să minimizeze sau să nege că ar fi existat un Holocaust în această țară și alții din nou ura împotriva evreilor, cu articole rău prevestitoare, care amintesc de anii premergători Holocaustului, este imperios necesar ca fiecare evreu, fiecare cetățean cîștit să nu uite niciodată ororile celui de-al doilea război mondial.

O spun nu numai ca victimă, dar și ca unul dintre cetățenii acestei țări, în care am trăit și muncit alături de cetățenii majoritari, de naționalitate română, pe care-i cunosc și-i prețuiesc ca oameni cîștiți, toleranți și drepți.

Ing. MARCU ROZEN

pensionar

membru al Asociației Evreilor din România, Victime ale Holocaustului

Comemorarea pogromului legionar din București

La Templul Coral din București.

Duminică, 17 ianuarie 1993, la Templul Coral din București a avut loc comemorarea a 52 de ani de la pogromul legionar săvîrșit la București între 21—23 ianuarie 1941 (21—23 Tevet 5701).

Au participat conducători ai F.C.E. și C.E.B., numeroși enoriași, urmași ai victimelor rebelunii legionare, ziariști din presa audio-vizuală și scrisă.

În predica D-Sale, Prim-Rabinul C.E.B., dr. Ascher Ehrenfeld, a evocat durerea obștii evreilor din Capitală, rememorînd ororile petrecute acum mai bine de jumătate de secol, cînd oameni nevinovați, de toate condițiile sociale, au fost scoși din sinagogi, din casele lor și omorîți,

pentru simplul motiv că au fost evrei.

Corul tineretului evreu „Sira Vezimra” (dirijor Izu Gott) a interpretat, în idîș și ebraică, cîntece adecvate momentului comemorativ: „Es brent” („Arde orașul nostru, arde”), de Mordehai Gebirtig, „Marșul partizanilor evrei”, de Hirs Glick și „Ani Maamin” („Cred cu toată puterea sufletului meu”).

Ceremonia s-a încheiat printr-un serviciu divin, oficiat în prezența conducerii F.C.E., C.E.B. și a unui numeros public, la Cimitirul din Șoseaua Giurgiului, în fața mormintelor victimelor pogromului din București.

În fața mormintelor

DECESE

În cimitirele comunităților evreiești din țară, au fost înmormîtați, în trimestrul IV/1992, următorii:

ARAD. Földes Berta (90 de ani); Funk Margareta (89); Hermansdorf Alexandru (80); Karacsony Elenă (83); Rothmann Iuliana (90); Serestely Aurora (89); Szilagyi Sarolta (79); Schlesinger Alfred (89); Velescu Iulia (91). BRĂSOV. Feuer Iulia (71 de ani); Sebestyen Iuliu (89); Szantó Gheorghe (72); Szylagy Ghizela (71). BACĂU. Clain Lora (81); Hofman Ghizela (84); Șapira Fernanda (70). BĂILĂ. Fruchs Theodor (80); Lessen Liza (82). CLUJ-NAPOCA. Balazs Ilona (84); Dr. Deleanu Mauriciu (72); Fodor Alexandru (71); Kövari Lizzi (79); Moeș Maria (74). FOCȘANI. Dr. Leibovici Erica (46). GHERLA. Reich Arthur (77). GURA HUMORULUI. Rapaport Sima (82) — decedat în sept. 1992. GALAȚI. Pisingher Fani (72); Sobelman Uri (61); Vermont Riva (84). IAȘI. Blanc Moise (84); Diamant Bastiana (84); Fraier Carol (81); Pascal Evelina (72); Pincu Stela (49); Tișler Cecilia (75); Trubici Smil Falic (82); Zingher Liza (81). MOINEȘTI. Avram Samoilă (Lică) (65). ORADEA. Bartha Paraschiva (91); Dr. Fried Er-

nest (82); Gyartas Gheorghe (61). PLOIEȘTI. Gottlieb Sura (83); Gutman Rahmil (68); Herscovici Gerson (78); Av. Marcu Mihail (78). PETROȘANI. Gal Ester (86) — înmormîtat în cimitirul evreiesc din Zam. RADAUTI. Antonier Ambrozina (91); Landau Saly (88). SATU MARE. Abraham Eugen (86); Sandor Gheorghe (74); Szekely Ungar Marta (64). SUCEAVA. Lantzet Lea (82). SIGHETUL MARMĂȚIEI. Mendelovits Aladar (74). TULCEA. Ing. Svarthberg Marius (37); Vaisman Naum (83). TIMIȘOARA. Altman Maria (84); Bodnar Magdalena (85); Deixner Magdalena (79); Grünfeld Irina (84); Gross Adriana (84); Iochim Paraschiva (85); Kalman Ioan (70); Kovacs Margareta (86); Lukas Harry (61); Rauchbach Ana (81); Schlesinger Jacob (69); Szende Ernő (88); Wartenfeld Elisabeta (85). VASLUI. Feldner Sprinya Sabina (83).

Sînt cinci ani (27 Svat — 18 februarie) de cînd scriitorul ISRAIL BERCOVICI nu mai este printre noi. Familia.

Familia îndurerată anunță înțetarea din viață, în ziua de 11 octombrie 1992, a bunului și înțeleptului părinte, bunel și străbunic ISAC DANIEL, din Iași. Fie-i amintirea binecuvîntată!

Cu adîncă durere anunțăm împlinirea unui an de la înțetarea din viață a scumpei noastre mame și bunici LUCI FARKAS (Israel) și a cinci ani de la înțetarea din viață a scumpului nostru tată și bunici FARKAS ZOLTAN, fost președinte al Comunității Evreilor din Deva. Familia îndurerată.

La 7 martie (14 Adar), Anton — fiu și Lia — noră, comemorează șapte ani de la dureroasă despărțire de iubita lor ETELLA ROZENZWEIG. Fie-i memoria binecuvîntată!

Familia Rubinger, soția, copiii și nepoții anunță cu durere înțetarea din viață a celui care a fost soț, tată și bunici RUBINGER PESSACH GEDALIE. Nu te vom uita niciodată, suflet bun și blind.

ESEURI BIBLICE de dr. MOSES ROSEN

O inspirată chemare la meditație și bună înțelegere

Noua carte semnată de Eminența Sa Șef Rabinul dr. Moses Rosen, apărută de curind în limba română, în Editura Hasefer, care a tipărit mai mult de zece volume anterioare ale aceluiasi autor, adună între copertele ei, sub titlul generic „Eseuri biblice”, materiale diverse, dar care mărturisesc, toate, prin caracterul lor polemic, eruditia impresionantă și dragostea neîmormurată de oameni a scriitorului. Compartimentat în zece capitole tematice, purtând fiecare un titlu reprezentativ pentru conținutul de idei și de probleme al articolelor astfel grupate, cartea invită și la o lectură selectivă în timp, pe măsura intereselor și preferinței cititorului. Fiind creștin și ortodox din moși-strămoși și participă la populație majoritară, m-au atras în primul rând problemele enunțate în primele patru capitole („A fi evreu”, „Dumnezeu-Tora-Israel”, „Niste oameni de treabă”, „Calendar iudaic”), fără a mă lăsa indiferent nici enunțurile asupra conținutului celorlalte capitole („Personalități”, „Apărându-mi obstea”, „Holocaust”, „Ecumenism”, „Israel — dintotdeauna și mereu”, „Varia”).

Chiar de la primele fraze, lectura îl prinde în clesțele întrebărilor pe cititorul mai puțin avizat asupra credințelor, obiceiurilor, organizării vieții zilnice a compatrioților noștri evrei de religie mozaică. În fraze simple, adesea în formulări de o mare concentrare și frumusețe, cum numai un eminent cunoscător al Bibliei și al literaturii generate de Scrierea Sfântă le poate concepe, sint definite adevăruri care călăuzesc viața oamenilor de mii de ani încoace. Astfel, Kahalul este „obstea sfântă” a evreilor, comunitatea întemeiată de Moșe (Moise), și nu cine știe ce organizație subversivă, cum e, „fosită, profanată și denaturată” această noțiune de către xenofobi, rasisti și antisemiți. Sinagoga este „Casa de învățătură” și „Casa de adunare” a obștii, semănând adesea cu o bibliotecă, datorită multor cărți de învățătură religioasă ce se adună în cuprinsul acestor case. Despre Talmud Tora autorul afirmă că e „singurul nostru fanatism”, el denumind astfel studiul învățăturilor sfinte legate de legea lui Moșe (Moise) și al concepției despre viață moștenite de la înaintași. Șabatul, adică dreptul la odihnă, nu este o simplă dorință, ci una dintre poruncile transmise oamenilor de însuși Dumnezeu, conformă cu credința divină asupra făcării lumii. Numele Adam, dat primului om, cuprinde în el însăși esența istoriei omenirii. În limba originală a Bibliei, cuvântul acesta are o dublă semnificație: fie „de a se asemana Celui de Sus”, fie de a fi „la fel cu Iarfa din al cărui aluat a fost plămădit”. Povestea Biblică a lui Cain și Hevel (Abel) nu trebuie rezumată numai la crima celui dintîi, ci și la pedeapsa care îl așteaptă pe criminal, cînd glasul dumnezeiesc spune: „Vocea singelui fratelui tău strigă către mine din pămînt”. Pentru curculele ce anunță că potopul a luat sfîrșit, autorul găsește o frumoasă metaforă, asemîndu-l cu „o rază de soare într-o picătură de apă”. Despre Avraham (Avraam), Itzhac (Isaac), Iacov, Iosef (Iosif), Moșe (Moise) și alte personalități care au jalonat drumul omenirii prin descoperirea vrierii lui Dumnezeu, eseurile cuprins în carte aduc precizări și completări, stăruind asupra umanității lor, ceea ce îi apropie de niște oameni obișnuiți, care sînt supuși greșelii, necazurilor, suferințelor, dar care găsesc întotdeauna calea lui Dumnezeu.

Capitolul despre unele sărbători mai importante ale calendarului iudaic este cel mai bogat și mai extins ca număr de pagini din carte. Am impresia că, prin el, autorul aduce o importantă contribuție și pentru acei membri ai colectivității evreiești care sînt mai puțin familiarizați cu rostul, semnificația și modul de manifestare a acestor prilejuri de bucurie și petrecere colectivă. În orice caz el contribuie la destrămarea minciunilor și născocirilor care pun în seama calendarului iudaic cele mai fantastice neadevăruri. Sărbătoarea de Pesah (Pastele) este cinstirea momentului istoric cînd Dumnezeu a scos poporul lui Israel din robia egipteană, îndreptîndu-l pe făgășul unei noi vieți. Pentru creștini, Anul Nou nu e o sărbătoare religioasă. În calendarul iudaic, Anul Nou e zi a judecării divine, zi de bilanț sufletesc și de căință și e urmat de manifestări sărbătorești pe un interval de o lună de zile. Dintre acestea, de o mare

popularitate se bucură Simhat Tora. Este chiar sărbătoarea Torei, care, în carte, e numită perifrastic „Mireasa noastră dragă: Tora”. Dansul care are loc la Templu, cînd fiecare participant poartă în brațe unul dintre Sulițele Sfinte, capătă o semnificație ce înglobează însăși dragostea și respectul religiei mozaice pentru carte și învățătura. Despre Purim autorul declară, chiar de la primele cuvinte, că „nu este o sărbătoare”. Totuși, acordîndu-i multe pagini de discuție, a originii și semnificației scenariului după care se desfășoară, autorul este în consens cu popularitatea de care se bucură această zi la colectivitățile ne-mozaice, fiind adesea socotită cea mai veselă sărbătoare a calendarului iudaic.

Cartea „Eseuri biblice” are în vedere cititorul evreu, adică pe cel chemat să pătrundă sensurile adînci ale Torei și ale Talmudului. Însă semnificația ei depășește interesul acestui cititor, deoarece în cuprinsul eseurilor se fac adesea referiri asupra nuanțării unor termeni și expresii din limba originală a Bibliei, termeni pe care traducerea în limba română nu reușesc întotdeauna să-i redea. După cum, întîlnirea unor oameni de credințe diferite, întru descifrarea exactă a textelor sfinte, duce implicit la știință, toleranță, apropiere. Este ceea ce exprimă și autorul, în scurtul său cuvînt înainte, intitulat „O picătură într-un ocean”, cînd mărturiseste: „Dacă această „picătură” va izbuti să aducă o mai bună cunoaștere a noastră, a poporului care învață Tora și o practică făcînd dintr-însă însăși viața sa; dacă eroii Torei, cei dintîi evrei care vor apărea în această carte, ne vor înfățișa așa cum sîntem, cum am vrea să fim, încercînd — din nou ca și Iosef — «să găsim drumul pe care îl căutam spre inimile fraților noștri», am socoti că am făcut o treabă folositoare în slujba Bineului, a Adevărului, a Dreptății”.

Credem că o asemenea „picătură” poate aduce o serioasă contribuție la polirea multor valori și resentimente care au ca sursă îngîmfarea, setea de putere, intransigența religioasă.

VINICIU GAFIȚA

DIN COMUNITĂȚILE NOASTRE

RĂDAUȚI

„Încercăm, pe cît posibil, să nu uităm că sîntem evrei și să dam sărbătorilor importanța cuvenită”. Cuvintele acestea din scrisoarea corespondenței noastre locale ar putea figura ca motto al strădaniilor unei obști mici, numărînd doar 67 de membri, dintre care peste 80% vîrstnici, de a menține treaz sentimentul identității naționale. Este un mod de a trăi care se repercutează, evident, asupra conștiințelor tinere. Un exemplu este Mary Bartfeld, studentă la Facultatea de Medicină din Cluj-Napoca, care se evidențiază printr-o bogată activitate în cadrul comunității unde învață.

O delegație de 60 de persoane, evrei și neevrei, din Rădauți și Siret, a participat la comemorarea a 50 de ani de la pogromul din Dorohoi.

În vara anului 1992, un grup de 24 de membri ai Organizației Culturale Mondiale a Evreilor Originari din România a vizitat comunitatea evreiască de aici. Grupul a fost plăcut impresionat de aspectul templului, de faptul că acesta funcționează zilnic, de buna îngrijire a cimitirului.

Cu prilejul sărbătorii de Hanuca, 42 de membri ai obștii din Rădauți au ple-

cat la Suceava, comunitate care s-a bucurat și anul acesta de prezența Eminenței Sale dl Șef Rabin dr. Moses Rosen.

Pentru anul 1993, s-au realizat aproape 70 de abonamente la „Revista Cultură Mozaic” și acțiunea de abonare continuă. Abonații sînt — nu puțini la număr — intelectualii neevrei.

Recentul volum „Eseuri biblice” publicat de Eminența Sa s-a dovedit a avea o largă audiență în rândurile iubitorilor de carte din Rădauți.

„Și în acest colț depărtat de țară, evreii se întîlnesc la templu nu numai pentru slujba religioasă, ci și pentru a sărbători unele evenimente (...) pentru a păstra tradițiile”.

Este concluzia — stimulatorie și pentru alte comunități — a acestei corespondențe, în dorința de a se manifesta în activități de cult, cultură și asistență iudaică, mărturisind o dată mai mult faptul că nu aspectul numeric, ci voința de a fi evreu în România și acțiunile întreprinse în acest sens reprezintă o realitate incontestabilă, demnă de respect. Realizările conducerii acestei comunități sînt rezultatul unei activități de suflet, în care meritul organizatoriei, prof. Tania Grünberg, este exemplar.

SCRISORI DE FELICITARE

Eminență,

Doresc ca, prin aceste modeste rînduri, să vă felicit sincer cu ocazia primirii Eminenței Voastre în rîndurile membrilor de onoare ai înaltului for al țării: Academia Română.

Decernarea acestui titlu nu este altceva, în cazul de față, decît o binemeritată răsplătă a anilor de îndelungată trudă pe multiple planuri ale culturii, a unei vieți puse în slujba omenirii. Primirea în rîndurile minunatelor cărțuri este o expresie în plus a preluării pentru valoarea Dvs. spirituală incontestabilă, pentru harul și bunătatea de care dați dovadă.

Poate că acest superb și binemeritat titlu este un Dar Ceresc pentru care se cuvine Celui Atotputernic veșnică Laudă și Mulțumire; fiind o binecuvîntare pentru un OM care a îndurat, a suferit prigoana, restriștea, persecuția.

Cu cele mai nobile sentimente,
CRISTINEL STANESCU
București

*

Di Iuliu Secelceanu, din Cluj-Napoca, str. Partizanilor nr. 1, ne scrie:

„Cu ocazia împlinirii vîrstei de 72 de ani, am primit în dar de la fiica mea cartea «Primejdii, Încercări, Miracole».

Vă mărturisesc cu toată sinceritatea că, în afară de Biblie, nu mi-a fost dat să citesc altă carte mai valoroasă și nu mi-am putut opri lacrimile. A fost pentru mine și familia mea o mană cerească, o deosebită hrană sufletească”.

Proză cu un enoriaș la căminul „Martin Băluș”

Dacă a început cu la longevivii frați Marcus din Bacău, fiii lui Gherșin Botoșanu și ai lui Simă (urmașă a lui Dudăv Sotăvaner, un înțelept, un ales, s-a dus la Dumnezeu cu o zi înainte de a fi învestit rabin, atîta știu că „di Simă iz a'tadeichis”, ne spunea mama în rarele ei clipe de orgoliu), atît de siguri de ei și de încrezători, chiar că nu mai e loc să ne dăm aere: se moare... Parol! Ne-a murit decanul de vîrstă Leon. Lumea lui se restrînsese fizic la căminul care-l adoptase și chiar la mai puțin, de aproape un an, la un pat, nu se mai putea da jos din pat și — minune? firesc! pentru fidelul, juratul enoriaș, care vedea numai în spirit comunitar, trăind așa: Păi atîta mai sîntem, noi evrei din România. Reducea la scara lui, la lumea lui de mișcare: întinsul unui pat, atîția au mai rămas, și! figura „ne-a mutat în Ereț Isru'el, ne-a luat în circă și ne-a dus, rabinul nostru sef”, să mă ierte părintele spiritual al evreimii din România pentru figura de stil arhaică, moldovenească, — o voi și adnotă: în circă, așa a apucat Leon, la începutul secolului, cum dă mărturie și I.R. Rothenberg, corifeul la *Hasmonaea*, îl ducea melamedul în circă la școala de carte evreiască, între ei și leicărul nu era chiar rîul de foc Sambatyon, erau noroaiele, glodul moldovenesc cu care se spoiuși cei casele. Ce-l caracteriza pe Leon, în toate, era reprezentativitatea. Nutrit, în anii lui dintre cele două răboaie, cu „Copilul evreu”, cu „Curierul israelit”, cu „Hasmonaea” cu „Adam”, acestea i-au fost farurile călăuzitoare. Ca să nu înșir multe nume: Horia Carp, Gala Galaction și alții.

Fiind, de formație, adversar neîmpăcat al oricărei imposturi, o voi spune, cu franchețe: Leon, care de la Bacău ne-a trimis, mulți ani, cu real talent narativ, cronica vie a Bacăului, întîlnirea, de la un timp, un cult pentru un anume profesor din București, care venea și la Bacău să conferențeze. Era zi festivă pentru el cînd venea profesorul să le vorbească și băcăuanilor, evident, pe teme iudaice, Leon se așeza în rîndul

din față, conferențiarul îl știa: „Sunt fratele lui Marius”, „Leone, i-am zis, într-un rînd, venind la Bacău, în vizită, să știu că eu, cu domnul asta al tău, am avut odată un diferend...” Diferend? Cum diferend? Era perfect indiferent la diferend... Cum! (Nu se poate!) Pentru că nu ți-a făcut odată voia? Poate nu s-a putut. Așa vedea Leon, în spirit comunitar pur-sînge. Și nu acest spirit comunitar l-a asistat pînă în ultima clipă? Să nu te poți da jos din pat și să fie totul... cum trebuie; serviciile, întreținerea, asistat medical, dar și în igiena corporală, și radio și televizor... „Cine-i prim-ministru?” — a mai apucat să mă întrebe, era 21 octombrie, la cămin pensionarii sînt cu politica la zi. „Unde e Marcel?” — m-a întrebat. „Eu sînt Marcel!”. Pe dată și-a revenit, gales-surîzînd: „Știu eu că tu ești Marcel”. I-am înțeles clătînarea, începuse transferul... predarea, cu arme și bagaje. Peste două zile a intrat în comă, scurtez, sar etape, era 31 octombrie, dimineață, respira profund, cu gura larg deschisă, pieptul i se zbătea, de o săptămînă nu mai vorbea și nu se mișca, acum și înghițitoarea i se blocase, am văzut fiole, flacoane, aparatulă, îl hrăneau prin perfuzie, se știa că e pe drumul fără întoarcere și-i mai dăruiau zile... cămin... Butădă a lui Leon pensionar în cămin: „Cămin”, zicea. Cămin național pentru evrei. *Declaratia Balfour*. Avea zece ani cînd i-a răsănat în auz, declarația, cămin... Imi spusese o soră că atîta i-a rămas, auzul, să fim atenți ce vorbim... Am revenit, în seara zilei, la ora *A'ghite voh*, *Șavia tov*, n-am premeditat, mă aflam la căpătîiul lui, respira din ce în ce mai greu, mai însuflețit, cu sete, cu o mare prîpă, să mai tragă în piept aerul acestei lumi, atunci i-am îngînat melodia de acasă, o cîntam adunați în jurul mesei, și vecini, ceva obște, a *ghite voh zol-mir ubn ale idaláh... inei-năm*, așa fi vrut să mă continue Leon, dar el era murit și sorbea cu neșaf aerul, un nectar. Trezînd peste evidențe, nu mai știu nimic, își trage sufletul. Cald confesiv, i-am vorbit: „Știi, Leone, aveam

trei ani, tifos exantematic, era în 1917, eram de cîteva săptămîni în stare de inconștiență, nu vorbeam, medical știu că nu mai aveam scăpare, pînă într-o dimineață cînd, știu de la mama, am prins iar glas — *ție ți-am vorbit — Leon! niță, ne dă mămăligă cu lapte*. Și cum îi spun... e ca o punere în contact, la priză, aud un susur, ca un zefir. Leone, știu tu ce înseamnă asta? M-ai învățat să-mi fac cravata, m-ai învățat cum să folosesc mașinuta de bărbierit... Susurul s-a întîiet sau mă iluzionam? „Sunt toți cu gîndul la tine, fi spun, Șii Marius și Olga și Iser, din Israel și nepoatele și strănepoții, și Marcus din Québec, Solomon Marcus și Emil din Buffalo și aici lîngă mine și lîngă Miriam, Mara și Rubin e fiul tău Rafael cu băiețaruș, nepoțelul tău Adam, bunicule”, și n-am mai apucat să-i înșir pe toți cei de aici și Rubin cu toți ai lui, că se pornise, întîiet, prea-luit n-am prins de veste, cînd, un semnal sonor, emis de Leon, a recepționat, a primit mesajul, creierul i-l știa, blocat, capotase, mă adresasem de-a dreptul sufletului, asta, da, am premeditat-o, ca o tentativă ultimă, să vorbesc agonizantului de-o viață, emoțiilor. Semnalul sonor îl emitea continuu, Leon același, ca și inert, doar respirația, ochii închiși, pieptul în zăbateră, străină de el corporal era emisiunea sonoră, ușor cîntată și de un lirism din ce în ce mai modulată, — m-a podidit. „Acum te sîrut pe frunte”, i-am spus și l-am sărutat, și aici trebuie să punctez, așa ne-am aflat noi, frații Marcus, niciodată nu ne sărutam, la plecări, la sosiri și l-am sărutat acum, cît semnalul lui s-a făcut murmur de izvor. Va trebui să mă încerc să redau ce am trăit, cu Leon, la început de săptămînă, la ieșirea din Șabat. A mai pus între ei și înfinire o singură noapte, dimineață și-a dat sufletul, era ziua *alef* și sfîntă zi de duminică pentru vecinul de cameră, martor la toate, creștinul Gheorghe Georgescu, martor la trecerea-l. Ce ne-am fi făcut fără acest spirit comunitar?

MARCEL MARCIAN

CEEĂ CE MULTĂ LUME NU ȘTIE

Multe — poate prea multe — nu se știu despre evrei. Și mulți sînt cei ce nu le cunosc. Printre cele necunoscute de neevrei sînt lucruri de mare importanță atît pentru conturarea corectă și realistă a imaginii evreului, cît și pentru definirea raporturilor „poporului ales pentru suferință” cu cei alături de care i-a fost dat să conviețuiască de milenii pe meridianele diasporei. Și dintre cele ce ar fi trebuit știute, poate în primul rînd este îndemnul profetului Irmiahua adresat conaționalilor săi: „Să doriți binele cetății în care locuiți, pentru că binele ei este și binele vostru”. Cu alte cuvinte, evreul să fie fidel țării în care trăiește, ca propriii patrii, să fie credincios poporului în mijlocul căruia se află, ca propriului său popor. Aceste precepte se constituie ca un principiu de viață, care a intrat în codul moralei iudaice — cod ce înglobează, în esență, toate conceptele etice ale omenirii. Principiul lui Irmiahua a fost luat ca bază de filozoful Henri Wald, care spunea că, spre deosebire de alte popoare, evreii au și o patrie și o matrice. Adică sînt funcționarii legați atît de țara în care s-au născut și în care locuiesc (patria), cît și de Israel (matricea), țara căreia, în robia babiloniană, i-au jurat neuitarea și repetă mereu jurămîntul, fără ca aceasta să-i împiedice să rămîna loiali și devotați patriei, țara în care trăiesc și pentru binele căreia trebuie să-și consacre toate forțele. Așa se și explică de ce evreii care au făcut Alia, care au ajuns în Țara Biblică a Făgăduinței nu uită locurile natale, se simt atașați pe viață de ele.

Dar, dacă despre această concepție de viață a evreilor — un fel de... „poruncă diasporică” — pentru ei — unii știu prea puțin sau deloc, nu e numai vina „altora”, ci, în primul rînd, a noastră. Prea puțin s-a adus în discuții publice acest principiu, prea l-am trecut și îl trecem cu vederea, prea am fost și sîntem „discreți” în ce îl privește. Și nu avem motiv. Dimpotrivă, ar trebui să-l facem cunoscut unor cercuri cît mai largi. Mai ales astăzi, cînd Carta drepturilor omului proclamă, pentru orice pămîntean — indiferent de naționalitate, culoare, religie, limbă — libertatea de a-și alege singur, neîngrădit, locul de pe Terra unde să trăiască. În aceste condiții este firesc ca învățătura lui Irmiahua să depășească limitele colectivităților evreiești, devenind o lege a conviețuirii pentru toate noroadele.

Adică pentru cei ce „vin” să viețuiască în afara patriei lor natale. Căci profetul nu se încumetă a da lecții de comportament și celor care îi primesc în „casa” lor pe evrei (sau pe alții, dacă ar fi cazul). Ceea ce este încă un „detaliu” care reatează buna-credință a evreilor, inclusiv absența acelei insolente, pe care antisemiții înrăiți le-o atribuie.

Pirește, ca orice vorbă din bătrîni pe care viața a (ră)sverificat-o de mii și mii de ori, zicala cu uscăturile existente în orice pădure se potrivește și evreilor. Toate „pădurile” lumii au și uscături; nici cea a evreilor nu este lipsită de asemenea „deșeurî”. Deși spiritul umanist al Torei, în care sînt crescuți mulți evrei, solidaritatea omenească inoculată încă de la naștere, curățenia morală, aïdoma celei truștii, în care sînt educați fac ca evreii să numere printre ei relativ puține uscături.

Am întîlnit în una din fițiurile fascizante ce au apărut, precum ciupercile (otrăvite), după decembrie '89, descrierea unui caz referitor la un evreu care, chipurile, în primul război mondial, ar fi trădat armata română, făcînd spionaj în favoarea inamicului. Nu neg că asemenea „uscătură”, care a încălecat învățătura lui Irmiahua — deci un principiu fundamental al moralei iudaice — ar fi putut exista. Dar francezii, rușii, englezii, românii etc. n-au trădătorii lor? Numai că ei erau, pur și simplu, Jacques Dupont, Ivan Ivanov, John Smith, Vasile Popescu și alții. Dacă însă un oarecare evreu X a făcut o asemenea crimă, el nu e doar acel X, ci neapărat evreul X.

Neavînd date privitoare la cazul („concret”?) relatat de acea gazetă, nu încerc, cum spuneam, să neg posibilitatea existenței lui. Dar eu cunosc sute de fapte — realmente dovedite — care vorbesc despre cu totul alte atitudini ale evreilor, ca apărători ai României, pe măsura puterilor și posibilităților ce le aveau. Știu — ca toată lumea — despre evreii care au sprijinit Revoluția de la 1848 și despre martirul lui C.D. Rosenthal, despre ambulanțele trimise de evrei pe frontul pe care, la 1877, România și-a cucerit Independența și despre luptătorii evrei pentru binele Patriei Române — care nici măcar nu le acordase cetățenia. Cunosc plăcile de marmură de la Templul Coral și de la alte sinagogi sau monumente din țară, care păstrează numele a nenumărați evrei căzuți pe fronturile primului război mondial. Am văzut și monumentele lor în cimitirele evreiești din țară. Acei martiri, acei eroi nu au fost decît — ca aceia din generația ce le-a urmat — în pogromuri sau în lagăre, numai pentru că erau evrei; și e-sau dus de bunăvoie la moarte, pentru a apăra România. Îl știu și pe tatăl meu, un evreu anonim, ca mulți alții, care, neavînd atunci vîrsta de încorporare, s-a prezentat voluntar, a luptat pe front, la Mărăști, a fost rănit și decorat, apoi a participat la eliberarea Budapestei de răsăluții bolșevici. De ce unii nu vor să-și aducă aminte decît de un caz sau două de evrei care au trădat țara în care trăiau, trădîndu-și, totodată, morala și corelioniarii?

Sau, de ce toți evreii sînt culpabilizați pentru că unii dintre ei au fost, scurt timp, frunțași ai partidului comunist? Dar cei ce s-au aflat (temporar) printre frunțași P.C.R. mai erau oare evrei? Mai aveau ei ceva comun cu neamul din care se trăgeau? Bineînțeles că nu. Și nu noi, cei de astăzi, îi renegăm, ci, în primul rînd, ei s-au dezis de noi, de evrei, încă de la începutul carierei lor nefaste. Unii asemenea „evreu” odios îi face „portretul” dl Șef Rabin dr. Moses Rosen, în cartea Domniei Sale „Primejdii, încercări, miracole”. Este vorba de Iosif Chișinevski — „evreul blestemat, care nu mai știa cît rău să facă, ochiul Moscovei și simbolul terorii staliniste, omul care a atras o ură nemărginită împotriva evreilor, dar care el însuși, prin faptele sale, era un crud antisemit”. Am cunoscut și eu un astfel de „evreu” antisemit (da, aceste două noțiuni, din păcate, nu sînt totdeauna antagonice). Era redactorul-șef al redacției în care lucram pe atunci. Comunist înrăit (și bun amic cu amintitul „evreu blestemat”), el provenea dintr-o familie de rabini basarabeni, de care se lepădase. Dacă s-ar fi putut, și-ar fi dat o mină și un ochi ca să ștergă această „pată” din (auto)biografia sa. Cum însă nu putea, nepersecutată fals, fără nici o jenă, pe cei citiva evrei din redacție. Cînd l-am întrebat odată, între patru ochi, de ce se poartă așa cu mine, răspunsul a fost: pentru că ești evreu. Din acest punct de vedere, el era „mai ceva” ca Stalin sau ca Ceaușescu: declara sus și tare (de parcă l-ar fi întrebat cineva) că nu „recunoaște” (?) statul evreu. Dar — cum spun bătrîni — Dumnezeu nu bate cu bita: doi dintre cei trei copii ai lui — care, pesemne, nu-i împărțeau părerile — au plecat în Israel. A vrut el să se opună, a intervenit chiar la Securitate, dar a fost „sfătuit” să o lase baltă, că sa nu se audă și sa iasă scandal...

Da, asemenea cazuri au existat în România; mai mult ca sigur — și în alte țări (foste) comuniste. Și nimeni nu poate garanta că — într-o formă sau alta — nu s-ar repeta și astăzi. Aceste episoade tragice (poate și comice), aceste personaje de tristă amintire nu pot justifica însă învinovățirea întregii populații evreiești. Să nu se uite un lucru: cei 400 000 de evrei care au făcut Alia n-au plecat în Israel numai și numai pentru că statul evreu luase ființă (acest fapt istoric le-a oferit, desigur, condiția necesară). Mulți au părăsit România deoarece aici se instaurase comunismul. Dar oare părăsește omul regimul politic pe care îl însuși, chipurile, l-a adus? Și încă ceva: oare de ce, pe lingă „acuzele” de tot felul proferate la adresa evreilor, fițiurile (neo)legionare nu pomenesc nimic de savanți, scriitori, muzicieni, pictori evrei de origine care au îmbogățit patrimoniul științific și cultural al țării în care s-au născut și au trăit, intrînd în istoria cunoașterii sau culturii nu ca evrei, ci ca români, așa cum, de altfel, se considerau chiar ei? Ar mai fi și alte întrebări care ar trimite la cartea de istorie pe cei ce aruncă anatema asupra evreilor pentru cei 45 de ani de totalitarism comunist. Se datorează oare evreilor faptul că odiosul regim s-a instau-

rat tocmai în acele țări limitrofe Uniunii Sovietice, pe care Stalin și Churchill le-au trasat, cu nonșalanță, pe harta Europei — de parcă ar fi fost propria lor ogradă —, ca aparținînd „de drept” zonei de influență a U.R.S.S.? Și dacă evreii și-ar fi propus să aducă lumii comunismul — cum afirmă comunistii de ieri, legionarii de astăzi — cum și de ce au „reușit” să o „facă” tocmai în țări ca Ungaria, Albania, Polonia, Cuba, România ș.a., unde nu aveau o pondere socială, politică și economică prea semnificativă, dar nu au făcut-o în S.U.A., unde numărul lor este incomparabil mai mare ca în estul Europei? Iar dacă evreilor le e atît de „drag” comunismul, de ce nu l-au instaurat și în țara lor, în Eretz Israel? Oricine ar încerca să răspundă la asemenea întrebări de pe pozițiile unor „procurori” ce învinuiesc evreimea ca promotoare a comunismului nu o poate face decît înfămîndu-se într-o demagogie vetustă, de tip legionar. Adică reîterînd, cu obstinație, minciuna — rod al unei „gîndiri” primitive ce stă la baza oricărei manifestări antisemite — că evreii ar urmări să se așeze în fruntea bucatelor. O asemenea ineptie grosolană (a cita?) am zărit-o pe pagina întâi a acelei gazetei imunde ce își spune „Europa”. Publicînd primele rezultate ale recensămîntului din ianuarie 1992, la numărul evreilor, 9 000, adaugă cu veninul de viperă cu care e scrisă toată această foaie penibilă: „poate doar în posturi de conducere”.

Un alt neofascist de aceeași factură, Corneliu Vadim Tudor, spunea, într-o emisiune TV, că unul dintre scopurile

partidului său e să ia înapoi terenurile agricole românești deținute de evrei. Dar unde o mai fi găsim C.V.T. evrei deținători de ogoare, în România? Poate publică lista lor în paginile pestilențiale sale reviste, că pînă acum numele acestor iudeo-„moșieri” au rămas necunoscute (sau — mai știi? — sînt secrete...). Dar, dacă cetățenii români de naționalitate maghiară, sîrbă, tătară, ucraineană, germană pot deține pămînt, ca oricare cetățean al României, de ce n-au avea voie să posede un ogor și evreul cetățean român? Știi de ce? Simplu (conform gîndirii lor primitive); pentru că, primînd fonduri de la iudeo-masoneeria mondială, evreii vor achiziționa pogon după pogon, pînă ce vor pune mina pe întregul teritoriu al țării, transformîndu-l într-o provincie a imperiului mondial al Sionului (!). Nici asemenea stupidități — preluate din arsenalul prăfuit și ros de șoareci al Ohranei țariste — nu ne mai mira, căci nu au măcar darul ineditului. Le-am auzit de altă ori, le-am găsit în programele oricărei mișcări fasciste. De ce ar lipsi tocmai din „ideologia” comunisto-naționalistă a lui C.V.T.? Să nu avem și noi fasciști noștri?

Vrem ca toți cei ce au urechi de auzit să audă, să afle și să înțeleagă care sînt adevăratele precepte după care se ghidează poporul Torei, mentalitatea, principiile sale de viață, modul în care concepe el conviețuirea cu alte popoare. O conviețuire bazată pe prietenie, pe bună înțelegere, pe înțrăjutorare, pe respectul legilor țării, pe recunoașterea și cinstirea reciprocă a valorilor naționale, lipsită de orice formă de agresivitate și al cărei scop comun s-a fie numai și numai binele cetății. Adică binele tuturor.

DAN LĂZĂRESCU

„Eu am uitat ce-i frica”

În cadrul unui interviu acordat de dr. Moses Rosen, Șef Rabin al României, pe la sfîrșitul lunii februarie 1990 l.-l. Domnia Sa a constatat, privind lucrurile retroactiv: „Poporul meu și cu mine am fost amenințați, insultați, umiliți și asta nu o dată, ci în ultimii cinci ani, mereu mai frecvent; la început a fost o luptă mascată, dar apoi a devenit o luptă fățișă între un rabin și un tiran, care se ascundea îndărătul apozilor săi fascizați. Era o luptă inegală... Eu trebuie să mulțumesc lui Dumnezeu că mă mai află acum aici! În legătură cu aceasta, trebuie să spun — și acum pot s-o spun sus și tare — că Ceaușescu a supraestimat foarte mult posibilitățile noastre; de bună seamă, se temea și el puțințel de opinia publică mondială și acesta a fost norocul nostru; el nu știa cît de slabi sîntem noi, evreii... cînd imi tot cerea cite ceva — ceea ce era imposibil de realizat — eu îi spuneam: „Noi, evreii, am avut întotdeauna aceeași soartă, ori sîntem supraapreciați, ori subapreciați”.

Dr. Moses Rosen, care și-a sîrbătorit de curînd venerabila vîrstă de 80 de ani, este actualmente cel mai proeminent evreu care trăiește în Europa răsăriteană; el se numără însă printre foarte puținii oameni care în timpul „epocii celui mai mare conducător al românilor”, aveau o părere proprie, rămînd consecvenți, în pofida presiunii și amenințărilor. Această tenacitate i-a adus însă multă admirație și prețuire din partea a numeroși neevrei și chiar a unor comunisti, care vedeau în Șef Rabinul Rosen un simbol. Evreul scund, dar înțepit nu a putut fi îngenucheat de putericiile reprezentanți ai nomenclaturii comuniste l.-l.

Șef Rabinul Moses Rosen s-a născut în 1912 în tîrgușorul Moinești din Moldova — în răsăritul României — ca fiu al renumitului cărturar și talnuidist evreu Avram Arie Rosen. Domnia Sa a defășurat, după numirea sa ca rabin la Fălticeni, în 1938, și Șef Rabin la București, în 1948, o prodigioasă activitate științifică, pedagogică și publicistică. Dintre importante cărți editate în ultimele decenii, se insistă aici îndeosebi asupra recente sale opere „Primejdii, încercări, miracole”, apărută în 1990 în editura londoneză Weidenfeld and Nicolson. Dr. Rosen: „În această carte este cuprins totul... Viața mea a fost o luptă unică, o luptă care, în ultimele luni ale dictaturii Ceaușescu, era cit pe aci să mă coste capul, deoarece n-am vrut să mă plec, și nici n-am putut s-o fac. Noi, evreii răsăriteni, am învățat ce-i lupta încă din copilărie; istoria noastră a fost o luptă permanentă pentru a putea rămîne ceea ce sîntem. Noi nu am luat ni-

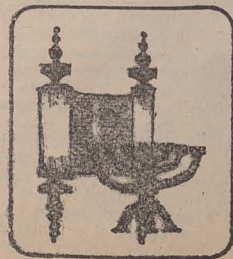
ciodată nimic de la nimeni, dar am fost neconștient năpăstuiți și jefuiți, prigonii și nimicii”.

Dacă astăzi, în fostul cartier evreiesc al Bucureștiului — un cartier ale cărui locuințe ale cetățenilor pașnici au căzut pradă nebulii distructive a „conducătorului” —, mai există patru sinagogi — acest lucru se datorează Șef Rabinului Rosen; dacă și aceste edificii ar fi fost demolate, în pofida numeroaselor sale proteste, el și-ar fi depus, obosit și resemnăt, demisia, trăgînd astfel atenția opiniei publice internaționale asupra fărâdeleșilor din România. Nici un alt reprezentant al unei comunități religioase n-a dat dovadă pînă atunci de atîta curaj, fiecare a considerat, în mod tacit, dărîmarea bisericilor lor ca un fapt predestinat. În cazul dr. Rosen, Ceaușescu a trebuit, pentru prima oară, să codeze intruciva, la presiunile S.U.A., Spaniei și Israelului; renumitul Templu Coral, peste care trebuia să treacă un bulevard socialist, Muzeul Evreiesc, Sinagoga Mare și vechia sinagogă de lingă Teatrul Evreiesc au rămas în picioare...

Actualmente, octogenarul rabin, învățat, publicist și pedagog, care s-a bucurat de numeroase cinstiri internaționale, este amenințat din nou. Reprezentanți ai radicalilor de dreapta, ai partidelor și asociațiilor naționaliste, ca: „Vatra Românească”, „Națiunea” și „România Mare”, practică fățiș instigare antisemită. Dr. Moses Rosen declară: „Eu am uitat ce-i frica; nu aceasta va hotărî cînd mă voi retrage, ci numai Atotputernicul singur. Mie nu mi se mai poate întîmpla nimic, deoarece am rezistat tuturor dictaturilor: de la Antonescu pînă la Stalin, Gheorghiu-Dej și Ceaușescu. Ceea ce poate să se abată asupra mea voi înfrunta”.

(Din „David” — Jüdische Kulturzeitschrift — vol. 4, nr. 14, sept. 1992)

Traducere de CLARA MARCOVICI

TRANSILVANIA ȘI EVREII

Numărul 8/1991 al prestigioasei reviste de cultură de limba maghiară *KORUNK* din Cluj-Napoca este dedicat aproape în întregime temei „Transilvania și evreii”.

Ca motto este dat un citat din cunoscutul politolog *Istvan Bibó*: „În sine, ruperea rănilor cicatrizate nu ajută la mare lucru, dar mușamalizarea problemelor și neconfruntarea situației de fapt sînt mai dăunătoare decît orice rupere a acelor cicatrici”.

Revista urmărește o tratare multilaterală, curajoasă, din perspectivă personală, filozofică, istorică, culturală, a problematicei enunțate, inclusiv a antisemitismului, semnatarilor citorvare articole fiind evrei ce-și analizează propria experiență din ultimele decenii, atît de pline de convulsii și tragedii.

În articolul introductiv, redactorul-șef al revistei, *Lajos Kántor*, își exprimă regretul cu privire la dispariția iminentă a evreilor din Ardeal, ceea ce trebuie considerat ca o pierdere valorică pentru ardeni.

Distinsul poet octogenar *Imre Horváth* evocă, într-un interviu, legăturile sale de strînsă prietenie de-a lungul vieții, cu evreii, aprecierea unor evrei oameni de litere de prim rang, ajutorul pe care i l-au acordat prietenii săi evrei. În ceea ce privește poziția scriitorilor unguri față de umilintele suferite de evrei în anii de război, sub regim horthyst, poetul mărturisește: „Credeam că va exista în noi un sentiment de rușine, o mustrare de conștiință [...] care să ne identifice cu evreii. Nu am observat așa ceva. Și scriitorii creștini au scris despre grozăviile respective. Au existat și mai există asemenea luări de poziție. Tema este abordată și astăzi. Dar observ o anumită indiferență. Nu înregistrez nici rușine, nici căință” (s.n.).

Filozofic, problema este abordată dintr-o perspectivă mai largă: un articol, semnat *Endre Füles-Szántó*, se ocupă de un model al urii. Fără a face o trimiterie explicită la antisemitism sau la alte forme ale xenofobiei, autorul atrage atenția cu durere: „În epoca noastră, nu arareori sursa urii nu este manifestarea unei agresivități înăscute, un stimul extern care te doare, ci un program de influențare, premeditat și cumpănit. Cu alte cuvinte, ura devine mesaj, este transpusă în mod metaforic, citeodată este chiar un transplant sufletesc în proporții de masă”.

Relevăm, în context, o prezentare a pamfletului lui *Isaiah Berlin*: „Patru eseuri despre libertate” („Four Essays on Liberty”, Oxford, 1969, apărut în traducere, la Budapesta, în 1990). Se apreciază că autorul, „conștient de consecințele înspăimîntătoare ale distorsionărilor din secolul al XX-lea ale naționalismului romantic și individualismului umanist, a examinat premisele unilaterale și simplificatoare ale acestora, ducînd la întoarcere”.

Concluzia la cunoscutele reflecții ale lui *Jean Paul Sartre* în problema evreiască, prezentate în rezumat: „Răspunderea intelectualului, a cărturarului este de a ține treze ideile progresiste și de a face să se înțeleagă (dacă este necesar, chiar printr-un „act de acuzare”) că sîntem datori unii față de alții și epocii în care trăim”.

Holocaustul din Ungaria este tratat o dată prin prezentarea cărții pe această temă a lui *Randolph Braham*, originar din Transilvania, profesor la New York

Columbia University, apoi printr-o descriere a unei zile la Auschwitz, trăită de o fostă deportată clujeană: este infernul resuscitat.

Istoria evreilor transilvăneni este prezentată prin intermediul a trei articole.

Sub titlul: „De la înrădăcinare pînă la emancipare”, *Mihály Sebestyén* face o interesantă paralelă între evoluția soartei evreilor din Transilvania și a acestora din Principatele Române, între condițiile concret-istorice diferite care au dus și la o lipsă de omogenitate între evreii din diferitele părți ale țării.

György Kovács-Kis, în studiul: „Cetățeni cu drepturi egale ai orașului. Contribuție la istoria evreilor clujești după emanciparea acestora”, descrie principalele evenimente din istoria orașului, din perioada 1867-1918, în care evreii și-au manifestat deosebit de activ prezența prin acțiuni care se află înscrise în arhivele clujene (începînd, de altfel, cu diploma din 1623 a lui *Bethlen Gábor*, emisă la Cluj). Autorul insistă, în mod repetat asupra necesității imperioase a prelucrării critice a datelor arhivistice foarte bogate. „Perioada examinată nu este scutită de greutățile și tulburările încadrării în procesul îmburghezirii, dar a făcut posibilă participarea, cu drepturi depline, a evreilor, în viața socială a ora-

dieval! „În anii '80, dispariția, autolichidarea comunităților au devenit evidente. O întrebare deocamdată deschisă: ce se întâmplă cu cimitirele rămase, cu sinagoga reprezentînd imense valori de artă?”.

Printre materialele cu caracter istoric, se înscrie și cel semnat de *Magda Frenkel*, despre „Școala evreiască de la Turda, 1941-1944”, animată și susținută prin activitatea neobosită a semnatei, în condițiile deosebit de vitrege din acei ani.

Viktor Karády analizează „Distanța dintre grupuri, situația de pătură socială, dinamica căsătoriilor între evrei și creștini în perioada interbelică”, buzdîndu-se atît pe studiul dr.-ului *Petru Rămneanu* („Problema căsătoriilor mixte în orașele din Transilvania în perioada de la 1920-1937” în *Buletin eugenice și biopolitic*, VIII, nr. 8-9, aug.-sept. 1937, p. 317-338, în care autorul propunea măsuri restrictive în privința căsătoriilor mixte în rîndurile funcționarilor publici și meseriașilor români), cit și de propriile investigații în această problemă. Studiul se ocupă de paradigma națională a căsătoriilor (susținută de un tabel); paradigma națională a riscurilor divorțurilor; păturii sociale și căsătorii mixte; efectul condițiilor demografice (cu tabe-

lă dublă minoritate”, tratat atît sub aspectul experienței personale, cit și sub acela al analizei științifice a specialistului. „Soarta minoritară apăsă dublu pe umerii evreilor, fiind discriminați nu numai ca avînd limba maternă maghiară, dar și ca evrei; pe de altă parte, nici raportul cu ungurimea și reprezentanții acesteia nu era lipsit de probleme. Situația de dublă minoritate era agravată atît de naționalismul (mai exact: antisemitismul) maghiar, cit și de cel român, iar relațiile cu celelalte minorități au evoluat în funcție de formele latente sau acute ale antisemitismului existent în acest spațiu”. Căzurile de „omenie” au fost din păcate puține și, uneori, contra cost. Autorul scrie: „calea de ieșire din strînsarea multiplă se oferea a fi întoarcerea către identitatea evreiască... iar această identitate, odată cu acceptarea sionismului, stimula sprijinirea mișcării de pregătire a întoarcerii în patria străbună. Această orientare a încurajat disimilarea, îndepărtarea de maghiarime, stimulat de autorități”.

Problemele puse în acest studiu ac merita detaliate. Relevăm doar aprecierea la adresa celor care vedeau „rezolvarea definitivă și cu desăvîrșire a problemei naționale” — asimilanții deci — prin „dominația tăcerii și a eufemismelor, alegînd calea dispariției totale (ca evrei); chiar și în cercul lor familial ei au înăbușit orice amintire referitoare la originea lor, au ținut în secret orice fapt sau informație de acest gen”, ceea ce a fost, de fapt, o lășitate care nici măcar n-a folosit.

Júlia Szilágyi analizează sentimental trăirile proprii în problema chinătoare a contradicțiilor identității echivoce, concluzia fiind că acasă, pentru ea, rămîne Clujul. Aceași idee a pămîntului natal, de care nu te despărți sufletește niciodată, o regăsim în mărturia unei pianiste clujene care a făcut Alia în Israel, *Katalin Debreczeni*.

Cultura iudaică este prezentată în revistă prin textul original a două poezii din folclorul idiș, cu traduceriile respective, semnate de eminentul poet clujean *Sándor Kányádi*, care relevă în prefață că acest folclor aparține istoriei culturale multiseculare a Ardealului.

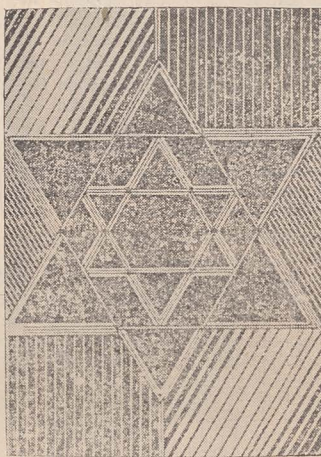
După o prezentare, de către *Ferenc Viski*, a hasidismului, revista publică mai multe zeci de istorioare hasidice culese de *Martin Buber*, în traducerea lui *Péter Rácz*.

Dintre prezentările de literatură evreiască, relevăm: prefața poetului *Sándor Kányádi* la memoriile despre Holocaust ale soților *Blanka* și *Vasile Erős*, volumul *Martiriul evreilor din România*, cărți pe teme evreiești de *Joseph Roth*, *Tábor Béla*. Sint, de asemenea, prezentate discuțiile despre antisemitism publicate în presa din Ungaria și un articol despre neonazismul din fosta R.D.G.

Printre cele prezentate, sperăm să fi dat o imagine cuprinzătoare a laudabilei inițiative a redacției revistei „Korunk” de a înfățișa tradițiile relațiilor interetnice transilvănene sub raportul istoriei, al culturii și al problematicei evreiești.

Ilustrațiile sînt semnate de *András Heim* și *Egon Lövíth*.

EVA SZMUK

■ Sus: „Holocaust”, de Heim András

■ Stînga: Desen de Lövíth Egon

sului, înstărirea lor și ilustrarea valorilor lor spirituale. Ca orice perioadă, și aceasta are umbrele sale, cu procese diferite în viața indivizilor. În ansamblu, acești cincizeci de ani înfățișează un tablou al solidarității civice. Și, ca orice eveniment social, aparține și el istoriei și nu poate fi, nu este voie să fie uitat” — conchide autorul.

György Gaál abordează subiectul: „Evreii ardeni în perioada de după primul război mondial. Încadrarea în situația interbelică din România”, tratîndul din punctul de vedere al comunităților religioase: găsim o sinteză bogată în date privind evoluția comunităților ortodoxe, a celor de rit occidental și a celor status-quo-ante, a relațiilor dintre acestea, fiind enumerate congresele, personalitățile rabinice marcante, caracteristicile sionismului incipient, activitățile de caritate, de învățămînt laic și religios, presa. Perioada Holocaustului are o pondere oarecum redusă față de bogăția datelor precedente. Se afirmă, de altfel, că de multe ori aplicarea dispozițiilor „limitative” (ne întrebăm: între viață și moarte?) s-a făcut prin comunitățile evreiești. Oare, autorul nu știe că la orice poliție exista, pentru fiecare persoană, o fișă pe care, într-o rubrică specială, se menționa dacă, potrivit legii IV/1938, e-ral considerat evreu? Cei botezați intrau și ei sub rigurile legislației rasiste. Mei mult, au fost deportați și secuii sabatiști, întrucît, în faimoasele fișe, aceștia se declarau de religie mozaică. Nici aceștia nu făceau parte din comunitățile evreiești. (Cazul lor este cuprins într-un articol de sinteză istorică, semnat de *András Kovács*, unul dintre ultimii supraviețuitori din rîndurile acestor secui).

Viața comunitară, abia refăcută după 1945, a fost repede restrînsă prin măsurile cunoscute. Se dau cifre privind reducerea numerică a comunităților, se amintește rușinoasa „recompensare financiară”, de către Israel, cerută de statul român pentru fiecare imigrant, de fapt un adevărat comerț cu oameni de tip me-

le); asimilare și distanță între grupuri. Autorul a urmărit ca, prin corelațiile demografice și sociologice ale frecvenței căsătoriilor între evrei și creștini, să ilustreze cîteva dimensiuni esențiale, dar neglijate de istoriografie, ale problematicei distanțelor interetnice.

Trei autori tratează, din puncte de vedere diferite și la niveluri diferite, drama crizei de identitate a evreilor transilvăneni. În primul rînd, trebuie amintit studiul cuprinzător pe această temă al sociologului prof. univ. *Gaál Ernő*, „În

Sărbătorirea Unirii Principatelor și a Zilei Naționale a României

(Urmare din p. 1)

care ne-am bucurat noi, evreii, pe binecuvîntatele meleaguri românești. În veci nu vom uita că în timp ce în toate țările de sub jugul comunist, orice urmă de educație evreiască era cu desăvîrșire desființată, în România am avut posibilitatea să învățăm zeci de mii de copii evrei, slova străbună a Bibliei și să-i educăm astfel ca buni evrei; că în timp ce în întreg imperiul comunist aproape nimeni nu putea emigra în altă parte a lumii, din România au plecat în mod legal spre Israel sute de mii de evrei (97%) spre a participa la reclădirea Țării Sfinte (ALIA); că sute de sinagogi, zeci de restaurante rituale și tot ce este necesar unei vieți religioase mozaice a funcționat aproape fără stîngherine și că ne-am putut afirma ca o parte integrantă a poporului evreu. Toate acestea nu vrem și nu putem să le uităm și, de aceea, bucuria noastră în această zi festivă a României Mari ne copleșește inimile și ne simțim datori să-i dăm glas aici, pe pămîntul Israelului, în care se află aproape 400 mii de evrei originari din România.

Tocmai spre a nu umbri imaginea poporului român, noi nu încetăm de a ne striga revolta și protestul împotriva tolerării campaniei antisemite a neofasciștilor din România și cerem o lege care să pedepsească așa cum se cuvine antisemitismul”.

Declarațiile dlui Șef Rabin au fost viu aplaudate.

NOTĂ

Într-o scrisoare a sa din 18 ianuarie 1993, dl *László Erős*, din Cluj-Napoca, referîndu-se la un articol din „Revista Culturală Mozaic”, nr. 748 din 1992, precizează că regimul „Crucilor cu săgeți”, instaurat în Ungaria la 15 octombrie 1944, a deportat evreii în Germania și Austria (între cei deportați atunci fiind și domnia sa), dar deportările la Auschwitz le-a făcut *Horthy*, mai înainte (în aprilie-mai 1944), numărul total al evreilor deportați din Ungaria și teritoriile ocupate de *Horthy* (Transilvania de Nord, Slovacia, Iugoslavia) ridicîndu-se la 564 507 (conform cifrelor oficiale citate de prof. *R.L. Braham*, în „The Politics of Genocide”, lucrare ce tratează despre Holocaustul din Ungaria). Menționăm că dintre cei peste 564 000 de evrei deportați, peste 150 000 erau din nordul Transilvaniei, ocupată atunci de *Horthy*.

Mulțumim corespondentului nostru și facem cuvenita rectificare.

WEIZMANN — 40 • DECLARAȚIA BALFOUR — 75

■ Dr. Chaim Weizmann

Profesorul Chaim Weizmann s-a născut în 1874, în satul Motol, de lângă Pinsk (Rusia) și a decedat în 1952. El a fost cel care, acum mai bine de 40 de ani, avea să devină primul președinte al Statului Israel. Din Rusia a sosit studentul în chimie Chaim Weizmann, în 1895, în Germania pentru continuarea studiilor. Iar cu un an mai târziu, a plecat în Elveția, pentru a-și susține doctoratul la Universitatea din Freiburg.

După Freiburg, a urmat Geneva, unde Weizmann a devenit docent în chimie și a activat pe tărâm științific.

În Elveția a început și activitatea sa politică, de militant sionist, pentru asigurarea condițiilor necesare revenirii poporului evreu în Țara Sfântă. Astfel, pe la începutul lunii decembrie 1914, a avut loc prima convorbire cu ministrul de finanțe britanic, Lloyd George. Cu aceasta au început demersurile diplomatice propriu-zise ale lui Weizmann.

Faptul că el s-a adresat Angliei avea să se dovedească ulterior deosebit de important; spre deosebire de alții, el a mizat pe aliați — și nu pe Germania — ca viitori învingători în primul război mondial.

În 1917, guvernul englez dă publicității Declarația Balfour, prin care li s-a făgăduit evreilor împlinirea dreptului lor de a-și reconstrui patria în Eretz Israel. Un fapt istoric. Un document istoric. A intuit, oare, Weizmann, în acea clipă măreață din istoria evreilor și din istoria universală, evenimentele și împrejurările grele ce vor trebui înfruntate în următoarele trei decenii? A intuit el, oare, că între făgăduiala și împlinirea Declarației Balfour avea să se deschidă o asemenea prăpastie, precum a ieșit la iveală cu prilejul măsurilor ulterioare luate de englezi, de la alcătuirea diferitelor comisii și Cărții Albe, limitarea și împiedicarea procesului de Alia până la retragerea haotică a trupelor britanice și a autorității mandatate din Țara Sfântă? Se pare că Weizmann a sesizat imediat insuficiențele și echivocul Declarației Balfour. El descrie astfel momentul istoric de la 2 noiembrie 1917: „În timp ce guvernul era în sedință, eu așteptam în apropiere. Sykes, secretarul principal al ministrului de război britanic, mi-a adus afară documentul, adresându-mi cuvintele: «Dr. Weizmann, este un băiat!». El bine, la început nu doream acest băiat. El nu arăta precum mă așteptam eu. Dar am simțit, totuși, că era un început. Se deschidea un nou capitol din istoria noastră, cu multe noi dificultăți, dar și cu unele mari perspective».

În zilele Conferinței de pace de la Versailles, s-a inaugurat pentru Weizmann un triplu cîmp de activitate, pe care avea să se miște, începînd de atunci, o perioadă mai îndelungată: Patria evrească, politica engleză și europeană și evreimea americană reprezentau cadrul căruia el trebuia să-și adapteze viața. Ierusalimul, Londra, New York-ul au devenit puncte centrale, în care-l așteptau împliniri și greutăți.

Șapte ani s-au scurs între ratificarea mandatului britanic al Ligii Națiunilor asupra Palestinei, în iulie 1922 și întemeierea, la Zürich, a așa-numitei Agenții Evreiești, care, potrivit Ligii Națiunilor, avea menirea să devină înfăptuitorul efectiv al patriei evreiești în Palestina și să reunească toate asociațiile mondiale sioniste și nesioniste în vederea operei de reconstrucție în Palestina.

Între timp, în Palestina au izbucnit tulburări declanșate de arabi, iar marea criză din 1929, urmată de o lungă perioadă de recesiune economică, a afectat și sursele de ajutor pe care contase Agenția Evrească.

În ciuda adversităților, concepția principială și, totodată, pragmatică a lui Weizmann se reflectă limpede în cuvintele sale: „Eu eram pătruns pînă-n fundul sufletului de următorul sentiment: orice acțiune politică era lipsită de valoare pentru noi, ba, poate, chiar dăunătoare, dacă ea nu era rezultatul unei munci aspre, prestată pe pămîntul Palestinei. Așezările comunitare «Nahalal» și «Dagania», Uzinele electrice Ruthenberg, concesiunea de la Marea Moartă aveau pentru mine o mult mai mare semnificație politică decît toate promisiunile făcute de guverne puternice sau de mari partide politice. Aceasta nu însemna nici lipsă de considerație față de guverne sau de partidele politice, nici subaprecierea valorii proclamațiilor politice. Dar, pentru mine, o proclamație înseamnă realmente ceva, cînd este însoțită de fapte. Dacă o proclamație este emisă — acest lucru depinde de alții; dacă ceva se realizează — aceasta depinde numai de noi».

În aceste cuvinte este cuprinsă profesiunea de credință a vieții sale de sionist. El, care, înainte de toate, este socotit drept mare diplomat, omul de stat Weizmann, știa, totuși, precis că orice diplomație și orice dezbateri parlamentare nu folosesc la nimic, dacă îndărătul lor nu se află o aspră muncă practică, o realizare sionistă în Palestina însăși.

În 1935, în cadrul congresului de la Lucerna, Weizmann este ales din nou președinte al Organizației Mondiale Sioniste și al Agenției Evreiești. Patru ani mai târziu, izbucnea cel de-al doilea război mondial. În lupta cu monștrii nazisti, pentru nimeni nu era mai important decît pentru evrei și nimeni nu putea fi preocupat într-o manieră mai con-

și pentru prepararea metilbutionului și în special a izoprenului.

Prepararea izoprenului era importantă, dată fiind iminenta penurie de cauciuc. Weizmann și colaboratorii săi au cercetat și producerea de carburanți cu cifră octanică superioară. Diferite procedee au fost încercate apoi în America. În legătură cu aceasta, cu puțin timp mai târziu, vicepreședintele, în funcție atunci, al Statelor Unite, Henry A. Wallace, a afirmat: „Lumea nu va putea aprecia niciodată ce contribuție importantă a avut Weizmann la realizarea cu succes a programului pentru obținerea cauciucului sintetic».

La 13 noiembrie 1945, guvernul laburist britanic a retractat, în mod oficial, promisiunile partidului laburist făcute sionistilor și a propus, în locul abrogării Cărții Albe din 1939 și al eliberării evreilor din lagărele de internare, o nouă comisie de anchetă pentru Palestina.

Aceste eșecuri au avut un efect cu atât mai tragic, dacă le asociem cu toate nenorocirile pe care nazismul și războiul le aduseră cu ele: exterminarea a șase milioane de evrei — o treime din efectivul populației evreiești —, transformarea altor milioane de evrei în apatrizi și în oameni lipsiți de mijloace de existență.

Weizmann și-a dat (pentru a doua oară) demisia din funcția de președinte al Organizației Mondiale Sioniste și s-a retras, în primăvara anului 1947, în Palestina, în căminul său din Rehovot. Aici s-a indelectnicat cu lucrări științifice și, în primul rînd, cu construcția noului laborator științific înființat cu prilejul celei de-a 70-a aniversări a zilei sale de naștere.

Faza finală în lupta pentru crearea statului evreu modern a început atunci

■ Dr. Chaim Weizmann este ales primul președinte al Statului Israel

vingătoare decît evreii de a servi cauza generală a aliaților. Dar Anglia, membră preeminentă a coaliției antifasciste, a închis porțile Palestinei pentru mii de bărbați, femei și copii evrei care încercau să se salveze de genocidul nazist. Cu toate acestea, un congres sionist, care a avut loc la Geneva, în primele zile după izbucnirea războiului, a hotărît să acorde sprijin guvernului englez, căci, în acel moment, avea prioritate lupta contra nazistilor.

Profesorul Weizmann însuși a plecat, cam la o lună după declanșarea războiului, în Elveția, într-o misiune specială, incredintată de guvernul britanic. Era vorba de a afla ce era adevărat în zvonurile care circulau, potrivit cărora germanii pregăteau un război chimic, cu noi metode. Weizmann scria: „Nu am obținut multe informații, dar am avut impresia că zvonurile despre uriașele pregătiri în vederea distrugerii unor orașe întregi prin atacuri cu gaze erau lipsite de temelie. Acest lucru l-am comunicat guvernului».

Omul de știință, chimistul Weizmann a avut, în timpul războiului, și alte misiuni importante. La fiecare călătorie în Elveția se oprea la Paris și discuta cu ministrul înarmării despre posibilitățile folosirii unui anumit proces chimic, pe care Weizmann și colaboratorii săi îl inventaseră în laboratorul științific de la Rehovot — Palestina. În laboratoarele sale din Anglia, Weizmann a făcut cercetări pentru obținerea unor cantități mai mari de benzină și benzol, precum

cînd guvernul englez, în primăvara anului 1947, s-a decis să prezinte întreaga problemă a Palestinei în fața Națiunilor Unite. O hotărîre în favoarea unui stat evreu se părea, ce-i drept, să nu fi fost prevăzută în planurile ministrului de externe britanic de atunci, Bevin. Totuși, după consfătuirile din cadrul noilor comisii O.N.U., la care a fost atras Weizmann, Adunarea Generală a Națiunilor Unite a declarat, la 29 noiembrie 1947, cu o puternică majoritate (peste două treimi din voturi, respectiv 33 contra 13) următoarele: mandatul asupra Palestinei ia sfîrșit de îndată ce va fi posibil, în nici un caz însă mai târziu de 1 august 1948. Un stat independent arab și un stat independent evreu, precum și o administrație internațională separată în orașul Ierusalim se vor crea în Palestina la două luni după retragerea forțelor armate mandatate, în nici un caz însă mai târziu de 1 octombrie 1948.

Ulterior, evenimentele s-au precipitat, arabi înarmați au cotoplit din exterior teritoriul palestinian. Englezii au mizat pe retragerea lor, care urma să lase țara în haos. Ei voiau să-l lase pe evrei și pe arabi față în față, pentru ca inevitabila vărsare de sînge să poată avea loc. Între timp, au avut grijă să-i sprijine pe arabi. Dar lucrurile s-au petrecut altfel: cînd Adunarea Generală a O.N.U. s-a întrunit din nou, pe la mijlocul lunii aprilie 1948, așa-numita „Armata de eliberare arabă”, de sub conducerea lui Fawzi Kawukji, fusese înfrîntă, între timp, la Mișma haEmek, de către evrei. În unele părți ale Palestinei,

■ Lordul Balfour

forțele armate evreiești au început contraofensiva. Evreii făceau pregătiri pentru constituirea unui organism de stat puternic. „Se vădea că statul evreu luase ființă, în timp ce Națiunile Unite mai dezbăteau problema custodiei (fără garanție juridică)”. La sfatul competent al lui Weizmann, în pofida presiunilor americane, Sharett și ceilalți reprezentanți ai Israelului la O.N.U. au respins propunerea încheierii unui armistițiu.

Și apoi a venit istoricul 14 mai 1948! Președintele S.U.A., Truman, s-a consultat mult timp cu experții săi asupra cazului litigios — Palestina. Adunarea Generală a O.N.U. n-a confirmat, dar nici n-a retractat rezoluția ei din 29 noiembrie 1947. În Palestina, mandatul britanic urma să ia sfîrșit peste cîteva ore. În aceeași zi este convocată, la Tel-Aviv, istorica adunare a reprezentanților evreilor palestinieni și este proclamată, în fața opiniei publice mondiale, independența de jure a Statului Israel, recunoscută imediat de Statele Unite, Uniunea Sovietică, alte state est-europene, unele state sud-americane și Africa de Sud.

La 15 mai, Weizmann a primit o telegramă din partea guvernului provizoriu al Statului Israel, semnată de David Ben-Gurion, Eliezer Kaplan, Golda Meir, David Remez și Moshe Sharett: „Sprijinul și ajutorul dvs. ne-au întărit pe toți. Așteptăm ziua cînd să vă putem saluta drept șef al acestui stat, creat în condiții de pace”. După două zile, Consiliul Provizoriu de Stat l-a ales, la Tel-Aviv, pe Chaim Weizmann ca primul președinte al țării.

În 1952, Chaim Weizmann a trecut în eternitate. Mormîntul său se află la Rehovot, lângă laboratoarele sale, lângă cunoscutul institut științific care-i poartă numele.

Dar mai răsună vocea sa profetică, expresie a spiritului său vizionar, ca acum patruzeci de ani, cînd a menționat dreptul al Statului Israel „o înaltă cultură construită pe principii riguroase ale eticii evreiești; de la aceste principii nu trebuie să ne abatem niciodată. Dacă poporul își va concentra toate forțele pentru a produce adevărate valori, în industrie, în agricultură, pe tărîmul științei, literaturii sau artei, atunci Dumnezeu își va cobori privirea asupra copiilor săi și îi va binecuvînta».

(După „Israelitisches Wochenblatt”) În românește de CLARA MARCOVICI

DIALOG DESCHIS și dezbateri animate

UN BILANT AL „ZILELOR CULTURALE EVREIEȘTI” LA BERLIN, CU
TEMA: „EUROPA RĂSĂRITEANĂ DUPĂ HOLOCAUST”

La New York, neevreii nu trebuie să-și formeze o imagine artificială asupra e-vreilor; raportul dintre cele două tabere este acolo de 1 la 1. Felicitările pentru Hanuca stau în papetăria alături de cele cu „Merry Christmas”; precedentul primar a fost evreu și fiecare copil de școală știe că hasidimii Liubavici trăiesc Șabatul, în Brooklyn, diferit de evreii de pe Upper East Side.

Până acum, după cum se știe, așa ceva a fost imposibil în Germania; în absența unei autentice dezbateri, a înflorit formarea miturilor.

În lunile de după expoziția berlineză intitulată „Lumi evreiești”, se pare că de ambele părți s-a pus ceva în mișcare. Vandalismelor antisemite le stă, pe partea opusă, o abundență de „Judaica” și un val de nostalgie tocmai pentru lumi evreiești dispărute din estul Europei, pentru tîrșorul cu muzicanții lui — klezmeri — oameni care trăiau din te miri ce, ghinionisti, și alții — „trandafirii ghetoului” (oameni care o duceau cit de cit mai bine). În același timp, în cunoscuta revistă „Der Spiegel”, Ralph Seligman scrie despre minia abia reținută împotriva germanilor; Ralph Giordano vorbește despre „inarmare evreiască” și Claude Lanzmann, regizorul filmului „Șoa”, lucrează la un film despre autoapărarea evreiască.

În această ambianță au avut loc, la Berlin, „Zilele culturale evreiești”, cu tema: „Europa răsăriteană după Holocaust”. Jerzy Kanak, președintele Comunității Evreiești din Berlin, a spus la reuniunea inaugurală a acestei ediții: „Prezentăm viața evreiască din Europa răsăriteană după Holocaust, pentru a înlocui, prin realități, niște imagini transfigurare sau negative. Viața evreiască din Europa răsăriteană nu a dispărut niciodată definitiv; a existat totdeauna o anumită continuitate”. „Ceea ce a început prin expoziția „Lumi evreiești”, anume, reprezentarea diversității și modificărilor istorice ale vieții evreilor (stereotipurile îl cunosc pe „evreu” numai ca ființă fără istorie, totdeauna aceeași) este concentrat aici într-un fel de plan apropiat”, a subliniat Andreas Nachama, unul dintre animatorii manifestării.

În centrul programului s-a situat expoziția de fotografii de la „Casa Americii”, cuprinzând imagini surprinse de fotografii americane Edward Serotta, care a culegerat, ani de-a rândul, Europa răsăriteană și după ieșirea acesteia din izolare. Fotografii sale sînt atât documente ale unei vieți comunitare care continuă tenace, opunându-se săraciei, citiși mute memento mori. El l-a descoperit pe David Levy, singurul evreu din Senec, un oraș din vestul Slovaciei, în fața sinagogii înclinate; pe dinamicul Arnost Gofiam, conducătorul unui teatru ceh de avangardă, înaintea unui spectacol cu „Procesul” de Kafka; în vîntarea ivritului la lumina opaițului într-o locuință sărmană sau un cimitir evreiesc năpădit de verdeață.

În istoria expozițiilor despre evrei, aceste imagini prezintă o noutate. Ceea ce în anii '60, perioada gesturilor de împăcare sub Willy Brandt, erau marile „expoziții Judaica”, cu structura lor istorizant-muzeală, ceea ce apoi, în anii '70 și '80, erau expozițiile dedicate Holocaustului este acum realitate evreiască, ilustrată prin interes în mediul fotografiei, dar și concretizată prin prezența artiștilor, ziariștilor și scriitorilor din Europa răsăriteană.

În România, ca și în Bulgaria, Polonia, Ungaria sau în Cehia și Slovacia, Serotta a înțeles pretutindeni un fenomen: climatul democratic a „făcut loc” și antisemitismului; mulți evrei în vîrstă de peste 60 de ani își amintesc că, sub guvernele comuniste, el era, cel puțin oficial, interzis. Pe de altă parte, potrivit scriitorului moscovit Mihail Gorelik, „Pamiat” (mișcare antisemită din Rusia — n. ns.) ne-a ajutat într-un anumit mod: fără antisemitism unui evreu nu-și regăsească identitatea evreiască”.

În același timp, în Europa răsăriteană se remarcă și fenomenul de resuscitare a textelor care erau caracterizante pentru intelectualii evrei în anii '40. „Reflecțiile în problema evreiască” din 1947 ale lui Sartre, în care el îl socotește pe „evreu” ca o elaborare a antisemitismului, și în care îi chema pe evrei să adop-

te un evreism autentic, respingînd universalismul liberal, înregistrează o audiență record. Scriitorul George Schwartz, din România, relevă: „În acest moment, evreii stau în fața a patru opțiuni: fie rămînem la tradiția noastră — care, oricum, dă cuiva o identitate clară; fie devenim sioniști, ceea ce nu mai este chiar

atît de simplu; fie ne definim în raport cu antisemitismul, lăsînd rezolvarea problemei evreiești pe seama asimilării; fie, în sfîrșit, mai rămîne drumul propus de Sartre, al «autoreînnoirii personale», ca evreu”. Ziariștul Henryk Broder, care a condus discuția la adunarea de deschidere, a avut pregătit instantaneu un răspuns ironic: „Cu acestea ajungem din nou la Theodor Herzl”.

Publicul „Zilelor culturale evreiești” a fost exact atît de eterogen cum și-au dorit organizatorii. Evreii ruși i-au frecventat pe artiștii de varietăți din Moscova (un fel de revistă ca la „Friedrichstadtspalast”, cu coafuri baroce, sculpi de mase plastice și idiș de scrincioab —

Schunkel — Jidisch); americani, israelieni și germani s-au întîlnit cu „Klezmaties”, o orchestră din East Village (New York), care, împreună cu „Grande Dame Chava Alberstein”, din Israel, au realizat un amestec ciudat de balalaici rușești, fluieri yemenite, viori de tîrșor și trompete de jazz. Un public format din tineri, unii chiar în saluri palestiniene, l-a ascultat pe Karsten Troyke, cîntăreț neevreu din Berlinul de est, care a învățat perfect idiș de la o vecină bătrînă, și acum cîntă tare, fără nici un pic de romantism de ghetou, bucăți vechi și noi.

MARIAM NIRCUMAND

■ Idiș odinioară: „Rabinul”, de Marc Chagall
■ Idiș azi: scriitorul Josef Burg, din Cernăuți, citește în
cafeneaua berlineză „Blumenfeld”

ENIGMA EVREIASCĂ

Recent, a avut loc, la Londra, un seminar organizat de „British-Israeli Forum”, pe tema „Enigma evreiască”. La seminar au participat profesori de istorie și oameni de cultură din Anglia, evrei și neevrei, precum și reprezentanți ai e-vreilor din țările Europei de Est, republicile baltice, Turcia, Etiopia, Birodindjan.

Întîlnirile dintre membrii Forumului britanic și oaspeții din celelalte țări s-au deschis printr-o discuție, în cadrul căreia fiecare participant s-a recomandat, răspunzînd la următoarele întrebări: — „De unde veniți?”; „Unde s-au născut părinții dvs.?”; „Unde s-au născut bunicii dvs.?”; „După părerea dvs., în ce constă iudaismul: rasă, religie, naționalitate?”.

S-a constatat că participanții, a căror atracție către iudaism era dovedită de însăși prezența lor la discuții, proveneau din cele mai diferite grupuri, de la religioși ortodocși la oameni complet neregioși, de la evrei care au respectat toată viața religia și tradițiile mozaice pînă la acei evrei al căror iudaism ar fi trebuit să fie complet anihilat de 50 sau 70 de ani de regim comunist.

Seminarul propriu-zis, la care au luat parte aproximativ 40 de participanți din Anglia și 20 din celelalte țări, a avut loc la „Institutul Spiro pentru studiul istoriei și culturii evreiești”. Înființat și condus de admirabilii pedagogi care sînt Robin și Nitzza Spiro, secondat de mîna fermă a directoarei Trudi Gold, acest institut de profil cultural, apolitic, a apelat la cîțiva distinși oameni de cultură, cum ar fi dr. Mark Levene, lector la Universitatea Warwick, Anthony Hammond, director pentru educație la „Ins-

titutul Spiro”, dr. David Cesarani, directorul bibliotecii Wiener și alții.

Pe marginea conferințelor ținute de dr. M. Levene despre curentele care se manifestă în viața modernă, precum și a conferințelor dr. D. Cesarani despre antiudaism și antisemitism din epoca anterioară creștinismului pînă în prezent, au avut loc vii dezbateri.

Deosebit de interesante au fost conferințele rostite de Aubrey Newman, profesor de istorie la Leicester University, unde predă tema „Holocaustul”, subiect căruia îi schimbă prezentarea de la an la an, în funcție de noile materiale documentare care nu conțesc să apară, ca urmare a descoperirilor ce se fac în cadrul cercetărilor istorice. Iar dacă arhivele fostei U.R.S.S. vor deveni accesibile istoricilor și cercetătorilor, sursele documentare se vor amplifica în mod senzațional. Pe lingă subiectul propriu-zis — „Holocaustul” —, conferințarul a vorbit despre frămîntările resimțite de un profesor care predă un asemenea subiect în așa fel încît tineretului să știe ce s-a întîmplat, dar să nu rămîna șocat, marcat de ororile indescriptibile ale nazismului.

Cu o luciditate acută, judecătorul Israel Finestein a vorbit despre aceste și perspectivele sionismului în țările Diasporei, unde comunitățile evreiești au de ales între a rămîne pe loc sau a realiza milenara dorință: „Lejana habaa bieruşalaim” — „La anul în Ierusalim”.

„Last but not least”, cum spuneau gazele noastre britanice, deci ultimele menționate, dar nici pe departe ultimele ca răsnet în mintea participanților, au fost prelegerile ținute de Robin și Nitzza Spiro. „Afacerea Dreyfus”, în prezentarea lui Robin Spiro, a căpătuit viață și actualitate prin comentariile care au însoțit numeroasele și interesante diapoziții prezentate.

Conferința susținută de Nitzza Spiro despre perioada de aur a iudaismului în Spania a îmbinat o expunere captivantă cu imagini, muzică și date despre bucate tradiționale ale evreilor sefarzi. Ca prototip al perioadei de aur a iudaismului spaniol, ea l-a ales pe Iehuda Halevy, poet, filozof, filolog, medic, om de curte și negustor.

În afară de conferințe și seminarii, programul a cuprins filme realizate în perioada nazismului și filme despre aspecte contemporane ale vieții evreilor în diverse țări — tradiții, realizări, dar și antisemitism.

O seară deosebită a fost cea dedicată evreilor din Etiopia. S-au prezentat legende legate de existența acestor evrei, pînă nu demult ruși de restul iudaismului — fie că sînt urmași ai contemporanilor reginei din Saba sau ai unor evrei refugiați pe acele meleaguri după distrugerea Primului Templu. După prezentarea unor instrumente muzicale specifice și audierea unui disc cu muzică iudeo-etio piană și după degustarea unor mincăruri tradiționale, au fost vizionate două filme. Primul prezenta viața acestor evrei într-un sat etiopian; al doilea — ni-l imaginăm cu toții —, ci năzuința lor spre Ierusalimul biblic, concretizată prin marșul acelor oameni porțiți să străbată pe jos uriașă distanță, pustiu și munți, cu o bocceluță sau un copil în spate, pentru a ajunge — cu risul arestării de către autoritățile etiopiene, pe atunci prosovietice — în Țara Sfîntă. Și nu știu ce era mai emoționant: durerea despărțirii celor ce rămîneau de cei ce plecau sau lacrimile de bucurie și nesfîrșitele sărutări ale celor ce se regăseau în Israel. În al doilea film, s-a prezentat „operația Solomon”, în cadrul căreia, în pofida tuturor greutăților ridicate de autoritățile locale, 15.000 de evrei etiopieni au fost transportați de avioane israeliene în decurs de 36 de ore, din Etiopia în Israel și din epoca primitivă în secolul al XX-lea.

Trebuie să menționez că organizarea acestor întîlniri a fost gîndită și concretizată cu un imens efort al comitetului Forumului, cea mai mare laudă cuvenindu-se președintelui, Barry Abrahamson, sufletul acestor întruniri.

În încheiere, revin la tema seminarului — „Enigma evreiască”. Enigma supraviețuirii acestui popor, în ciuda tuturor încercărilor prin care îi este dat să treacă din cauza urii animalice a trogloditilor istoriei numiți antisemiți. Iar înțelegerea de la Londra a fost o perfectă ilustrare a „enigmei evreiești” — căci s-au întîlnit evrei deosebiți prin loc de naștere, viață socială, cultură, educație, vîrstă, preocupări, religioși sau nu, cunoscînd sau nu ivritul și idișul —, s-au întîlnit niște necunoscuți care au găsit atîtea puncte comune, încît, numai după o săptămîină, la aprinderea luminărilor de Șabat, deveniseră vechi prieteni.

SANDRA SEGAL

ISTORIA EVREILOR

În viziunea lui HEINRICH GRAETZ

Propunându-i să „povestească” istoria poporului evreu de la origini până în momentul „primăverii popoarelor” (anul 1848), Heinrich Graetz încearcă să realizeze — și reușește s-o facă — o monografie a evoluției spiritualității iudaice și să demonstreze că iudaismul este o parte integrantă din istoria civilizației omenirii.

Caracterul literar al lucrării ține de epoca în care a fost creată și este specific multor istorici romantici europeni de prim rang. Termenul „romantic” n-are aici un sens peiorativ. Istoria nu era, la jumătatea veacului trecut, o știință riguros delimitată și nici măcar azi — cînd avalanșa informațională și rigurozitatea metodologică l-au transformat pe istoricul titanic în „specialist” — ea nu poate fi considerată altfel decît o știință de graniță. Nimic mai firesc, așadar, dacă în plasma „istoriei” lui Graetz vom depista un istoric literar, un politolog, un moralist, un statistician, un pedagog, un filosof al culturii.

Una dintre obiectivele formulate împotriva acestei cărți a fost prioritatea acordată de autor istoriei culturii în raport cu istoria propriu-zisă a evreilor. Dar oare a vorbi despre „istoria mondială a poporului evreu”, cum își intitula alt mare istoric opera ce avea să-l consacre, nu reprezintă un argument fundamental al substituirii elementului geografic-statal cu cel cultural? Poporul evreu s-a format în Mîitram, a trăit exilul babilonian și a cunoscut, după căderea Ierusalimului și a celui de-al Doilea Templu, o Diasporă de două mii de ani. În tot acest răstimp, ceea ce l-a ținut pe Iosif departe sufletește de mediul egiptean a fost moștenirea spirituală a părinților părinților săi. Psalmii au dat tărie robilor în Babilonia, Biblia și Talmudul au menținut vie — în cugetele unor paria alungați din Spania în centrul și în es-

tul Europei — conștiința identității lor naționale.

Latura social-economică a fost considerată, de asemenea, deficitară de unii comentatori ai „istoriei” lui Graetz. Problema e pusă într-o falsă ecuație. Graetz evidențiază constituția democratică a Iudeii antice (instituirea anilor jubiliari — a polarizării bogăției și sărăciei în țară), relevă importanța Ierusalimului în timpul regelui Solomon, analizează din unghi economic valoarea recuceririi de către Șimon Macabeul a portului Jaffo, căzut vremelnice sub stăpînire siriană, subliniază interdependența dintre dezvoltarea Iudeii în perioada lui Tiddiahu și intensitatea schimburilor comerciale cu alte țări etc.

Una dintre constanțele cercetării lui Graetz este interesul pentru contextul social-politic în care a apărut un gen sau o creație literară. Aducerea Chivotului Sfînt din Kiriath-Iearim la Ierusalim, din inițiativa regelui David, naște o puternică emulație sufletească și recunoștința către Cel Etern se coagulează în instituționalizarea expresiei psalmice. Parabola, ghicitoarea au prins rădăcini în literatura ebraică, fiindcă înlesneau exprimarea adevărului în învelisul agreabil și multisugestiv, totodată, al jocului de spirit. Profetul Natan îl dojenește pe David pentru comportamentul față de Urie Hititul, prin intermediul unei parabole. Solomon este autorul a circa 3.000 de fabule și 5.000 de precepte morale. Parabola osemintelor înviată capătă la Iehzekiel semnificații legate de necesitatea încurajării poporului în exil, care considera întoarcerea în țară un vis irealizabil.

Alegoria face carieră în creația profesorilor. Definind profetismul ca reacție a conștiinței publice în fața derisorilor înălțări ale celor Zece Porunci și ca mărțurie a libertății civitului în Iudeea antică, Graetz oscilează între clasarea lui în cadrele genului epic sau ale celui liric și l11 numește, sub raport estetic, „elocință cu forme poetice”.

Artă comentariului asupra textului biblic își găsește sorginea în interferența dintre elenism și iudaism în „Diaspora de aur” a evreilor din Alexandria. Încă din antichitate, a fost introdusă de Ezra obligativitatea lecturii publice a unui dintre capitolele Pentateuhului, dar, sub influența oratoriei grecești, lectura orală este completată, în cadrul obștii din Alexandria, cu o alocuțiune încărcată de

opinii personale, de interpretări cu aluzii la actualitate.

Filozof al culturii, Graetz nu se mulțumește numai cu abordarea analitică sau comparativă a operelor literare, ci încearcă să stabilească aportul personalităților istorice, culturale, filozofice în evoluția iudaismului, ca și îmbogățirea doctrinei prin adaptarea unor elemente ideologice ale altor culturi. Importanța lui Samuel, bunăoară, este legată de acțiunea acestuia de purificare a triburilor Iudeii, de realizarea unificării naționale pe baza celei religioase, de introducerea psalmului în cadrul serviciului divin. Samuel își dă seama de însemnătatea a ceea ce grecii au numit *catharsis* în ar-

* Zwi Hirsch (Heinrich) Graetz (n. 1817 la Kszovsa (Polonia), m. 1891 la München) — ilustru savant, specialist în istoria evreilor, traducător și comentator al unor scrieri biblice, membru de onoare al Academiei de Științe din Spania.

tă; înțelege că muzica și literatura au o puternică înfrîurire asupra sufletului omenesc.

Politologul Graetz nu poate fi despărțit de gînditorul democrat, care subliniază, cu valoare de laitmotiv, pe întreg parcursul monumentale sale lucrări, rolul maselor în istorie. În momentul eliberării din robie, nu doar rolul lui Moșe și Aaron este relevat de marele istoric, ci și acela al Bătrînilor poporului și al poporului însuși. Regalitatea, echivalent al nimicirii libertății și egalității, a prezentat o formă silnică de guvernare, comentează Graetz, dictată de necesitatea apărării de atacurile filistenilor. Regele Iosua n-a luat nici o hotărîre impor-

tantă fără convocarea în Templu a Bătrînilor poporului. După întoarcerea din exilul babilonian, Nehemia a stabilit o legislație autenticată prin semnătura a 120 de reprezentanți ai poporului. Comentînd pieirea Macabeilor, Graetz afirmă: „Oricît de dureroasă a fost pierderea lor, nici unul dintre ei nu a luat cu sine, murind, unitatea și vigoarea națiunii, pentru că soarta acestora nu atîrnă de viața unui om, ci de conștiința tuturor”.

Steaua polară a „Istoriei” lui Graetz este etica iudaică. Pămîntul Sfînt nu este doar o simplă metaforă a dragostei de țară, ci are virtuți ad litteram. Este un spațiu unde nu sînt îngăduite crima, desfrîul, idolatria; în caz contrar, locuitorii lui sînt silși să-l părăsască. Acest pămînt, exemplifică Graetz, a eliminat triburile canaaniene, iar în 719 î.e.n. — cele zece triburi ebraimice. Păstrarea identității naționale în exil (cel babilonian, ca și cel de după căderea celui de-al Doilea Templu) este condiționată de respectarea Șabatului, a sărbătorilor, a cașrutului, a obiceiurilor legate de naștere, căsătorie, moarte. Luptele îndelungate ale Macabeilor au avut, în afara importanței lor politice, și una morală, apreciază Graetz. Ele au transformat spiritul de abnegație, de jertfă pentru idealul religios-politic-etic dintr-o virtute relativ restrînsă într-o îndatorire indiscutabilă a tuturor. Era firesc ca vocația etică a iudaismului, evidențiată de Graetz, să fie dublată de una pedagogică. Metoda de predare a lui Iohanan ben Zakai viza dezvoltarea deprinderii de a judeca cu mintea proprie. Hilel a creat o nomologie (știință despre legi religioase) și a realizat, prima oară în istoria iudaismului, o sinteză între Legea scrisă și cea orală. Nahum din Ghizmo (Emaus) a adăugat celor șapte reguli de interpretare ale lui Hilel regula adaosurilor și restricțiilor ș.a.m.d.

Toate aceste înghiurii de vedere ale lui Graetz asupra istoriei evreilor converg spre o concepție bine conturată despre rolul iudaismului în civilizația umanității și despre „miracolul” repetatelor renașteri ale poporului purtător al acestei învățături, ce i-a conferit un statut bine conturat în cadrul istoriei universale: acela de „a fi, totodată, mic și mare, prigonit pînă la moarte și, totuși, nepieritor, sclav disprețuit și, totuși, model sublim”.

Lacanismul, forța de sugestie a descrierii, virtuțile metaforice, simțul dramatic, ironia conferă plasticitate și culoare operelor, care devine astfel, grație valențelor scriitoricești ale lui Graetz, un roman al istoriei evreilor, o analiză critică și un adevărat imn al celebrării înfîlîririi cu strămoșii, cu enorme însușiri educative și certe calități estetice.

E. SUHOR

TALMUDUL IERUSALMITEAN

Cînd a început să scadă importanța Ișuvului evreiesc din Eretz Israel și numărul savanților lui a devenit mai mic (pe la mijlocul secolului al patrulea), s-a trecut la adunarea tuturor comentariilor, legilor și legendelor care erau cercetate în centrele de studiu din țară, pentru ca acestea să nu se piardă. Așa a fost creată „Ghemara”, cu înțelesul de „studiu” și aceasta e „Talmudul Ierusalmitan”, elaborat cam cu o sută de ani înainte Talmudului Babilonian.

Cărturarii Talmudului Babilonian au excelat mai mult decît cei din Israel în ascuțime și putere de disecare a problemelor, pe cînd cei din Eretz Israel erau mai înzestrați cu sensibilitate și imaginație. Condițiile din țară erau mai grele și poporul venea la sinagogă ca să capete acolo consolare pentru viața sa chinată, pentru starea de aservire și pentru Ierusalimul distrus. Și apăsarea ocupanților stăpînitori era aici mai grea. De aceea, Midrașul s-a dezvoltat în Eretz Israel mai mult ca în Babilon. Midrașul este comentariul legendar, liber și actual la versetele Bibliei. Comentatorul era un orator iscusit, care știa să entuziasmeze și să educe pe căile morale și ale credinței profunde.

Dacă în ceea ce privește domeniul Halahai (legislației) iudaismul babilonian a fost superior, în domeniul Agadei și al Comentariului, în popor au fost primite mai curînd comentariile create în Eretz Israel.

BAT-YAM PE BOSFOR

IN ISRAEL, UN ORAȘ POPULAT CU EVREI TURCI

Iată-ne la Bat-Yam, la sud de Tel-Aviv. Un cartier obișnuit la prima vedere, dacă nu ținem seama de faptul că se găsește pe malul mării. Cartier zgometos, cu parfum de vacanță; sintătea ca el în Țara Sfîntă. Palmieri, terasele cafenelelor, îmbrăcăminte via colorată, o plajă animată, conversații zgometoase. Nimic neobișnuit. Am trecut cu vederea casele clădite aproape toate după același model, unele trădînd uziura construcțiilor ieftine, altele de obișnuite într-o țară unde curg laptele și mierea.

Bat-Yam a fost fondat în 1924 de cîteva familii religioase, bineînțeles nu de evrei turci, pentru că religiozitatea nu e punctul lor forte. La fondarea Statului Israel, număra circa 1.000 de locuitori. În anul 1985, a ajuns la 131.000. El apare astfel ca un oraș mijlociu, cu prelungiri la Holon, Jaffo și în sudul Tel-Aviv-ului.

Seara, orașul se metamorfozează. Dispare uniformitatea. Atmosfera se schimbă. Ecurile conversațiilor vin dintr-un Orient atît de apropiat și atît de îndepărtat, totuși. Promenada care domină plaja își schimbă înfățișarea. Intr-un du-te-vino continuu, în ritmul conversațiilor în turcă sau în iudéo-spaniolă, se omoară timpul scrutîndu-se fețele oamenilor de pe terasele cafenelelor. Indiferența nu este un lucru obișnuit. Toată lumea interesează pe toată lumea, în bucurii și în necazuri. De altfel, fiecare are ceva de spus celuilalt. Nu le place să uite. Văduvele care stau pe parapet își întrerup șuetele, zornîndu-și podoabele. Ele inspiră aerul proaspăt și pe plîng că nu mai e ce-a fost. Apoi Bosforul, chemat de nostalgie, devine o referință constantă. Era mai bine acolo. Așa gîndesc ele. Restaurantele forfotesc de lume. Clinchetul furculițelor se amestecă cu siropoase melodii tur-

cești. Se transferă aici ambianța autobuzelor turcești pline de aceste cîntece melancolice, care ușurează sărăcia. Nimic nu le deosebește de restaurantele din Istanbul. Mirosul grătarului, sticlele trînd pe mese, gustări care se consumă cu poftă, anecdote în limba turcă. Nimic nu lipsește decorului. Treacători se opresc, discută, se adună pe trotuar, pun la cale lumea. Despre ce lume este vorba? Aici ebraica e secundară. Copiii vorbesc, strigă în ebraică, părinții răspund în turcește sau în iudéo-spaniolă. Toată lumea se înțelege. Esențială este comunicarea. Sinagogile turcești, în număr de două, au, de asemenea, credincioșii lor. Una dintre ele este ortodoxă. Sînt onorate sărbătorile, între prieteni, cu familiile. Oamenii se întîlnesc, se discută afaceri, se evaluează averea altora, nu se uită nici un semn distinctiv de ascensiune. Ei se înșală rar asupra acestui subiect. Nu sînt numai sărbători, ci și înmormîntări. Se vizitează familia îndoliată în săptămîna de doliu. Seara, casele sînt pline de lume. Solidaritatea etnică nu a dispărut în americanizarea galopantă. Se continuă tradițiile, atît cît se poate. Magazinele de pe bulevardul Rothschild sînt ale evreilor turci. Se negociază în turcește sau în idis. Există asociații ale originarilor. Oamenii se și distrează. Apoi seara se iese la restaurant pentru odihnă, după ziua obostitoare.

Se organizează și încep chiar să se introducă în sistemul politic. De așteptat pentru acești evrei invizibili, ei se remarcă puțin, pentru că nu au ridicat probleme majore în societatea israeliană. Politica nu a fost partea lor tare în țara de origine. Trebuiau să tacă pentru a trăi în pace. Ei au devenit evreii tăcerii. În Israel, vorbesc, dar nu sînt vi-

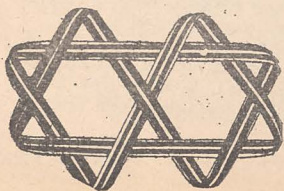
zibili. Două fețe ale aceleiași monede. Nu se pierd ușor obișnuințele.

Bat-Yam a început să fie populat și de evrei turci prin anii '60. La recensămintul din 1983, se evaluează evreii turci la 9,8% din populația totală, fără să se socotească prelungirile în Holon, oraș învecinat, al cărui evrei turci (4,4%) socotesc că aparțin aceluiași oraș-mamă în Turcia, Bat-Yam. Alături se află un centru al evreilor-spanioli din Bulgaria — Jaffa. Aceia care s-au instalat la Bat-Yam proveneau din mica clasă mijlocie, în timp ce suspuși și-au ales domiciliul, în acești ultimi ani, la nord de Tel Aviv. În cartiere de elită, ca Ramat Aviv, reproducînd schema traiului lor ca la Istanbul, cu această separație nord/sud, bogății/săraci. O separație care nu este de azi, de ieri, căci sărăcii au părăsit Turcia de multă vreme.

Acești evrei au plecat masiv din Turcia la fondarea Statului Israel, în jur de 35.000, apoi în valuri succesive, în timpul anilor care au urmat.

Chiar cei care nu au vorbit limba turcă în țara lor de origine sau care au avut dificultăți în această privință, au început nu numai să o vorbească în Israel, dar, de asemenea, să se fîlească cu identitatea lor turcă. Ei nu se jensează să critice viața lor dinainte din Turcia. Libertatea de a trăi ca evreu liber nu este neglijabilă.

Bat-Yam, prin poziția sa de oraș la malul mării, chiar îi atrage pe acești evrei care cred că au regăsit Istanbul sau Smirna. O dată sosiți în Israel, turcitatea lor devine un semn distinctiv. O iudeitate inseparabilă de identitatea etnică, permițînd o diferență în acest conglomerat care este Israelul. Un mod de a fi tu însuși. Și ce este mai bine decît să fii tu însuși, la tine, în Bat-Yam? Întrebați dacă vor să se întoarcă în Turcia, ei răspund „nu”.

LEVIȚII MODERNI

De multe ori m-a pus pe gânduri numărul impresionant de mari muzicieni evrei. De fapt, n-ar trebui să ne mire, dar poate că, în lupta constantă care se duce azi împotriva pornirilor antisemite, neaștrii, unul dintre argumentele puternice ar fi meditația la *ce și cum* au dat evreii omenirii în domeniul artei sunetelor. Tradițiile acestora nu datează de azi — de ieri, ci de milenii, când imense coruri de leviți cântau în Templu și, dacă reconstituim imaginea regelui David și a ceea ce a unui mare cântăreț din harpă (între altele, ne bucurăm constant că un omnicunoscut harpist român, Ion-Ivan Roncea, își datorează cariera mondială și victoriei în concursul internațional de harpă de la Ierusalim, o întrecere cu determinări istorice multimedienare), ne dăm seama că muzica a fost pentru evrei, cam dintotdeauna, unul dintre mijloacele de expresie naturale și favorite. Desigur, cei ce amuțesc în fața abundenței de celebrități mondiale evreiești în domeniul interpretării muzicale răspund imediat că în materie de creație compozițională lucrurile nu stau tot așa. Dar, dacă ne gândim la unul dintre măștrii genului francez de *grand-opera*, Giacomo Meyerbeer (pe numele adevărat Jakob Lieberman Beer), la Gustav Mahler, compozitorul postromantic vinează al unor simfonii adorate de publicul zilelor noastre, la cunoscutul și apreciatul compozitor și dirijor Leonard Bernstein, la Ernest Bloch, compozitorul evreo-elvețian-american al celebrei rapsodii pentru violoncel și orchestră *Schelomo* — și lista ar putea fi mult mai lungă, fiind de înțeles că mulți au ezitat să-și dezvăluie originea adevărată din motive, regretabil, astăzi prea evidente —, am convingerea că echilibrul se reface. Iar în muzica românească, dacă pomenim doar de Alfred Mendelssohn, Anatol Vieru, Vasile Timiș, Laurențiu Profeta, Edmond Deda, Richard Stein, Henry Mălineanu, Mișu Iancu etc., am impresia că amploarea contribuției compozitorilor de origine evreiască este evidentă.

Dacă citesc, însă, din nou titlul articolului, îmi dau seama că ar trebui să scriu, totuși, în primul rând, despre *tălmăcitorii de muzică* ce au împinzit lumea. Numele prime sunt ale pianistilor geniali, ca Artur Rubinstein și Vladimir Horowitz. Nu în zadar unul dintre marile evenimente muzicale găzduite de Statul Israel — și care și-a câștigat o reputație universală — este concursul de maeștri pianști „Artur Rubinstein”, de la Ierusalim, prin care domnii Jakob Bistrizky și Arie Vardi (laureat al unui concurs „Enescu” de la București, între altele), conducătorii competiției, și-au curcit o autoritate mondială. În materie

frunțasilor evrei ai claviaturii. Să nu uităm că, la Londra, pianistul Solomon a reprezentat, împreună cu Beno Moise-witch, *nec plus ultra* al artei sale. Dar Emil Ghilels, cine ar putea contesta că se află — pornit din Odessa, ca atîția alți virtuozii iluștri — printre culmile pianismului rus și mondial?

În domeniul viorii, lucrurile sînt, poate, și mai evidente. Primul nume care ne vine azi în minte este al lui Itzhak Perlman, a cărui virtuozitate și căldură rămîn actualmente inegalabile în lume. Să ne gândim însă la produsele școlii lui Leopold Auer, de la Petersburg, la virtuozii azi zeilor trecute ca Mischa Elman, Jascha Heifetz sau, mai aproape de noi, Nathan Milstein și însuși marele David Oistrach, care a avut o atît de uriașă înfrîrire și asupra violonisticii românești, la Isaac Stern și Henryk Szeryng. Izvoarele violonisticii evreiești n-au secăt și se cuvine amintit numele mai tinărului Scholmo Minz, despre care îmi amintesc că mi se spunea la firma de discuri „Polydor” (succursala din Paris a lui *Deutsche Gramophon*) că va fi *steaua de mine* a viorii — cea de ieri purtînd numele altui mare artist evreu, Yehudi Menuhin, discipolul iubit al lui Enescu.

ALFRED HOFFMAN

SCRIPTA CLASSICA ISRAELICA

Anuarul pe 1991—1992 (vol. XI, 223 pag.; primul volum a apărut în 1974) al Societății Israeliene pentru Promovarea Studiilor Clasice, apărut cu sprijinul universităților din Ierusalim, Tel Aviv și Haifa, cuprinde noi secțiuni față de structura volumelor anterioare — și anume: o listă a publicațiilor în ebraică dedicate studiilor clasice, o prezentare a dizertațiilor în curs de elaborare la universitățile israeliene și o prezentare a sesiunii pe 1991 a Societății Israeliene pentru Promovarea Studiilor Clasice.

Dintre articolele cuprinse în acest volum, am menționa: „Olympian versus Chthonian Religion” (redactor Renate Schlesier, de la Freie Universität Berlin; articolul este însoțit de bogate note de subsol, cu discutarea celor mai recente lucrări asupra acestui subiect), „The Hellenistic World: New Trends and Directions” (autor Frank W. Walbank, de la Peterhouse, Cambridge; după ce se face un istoric al noțiunii de „elenism” de la Droysen pînă în zilele noastre, cu accentuarea ideii că s-a mers de la afirmarea pînă la negarea specificității noțiunii, autorul conchide că: „...astăzi a devenit virtual o doctrină generală aceea de a considera epoca elenistică nu ca un amestec bun sau rău, ci ca un timp al unei dezvoltări multiculturale, cu popoare de diferite rase și religii și cu tradiții sociale și politice diferite, trăind alături unele de altele, dar independent... Lumea elenistică apare mai degrabă ca un foarte complicat mozaic de societăți separate, toate suprapuse: greci, evrei, egipteni, babilonieni, parti, bactrienii, indieni și, desigur, în creștere — romani”); Nicholas Horsfall (Roma) dedică un articol discutării naturii literare a „Satiriconului” lui Petronius, I.S. Fikham (Ierusalim) un articol problemei prețurilor în Egiptul bizantin, Tal Ilan (Ierusalim) un articol descifrării și interpretării inscripțiilor descoperite în cele trei morminte excavate în vara anului 1990 la Ierusalim, Gabriel Herman (Universitatea Ebraică din Ierusalim) un articol despre o piatră funerară evreiască descoperită la Binyamina (piatră ce se află actualmente la Departamentul de Antichități al Muzeului Rockefeller din Ierusalim).

Dintre recenzii am menționa-o și pe cea extrem de detaliată (pag. 167—181) prin care Abraham Wasserstein (de la Universitatea Ebraică din Ierusalim) pre-

zintă critic o culegere de studii ale marilor autori, publicată în 1992 la Londra și New-York, cu titlul „The Jews among Pagans and Christians in the Roman Empire” (avînd ca obiect raporturile dintre păgini, evrei, creștini în Imperiul roman), concluzia recenzentului fiind aceea că „...din cauza prezenței captivilor străini, a sclavilor, a celor care migrau, orașele Imperiului roman au avut populații cu tradiții mixte, diferite, coexistînd mai mult sau mai puțin pasnic”; recenzia lui M. Pucci Ben Zeev — de la Universitatea Ben Gurion — asupra lucrării lui A. Kasher (lucrare publicată la Tübingen în 1990, 372 pag.) avînd titlul „Jews and Hellenistic Cities in Eretz-Israel” (recenzentul se ocupă și de problema controversată dacă alegerea Caesariei Maritime ca sediu al procuratorului roman a constituit o concesie făcută autonomiei evreiești sau, dimpotrivă, o înăsprire a regimului dominației romane, făcută cu scopul de a reduce importanța Ierusalimului; recenzia este favorabilă lucrării, considerată de recenzent ca fiind scrisă „nu din punctul de vedere al celui care guvernează, ci al celor guvernați”).

Lista privind studiile clasice publicate în ebraică în perioada 1980—1991 nu este, evident, exhaustivă, dar cuprinde, oricum, sute de titluri, multe dintre ele fiind culegeri de studii avînd ca obiect, de exemplu: a) perioada seleucidă în Eretz-Israel; b) Ierusalimul în perioada celui de al Doilea Templu; c) Eretz-Israel de la distrugerea celui de al Doilea Templu la cucerirea musulmană; d) Josephus Flavius, istoric al Eretz-Israelului; e) revolta lui Bar-Kokha; f) revoltele evreilor; g) sinagogii în antichitate; h) prezența Greciei și a Romei în Eretz-Israel.

Dizertațiile în curs de elaborare la Universitatea Bar-Ilan, Universitatea Ebraică din Ierusalim, Universitatea din Tel Aviv, Universitatea din Haifa privesc subiecte ca: inscripțiile grecești din Eretz-Israel (aparținînd perioadei romană-bizantine), arhitectura vechii sinagogii din Golan, jocuri și spectacole în Palestina romană (reflectarea lor în literatura talmudică), geografia istorică a Eretz-Israelului și scrierile lui Josephus Flavius, probleme economice în țara Israelului în perioadele persană, elenistică și romană.

BETINIO DIAMANT

Fundația Memorială pentru Cultură Evreiască

DIN PARTEA BIROULUI EXECUTIV

Fundația Memorială pentru Cultură Evreiască sprijină o diversitate de proiecte culturale evreiești în întreaga lume. În această scrisoare informativă, din partea comitetului, aș dori să mă concentrez asupra a două proiecte: „Papalitatea și evreii” și „Teatrul evreiesc de păpuși”, ambele fiind finanțate de către Fundație. Aceste două proiecte — printre altele sute pe care noi în mod obișnuit le finanțăm — demonstrează întinderea și calitatea activității noastre.

PAPALITATEA ȘI EVREII

Unul dintre cele mai ambițioase proiecte privind istoria evreilor din ultimii ani (monumentala lucrare în 8 volume a profesorului Sholomo Simonsohn, de la Universitatea din Tel-Aviv, intitulată: „Scaunul Apostolic și evreii”) a văzut lumina tiparului cu sprijinul Fundației Memoriale. Lucrarea desfășoară într-un mod comprehensiv istoria politicii papale față de poporul evreu, de la începuturile Sfîntului Scaun și pînă la Contrareforma.

Primele șase volume cuprind peste 3.000 de documente elocvente, pînă acum nepublicate: bule papale și scrisori descoperite în arhivele Vaticanului și în alte arhive și biblioteci din Europa. Aceste documente reflectă concepțiile și declarațiile papale asupra evreilor și a iudaismului, în contextul vieții religioase, sociale și economice a evreimii din Europa creștină medievală. Ultimele două volume conțin o analiză narativă și un sumar al descoperirilor care acoperă o perioadă de aproximativ 1.500 de ani, de la începuturile creștinismului pînă la sfîrșitul evului mediu. Printre subiectele examinate se află Inchiziția și tratamentul aplicat de aceasta comunităților evreiești și literaturii evreiești, în special Talmudului. Sînt tratate, de asemenea, persecutarea „conversos”-ilor — adică a convertiților din Peninsula Iberică, dintre care unii au revenit la iudaism —, polemicele și disputele dintre evrei și creștini, finanțele evreiești și alte activități economice, istoria evreilor (sub directa conducere papală de la Roma) din

Statele Papale și Italia, din Avignon și Comitatul Venaissin. De asemenea, volumele explorează zelul misionar imens al Bisericii, ca efort de convertire a evreilor. Aproape în întreaga perioadă de care se ocupă lucrarea, Scaunul Apostolic pare să mențină politica „drumului de mijloc” față de evrei. În pofida politicii discriminatorii și a eforturilor misionare intense, Scaunul Apostolic a făcut adeseori pași spre a-și proteja pe evrei atunci cînd aceștia erau supuși unei violente extreme, în special ca răspuns la acuzele de crimă rituală. Însă, către sfîrșitul perioadei de care se ocupă autorul, atitudinile Papei au devenit din ce în ce mai represive. Evreii au fost segregati în gheto-uri și supuși unor măsuri severe. În cele din urmă, ei au fost alungați din Anglia, Franța, Spania, Portugalia și din cea mai mare parte a Italiei și a Germaniei. Așa că, virtual, întreaga Europă apuseană fusese „curățată” de evrei.

Perspectivile dobîndite ca urmare a acestui proiect sînt semnificative. În primul rînd, pentru că o nouă lumină se revărsă asupra vieții evreilor în evul mediu și, în al doilea rînd, deoarece sînt clarificate probleme de însemnătate contemporană, inclusiv relația istorică dintre Biserica și iudaism, atitudinea Scaunului Apostolic față de mișcarea națională și implicațiile sale pentru politica actuală a Vaticanului față de Statul Israel.

Sîntem mîndri de rolul Fundației în sprijinirea acestui proiect, care face accesibilă o mină bogată de informații pentru cercetători și istorici.

ÎNVĂȚĂREA IUDAISMULUI PRIN TEATRUL DE PĂPUȘI

Unul dintre proiectele cele mai încurajatoare, sprijinit de Fundația Memoriale, a fost teatrul talmudic, organizat de Joseph Aronson, din Ierusalim. Dl Aronson folosește puterea instrumentelor scenice ca mijloc de educare — în acest caz, teatrul de păpuși — pentru a-i ajuta pe tinerii care au puțin sau nici un fel de cunoștințe de acest fel

să-și însușească valorile evreiești găsite în Talmud.

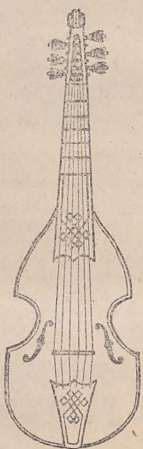
În acest an, ținta dlui Aronson a fost Ungaria. Cu sprijinul financiar al Fundației Memoriale, el a conceput textele spectacolului „Yoseph Mokir Sabbath” și „Kiddush Hahodesh” — care au fost traduse în limba maghiară și înregistrate de actori din Ungaria. Timp de patru zile, dl Aronson a prezentat zece spectacole cu păpuși, în fața a peste 1.000 de tineri și adulți, în instituțiile evreiești din Budapesta, Debrețin și din alte localități. De asemenea, el a condus ateliere pentru învățători care să folosească arta dramatică în clase pentru predarea valorilor evreiești și a pregătirea textelor în maghiară pentru fundamentele mai bine lecțiate predate prin intermediul spectacolului cu păpuși.

Școala Masoret Avot. Școala Yavneh, Seminarul neologic rabinic pentru învățători și sinagogi, tabăra de vară Sarvash, B'nei Akivah, proiectul pentru grădinița Na'amat și Agenția evreiască — toate acestea au răspuns pozitiv — scria dl Aronson Fundației. „Era un lucru încurajator să vezi bunicii împreună cu membri tineri ai familiei, care nu au trăit nicodată Șabatul, aducîndu-și aminte de tradiții”, adaugă el, precizînd că „experiența culturală a generațiilor care învață împreună despre *idishkeit* s-a repetat de-a lungul turneului”.

Succesul acestei acțiuni poate fi reeditat și în alte țări. Dl Aronson își traduce, în prezent, cele două spectacole în rusă și își pregătește arsenalul de păpuși pentru a aborda Mîdrașul și alte subiecte în cadrul unui turneu în Rusia, care va fi sponsorizat de Fundația noastră, în 1993.

Aceste importante proiecte, care s-au bucurat de un succes deosebit în promovarea cunoașterii culturii evreiești și a atașamentului față de ea, reliefează scopul multipelilor activități ale Fundației.

Cu stimă, al dv.
Dr. JERRY HOCHBAUM
vicepreședinte executiv

de pian, aș dori să evoc personalitatea lui Radu Lupu, recunoscut pretutindeni astăzi ca unul dintre frunții claviurii timpului nostru, evreu-român din Brașov, care, alături de Murray Perahia, evreu-american, formează o echipă imbatabilă actualmente. (Ca unul ce am fost timp de 16 ani membru în juriul Premiului Internațional al Criticilor de Disc — IRCA —, instituit de revista „High Fidelity” din New York, reprezentînd România, pot depune mărturie că înregistrările lor la patru mîini și două pianie sînt *geniale*). Mai amintind de Josef Lhevine, ilustrul pianist ale cărui gravări mai vechi, dar superbe am avut plăcerea să le înfățișez într-o conferință a mea, și pe soția lui, Rosina Lhevine, sefă atît timp a Departamentului pian de la „Juilliard School of Music” din New York, pe marele Rudolf Serkin și pe fiul lui, Peter Serkin, avem o imagine fugară a

Bella Schechter-Gottesman și poezia ei solară

Născută pe meleaguri bucovinene și stabilită de decenii la New York, Bella Schechter-Gottesman este astăzi o figură de frunte a literaturii de limbă idiş, pe plan mondial. Am în față ultimul ei volum de versuri, *Zimerteg (Zile de vară)*, care încununează o îndelungată creație poetică. Înșiși titlul cărții definește etapa solară a acesteia: creația ajunge la o deplină cristalizare, ca mijloc de expresie și, nu mai puțin, ca tălmăcire artistică a datelor existențiale. Trebuie remarcat din capul locului că, deși a străbătut o experiență traumatizantă în anii războiului, poeta nu a convertit această experiență într-o viziune sumbră, a disperării și nimicnicii. O forță vitală de înviat, spre zonele senine ale sensibilității sociale în genere și spre izvoarele regeneratoare ale spiritului evreiesc, în particular.

Natura stenică, exuberantă a poetei s-a extins și în alte domenii ale artei. Înșiși volumul la care mă refer este subintitulat *Tonitzi singlîder (Dovăzeci de poeme puse pe muzică)*, fiecare poezie fiind însoțită de o partitură incitantă pentru cititorul versat în descifrarea notelor. Fapt este că Bella Schechter-Gottesman are o rară intuiție a cantabilității versului. E un dar care i se trage din prezența asiduă a cîntecului popular evreiesc în mediul familial și din cultivarea lui în profesia ei „civilă”, aceea de profesoară de idiş cu învățacei de toate vîrstele — profesoară în înțelesul cel mai responsabil al cuvîntului, de pasionată predicatoră, ca să nu spun misionară, a culturii evreiești.

Adaug că și ilustrația cărții — vignetele care însoțesc aproape toate poemele, ca și desenele mai ample, de o subtilă adevărată la text — poartă semnătura Bellei Schechter-Gottesman, care e și o reputată pictoriță și graficiană (în vremea popasului ei bucovinean din a doua jumătate a deceniului '40 a făcut studii de artă plastică). Prin conjugarea celor trei haruri ale autoarei, la care se adaugă excelența realizare tipografică, volumul *Zile de vară* își dobîndește virtuțile unui veritabil album de artă.

Tentația unor citate, ilustrative pentru vibrația lirică a poeziilor și pentru titlul lor conceptual, se lovește inevitabil de paloarea caracteristică unei traduceri publicistice grăbite. Suferă în primul rînd ceea ce am numit mai sus „cantabilitatea versului”; nu se mai aud ecourile răscolitoare pe care le stîrnete orchestrația, foarte bine dozată în original, a laitmotivelor dragi poetei. Să încerc, totuși, unele exemplificări.

Simțul acut al scurgerii timpului, pe care-l sugerează frapant zenitul vieții, capătă în *Zile de vară* o culoare înrudită cu aceea a cerului și a stelelor. Este, evident, o replică la amintirea insidioasă a infernului prin care poeta a trecut, ca evreică, în adolescența și tineretea ei. Iată poemul *Zilber-stern (Stele de argint)*: „O, stelele mele de argint! / O, cerurile mele abstruse! / O, anii mei tineri! / Anii mei tineri s-au dus. / O, anii tineri s-au dus! // Am așinat piscul muntelui, / De aici drumurile se despletesc. / M-am oprit pe culme, / Un povîrnîș coboară în adîncuri, / Spre adîncuri, spre adîncuri, spre adîncuri. / Vino în zbor, tu, vulturul meu, / Și ia-mă pe aripile tale / Pînă în depărtate ceruri abstruse. / Nu mă lăsa în voia lunecusului, / Nu mă lăsa înghițat în vîi, / O, nu mă lăsa pradă vîlilor. // Voi rămîne aici în așteptare, / Cu încredințarea că te vei arăta curînd. / Nu voi vedea cum plutești spre mine întinerit, / Nu voi simți că mă cuprînde frigul, / O, nu! O, nu! O, nu!” Numai cine a cunoscut, în anii barbari ai secolului nostru, „întineritul” și „frigul” poate simți atît de imperativ nevoia de înălțimi și oroarea de contemplarea abisurilor.

Primăvara, prin simbolistica înnoirii pure pe care o întruchiează, nu putea lipsi de pe paleta poetei: „Vulește primăvara în dansuri dezînțuite, / Nimic n-o privește. Nici nu vrea să știe / Dacă fiecare-și face veacul cum se cuvine / Sau dacă tremură pămîntul, rînit, dedesubt. // Tîșnește primăvara în dansuri furtive, / Cu cîrpit, cu șoapte, cu fluturări, cu arcuiri de aripi. / Și-atunci, cum să rămîi în nemîșcarea răspîntiei? / Pornești și tu, alergi și tu, dîntuiești și tu” (*Tehulet zih friling = Vulește primăvara*). În succesiunea anotimpurilor, vara aduce senzația plînatății, care nu trebuie irosită; e un statornic comandament evreiesc, cu care poeta se identifică: „Vine și clipa cînd te oprești în loc. / Privești în jur: oare nu-i prea tîrziu? /

Cît pe ce să pierd totul, / Cît pe ce să nu prind zilele veri” (*Zimerteg = Zile de vară*). În această constelație afectivă, toamna aduce fiori melancolici dar nu și derute irecuperabile; psihologia evreiască nu le admite: „Oho, frunze călătoare! Oho, zile zburătoare! / Unde voi mai rătăci acum, / Cînd picile mi se astern în drum? // ... Zboară ploaia, / Galop pe un cal sălbatic / Și-mi susură o taină: îi sint dragă. / De ce jînduiești după primăvară, / Cînd toamna îți umple coșurile cu aur?” (*Harbstid = Cîntec de toamnă*). În fine, iarna însăși, deocînd paradoxal, se afirmă ca sursă de lumină și căldură: „Seara de iarnă, înfășurată în ceturii, / Se-apropie în pași repezi. / Minune strălucitoare. / Cu cîntă căldură se lipește / Noaptea îndăpeșită de amintirea toamnei!” (*Vinter-uunt = Seară de iarnă*).

Factura — fără exagerare spus: luminoasă — a poeziei Bellei Schechter-Gottesman este evreiască tocmai prin sfidarea suferinței și a urîului, prin refuzul declinului și al dezolării incurabile. O vestează ca atare și precedentele plăchete ale poetei: *Stejkes tsijn moiern (Poteci printre ziduri)*, Tel-Aviv, 1972, și *Șarei (Zori)*, New York, 1980 (bibliografia poetei cuprinde și volume de literatură pentru copii, culegeri de folclor evreiesc, ca și un bogat corp de colaborări la publicații literare și pedagogice).

Privită în ansamblu, creația poetei newyorkeze scoate la iveală încă o trăsătură, integrată viziunii robuste a lumii: ironia calmă, înțelegătoare, confesivă. E, oare, cu puțință că Bella Schechter-Gottesman, ancorată în temele majore ale existenței, să consacre o poezie... rock-and-roll-ului? Da, e cu puțință. Fiește, ca o aventură sufletească: „Grădina mă privește prin fereastră, / Scîlpitoare în stria de vară. / Dar, alături, copiii au pornit cu foc / O năucitoare muzică rock. // Scufundați în visuri, trandafirii zîmbesc, / Dulce romantism din bătrîni! / Vai, nu-i va smulge, oare, din sol / Bubuitoarul rock-and-roll? // Imi tremură inima de grija grădinii, / Parc-o și văd dîndu-se rostogol... / Nu, să n-o prîndă și pe ea în mreje / Sălbaticul rock-and-roll! // Dau fuga să mă salvez ce se poate, / Dar ceva mă saltă-ntr-un zîcnet pe loc... / Vrînd-nevrînd, m-am lăsat și eu / Într-un dans pe muzică rock” (*Rock-and-roll-muzik, volumul Șarei*).

Editat în 1990 de „Congress for Jewish Culture” și de „League for Yiddish”, albumul *Zile de vară* e prefăcut de profesorul Mordkhe Schechter, titularul cursurilor de idiş de la universitatea „Columbia”, autor al unor importante studii de lingvistică normativă și redactorul prestigioasei reviste de cultură a idișului *Afn şpel (În prag)*. Bella Schechter-Gottesman îi este nu numai soră, ci și un sprijin prețios în realizarea părții literare a amintitei reviste. Îndeobște domnește între ei o frățietate exemplară. De ce nu aş mărturisii că i-am cunoscut pe amîndoi în anii, de mult apuși, ai pribegiei lor? Totul era atunci în ei firav, viguroasă era numai speranța care-i mîna spre un liman al vocației lor. Fac acum parte din tagma fericită a acelora care și-au împlinit năzuințele.

ANTON CELARU

Au știut pentru ce-au trăit

„Am iubit viața, căci am știut pentru ce am trăit. Dar numai puțini au supraviețuit”. Cu aceste cuvinte a amintit Walter Suck, președintele organizației de la Treptow (Germania) a Asociației victimelor nazismului, de luptătorului din rezistență Herbert Baum (1912—1942), la comemorarea a 50 de ani de la asasinarea acestuia. La comemorare au luat parte supraviețuitori ai grupului de rezistență al lui Herbert Baum, reprezentanți ai Ligii Antifasciștilor și autoritățile locale de la Weissensee.

Începînd din 1936, electricianul Herbert Baum a condus un grup de rezistență care, între 1933 și 1942, a luptat la Berlin împotriva terorii național-socialiste. Majoritatea membrilor grupului erau evrei între 15 și 30 de ani, care proveneau din organizații de tineret de diferite orientări politice, dar toți dușmani înverșunați ai fascismului.

După 1933, grupul a acționat mai intens prin împărțirea de manifeste. Mai tîrziu, tinerii rezistenți au organizat ajutorarea fugii evreilor amenințați cu deportarea în lagărele de exterminare. Tinerii le-au găsit locuințe sigure, le-au procurat cartele de alimente false și acte de identitate necesare plecării în străinătate.

Punctele de sprijin ale activității lui Herbert Baum au fost marile întreprinderi berlineze și în special uzina constructoare de electromotoare a concernului Siemens, unde lucra Herbert Baum însuși, ca și mulți alți membri ai grupului.

În mai 1942, acesta a plănuțit un atac asupra unei expoziții de propagandă nazistă amenajată la Berlin, în Lustgarten, fosta grădină a palatului imperial. Pentru a-i evita pe vizitatorii nevinovați, abia după ora închiderii expoziției, în seara zilei de 18 mai 1942, Herbert Ba-

um, împreună cu alți membri ai grupului (soția sa, Marianne Baum, precum și Werner Steinbrink, Heinz Birnbaum, Sala Kochmann, Suzanne Weise, Irene Walther și Gerhard Meyer) au incendiat din mai multe locuri expoziția, cu substanțe preparate de ei.

Grupul a fost trădat de un agent Gestapoului, Herbert Baum, soția sa Marianne și alți 27 de tineri au fost arestați la 23 mai 1942. După trei săptămîni de torturi înfiorătoare, Herbert Baum a fost asasinat de Gestapo, la 11 iunie 1942. Zece persoane au fost judecate la 16 iulie și executate la 18 august 1942. Ulterior, au fost condamnați la moarte și executați ceilalți 18 tineri arestați. Mulți alții au fost condamnați la ani grei de închisoare. Procesele au fost judecate de temutul „tribunal al poporului”, prezidat de Roland Freisler, un comunist renegat și devenit... fascist.

În cimitirul evreiesc Weissensee de la Berlin, situat pe Alea Herbert Baum, s-a amenajat un rînd de onoare pentru personalități proeminente. La capătul acestui rînd se găsește mormîntul lui Herbert Baum. Pe stăpîtele stîlpii funerare sînt sculptate numele membrilor grupului de rezistență Baum, uciși de fasciști.

VIATA DUPĂ HOLOCAUST

Scritorul israelian, de origine germano-evreiască, Yoram Kaniuk descrie în cel mai important roman al său, „Adam Hundesohn”, viața de după Holocaust, suferințele supraviețuitorilor, fie ei askenazi sau sefarzi, precum și toate implicațiile Holocaustului.

Romanul său a apărut în Israel în 1968 și, timp de aproape 21 de ani, editorii germani au refuzat să-l publice, nefiind mulțumiți de felul în care autorul a descris Holocaustul și pe germani. Cartea a fost publicată, între timp, în douăsprezece țări din întreaga lume — și, în cele din urmă, și în Germania.

Cu acest prilej, Kaniuk a vizitat Tîrgul de Carte de la Frankfurt. Dna Hanna Rhein z i-a luat un interviu, punîndu-i întrebări interesante pe diferite teme, la care acesta a răspuns cu franchețe, mărturisindu-și unele gînduri, impresii și sentimente. Vorbînd despre romanul său, Kaniuk a insistat mai puțin asupra subiectului acestuia, dar mai mult asupra relației dragoste-ură, între germani și evrei, relație care l-a preocupat toată viața.

Ceea ce-l înmeste pe Kaniuk este faptul că, în pofida tuturor suferințelor îndurate în perioada Holocaustului, unii evrei au rămas în Germania, atașați fiind de locurile de baștină, alții s-au refugiat, fiindu-le indiferent dacă sînt primiți sau nu cu plăcere. Kaniuk nu privește acest fapt ca o trădare, ci mai cu seamă ca o tradiție evreiască, pe care el nu o poate înțelege. Cu umirare, autorul declară: „Eu nu pot pricepe de ce evreii mai trăiesc aici”. Kaniuk compară Germania cu „cel mai mare cimitir pentru evrei din toate timpurile”, iar sentimentul pe care-l ai umblînd prin țară e „ca și cum ai urca pe mormane de oseminte”. Studiînd viața supraviețuitorilor Holocaustului, Kaniuk menționează

cu insistență și uluire sentimentul de „vinovăție” pe care îl au evreii care au scăpat cu viață, spre deosebire de cri-

■ Nu se poate uita!

minali, care nu regretă nimic. El mai afirmă, în decursul interviului, că este uluit de tendința de identificare a evreilor-supraviețuitori cu popoarele și țările care au vrut să-i extermine, și că nu înțelege de ce acum, cînd au o patrie a lor, unii dintre ei nu vin să trăiască acolo și să-și găsească o identitate evreiască.

Întrebat de interlocutoarea sa, în acest context, dacă el crede într-un viitor pentru evreii din Germania, răspunsul său categoric a fost: „Nu! Acesta nu există aici!”.

Confruntarea tineretului cu terorismul

Dr. Ido Abram, profesor extraordinar pentru studiul Holocaustului la Universitatea din Amsterdam, a elaborat un proiect de învățămînt, pentru tinerii de 15—16 ani, asupra terorismului.

Proiectul a fost sprijinit de guvernul olandez cu o sumă de o jumătate de milion de guldeni.

Deși exterminarea în masă a evreilor a fost adusă la cunoștința tineretului olandez prin reportaje televizate, Abram consideră necesară o confruntare mai intensivă a tineretului cu tematica generală.

După cum a declarat de curînd, într-un interviu luat de ziarul „Winschoter Courant”, terorismul joacă un rol destructiv nu numai împotriva identității evreiești, ci și a celei olandeze. Cro-

zările petrecute în timpul celui de-al doilea război mondial sînt pagini negre ale istoriei omenirii. Cunoașterea identității culturale a Olandei, a climatului actual olandez nu ar putea fi concepută fără cunoașterea celui de-al doilea război mondial, a afirmat omul de știință.

Astfel, după părerea lui este necesar ca olandezii să cunoască comportamentul compatrioților lor în această perioadă. Înainte de 1940, refugiații evrei, îndeosebi, le era interzisă imigrarea. Pentru cei care ar fi reușit totuși să imigreze, a fost construit lagărul Westerbork, comunitatea evreiască fiind silită să suporte cheltuielile. În plus, se afirma că numeroși olandezi ar fi ajutat la deportări. Și aproape toți funcționarii ar fi semnat „declarația de neevreie”. Asta nu

înseamnă însă că ei au fost răi, dar au fost fricoși sau naivi.

Abram încearcă, cu al său proiect de învățămînt, să stabilească o legătură între evenimentele de atunci și cele de astăzi.

Aici nu este vorba numai de exterminarea în masă, „faptă barbară”, carei descurajază pe tineri, ci de a atrage atenția asupra unor „forme aparent mai blînde ale terorismului”: discriminare și prejudecăți împotriva evreilor și a altor minorități. Proiectul de învățămînt va consta dintr-o serie de lecții. O carte de bază, tipărită, se va găsi în librării. Apoi se va elabora o agendă pentru profesori și pentru pregătirea seminariilor. Materialul de studiu se va putea obține și în Belgia, precum și în Germania.

ȘTEFAN TITA

Anecdote tragice

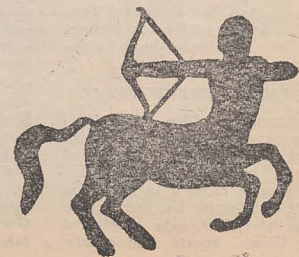
JACOPONII

Risipiți prin toate unghiurile lumii, jacononii suferiră, secole de-a rândul, cele mai cumplite persecuțiuni. Deși contribuția acestui popor la opera de civilizare a umanității fusese considerabilă, deși acolo unde prindeau rădăcini nu-și precupețeau sacrificiile, dovadă în excepționale calități cetățenești, totuși persecuția urma ca o trenă pașii jacononilor. Niciieri nu izbuteau să trăiască vreme mai îndelungată, liberi de povara hulei și a nedreptăților. O ursită blăstemată plutea grea ca respirația unui duh de basm peste existența acestui nefericit popor. Această ursită era, de altfel, nu numai necruțătoare, dar de-a dreptul ironică.

Inchipuiți-vă, jacononii în Persilia, de pildă, reușiseră, ca indivizi, să-și asigure numeroase prietenii, prietenii cari depășeau sensul curent al acestei noțiuni, pentru a se apleca cu încercarea de foc a jertfelor reciproce. Cu toate acestea, persiliezii, cari aveau nenumărați prieteni jacononi, de îndată ce era vorba de colectivitatea jacononă, manifestau sentimente anti-jaconone. Fiecare își justifică atitudinea intolerantă și-și scuza în același timp și sentimentele frățești la adresa prietenului jaconon cam în felul acesta: „Ei, dacă toți ar fi ca tine, desigur că nu s-ar mai putea concepe anti-jacononismul. Din păcate, ceilalți sunt de nesuferit!” Această remarcă făcută foarte adesea și în toate categoriile sociale a pus pe gânduri pe Roderic, conducătorul colectivității jaconone. (Vom nara, în altă împrejurare, cum s-a constituit grupul jaconon persiliez și cari au fost condițiile cari au determinat, în mod necesar, formarea acestui grup).

Ce și-a zis omul: te pomenesti că până la urmă, au dreptate. Totuși, pentru a-și împăca sufletul, a purces la un fel de verificare. A rugat, a stăruit și a obținut de la aceia a căror grijă o purta să circule tot mai mult și în cânt mai variate medii specific persiliez, iar acolo unde-și statorniceau prietenii, cari găsseau necesar să se mărturisesc prin cunoscuta formulă: „Ei, dacă toți ar fi ca tine, desigur nu s-ar mai putea concepe anti-jacononismul, din păcate, ceilalți sunt de nesuferit” — să ceară ca această formulă, această declarație, dacă vreți, să fie așternută pe hirtie.

S-a întâmplat astfel ca un medic sau un avocat, sau un dulgher, sau în sfârșit chiar un bancher jaconon să capete cite douăzeci, treizeci de declarații de felul acesta, cari traduceau o prietenie autentică de ambele părți și care erau emanate din cele mai variate medii și categorii sociale. Desigur, operațiunea a necesitat timp, discreție și tact. Începută în anul 1930, a fost sfârșită tocmai în 1933. Însă, odată sfârșită, această operațiune echivala cu un soi de plebiscit, o mărturisire colectivă de sentimente de dragoste și prietenie la adresa jacononilor. Iată deci că și „ceilalți” din cunoscuta formulă se dovediră la fel de buni, inteligenți, devotați pînă la abnegație, blînzi și mai ales patrioți. Nu mai încăpea nici un fel de discuție, nici un fel de interpretare. Cînd un grup de indivizi posedă sute și sute de mii de certificate de felul acesta, nu mai poate să fie vorba de aprecieri subiective sau de simple complizențe. Era o dovadă elocventă. Cineva lipsea totuși din acest plebiscit. Poporul persiliez. Plebiscitul dădea la iveală sau o incoerență sau o ipocrizie sau în cel mai bun caz o superficialitate totală. Ce-a mai urmat nu mai interesează prea mult. Își poate, de altfel, închipui oricine: o campanie teribilă prin presă, care scotea în evidență sufletul pieziș al poporului jaconon, care, nesocotind legile ospitalității, a întins curse meschine blîndului și toleranțului popor persiliez, o campanie politică și mai teribilă și, firește, geamuri și capete sparte...

Reb Zalman deschise ușa încet, intră și aștepta. Stătea fără să scoată un cuvînt. Simțea că, dacă ar scoate o vorbă, ar izbucni din el ca un vulcan toată furia lui clocotitoare.

„Ce stă și nu salută? Cine e el, în definitiv? Parcă ar fi o stană de piatră!! Ce-așteaptă? Să-i cad în genunchi și să-l implor să vină?”

Dădu din umăr:

— Mi-am făcut datoria. Am fost, am venit.

Și plecă liniștit, închizînd ușa după el.

Rabi Meir ședea neclintit la masa lui de lucru. Manuscrisele stăteau grămadă și priveau, străine, spre el. Nu el le-a scris și nici nu ar fi în stare să mai lucreze vreodată la ele. Era singur, foarte singur și ceva îi lipsea din nou: nu știa ce, niciodată nu știa ce.

Se ridică în picioare și se uită la ceas. Era tirziu. De ce oare nu vine ceașul?

PALMA

(legendă)

Se uită prin geam spre sinagogă: strada era pustie.

Președintele îl aștepta încruntat pe ceașul.

— Unde e Rabinul?

— Nu vine.

— De ce nu vine?

— Ce știu eu? Ce, parcă-s regele Solomon să ghicesc gândurile oamenilor?

Președintele intră minios la Rabin:

— Ce e cu dumneata, Rabi, că nu vii la sinagogă?

Abia după aceea îl salută în șoaptă:

„Bună ziua!”

— E minianul adunat? De ce n-a venit Reb Zalman?

— Eh, a fost de două ori după dumneata.

— De două ori? Eu nu l-am văzut.

— Nu l-ai văzut? Eu de două ori l-am trimis și el zice că a fost.

Ochii lui Rabi Meir se aprinseră.

— Și ar îndrăzni să-mi spună în față că a fost de două ori la mine? Bine. O să vedem. Dar acum e prea tirziu. Hai la șil.

— Ba nu, Rabi. Enoriașii sînt jigniți și pe bună dreptate. Chestiunea trebuie clarificată întîi.

Malbim se uită mirat la președinte.

Și așa se poate.

— Ei bine, să vină Reb Zalman și să-mi spună în față!

Președintele plecă furios. Lui Malbim îi păru rău de toată afacerea. Se simțea singur și voia să meargă la sinagogă să-și descarce sufletul. Era așa de tirziu! Așa de tirziu! Președintele intră și, în urma lui, ceașul. Ochii ceașului scilipeau de dorul răzburării — ai președintelui erau reci, sticloși.

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

— Da' ce, n-am fost?

— Reb Zalman, ai fost după mine de două ori?

— Ori că am fost!?

Lui Malbim i se făcu negru înaintea ochilor. Cînd se liniști — era prea tirziu. Ecoul palmei îi sfîșia timpanul. Încercă să-și explice: ce Moșe a trîntit Tablele Legii și le-a spart. Dar acolo era onoarea Celui Atotputernic în joc — și aici... Si el după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

— Reb Zalman, ai fost după mine?

STIRI

IARNĂ ASPRĂ

Pentru meteorologi, iarna a și început în Israel, cu toate că temperaturile maxime (în parte, peste 30°C în ultimele săptămâni) ar anunța mai curând contrariul. Cu toate acestea, au căzut între timp și primele ploi. Până în prezent a căzut în sud mai multă ploaie decât în nordul țării. Chiar la Eilat s-a simțit o răcorire a vremii. Acolo, în timpul zilei, coloana de mercur a urcat „numai” până la 27°C. Experții meteorologi israelieni prezic însă o iarnă mai aspră decât media. Dar nu va fi mai grea decât iarna precedentă. În comparație cu media obișnuită anuală, se așteaptă în această iarnă precipitații cu 10-15% mai abundente. În unele zile va fi foarte rece, după pronosticurile meteorologilor israelieni.

ȘTIINȚĂ ȘI TEHNOLOGIE

În apropiere de Petah Tikva, se va ridica un oraș al științei. Pe o suprafață de peste 40.000 m², se va clădi un nou centru tehnologic. Investițiile se vor ridica la circa 25 milioane dolari S.U.A. Întreprinderile participante anunță că, prin acest proiect, vor fi create noi locuri de muncă pentru nou veniți și foști militari.

EBAN LA PENSIE

După retragerea sa din politica israeliană, fostul ministru de externe al Israelului, Abba Eban, „activează”, deocamdată, la New York. Pentru mulți americani, el mai este încă „vocea Israelului”, deși nu mai participă direct la evenimentele politice zilnice. Dar de o retragere nu se poate vorbi la apreciatul partener de discuții (onorariul ce i se oferă pentru o oră

Abba Eban

depășește cu mult chiar cele mai exagerate aprecieri). În afară de aceasta, Eban își continuă ocupația de predilecție: scrisul. De curând, a apărut la New York noua lui carte, sub titlul: „Israel Through My Eyes” („Israel văzut de mine”), în care, printre altele, își face cunoscută și părerea despre actualul prim-ministru Yitzhak Rabin. El îi reproșează că, în cursul carierei sale politice, a făcut câteva greșeli importante. Între altele, Rabin ar fi subestimat multă vreme importanța Intifadei.

Se observă puțin, în această carte, că pe Eban îl supără faptul că i se dă mai mare importanță în străinătate decât în Israel.

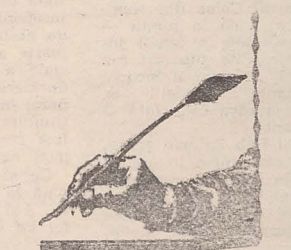
PREMIU PENTRU REGIE

Regizorul de film Billy Wilder a primit, pentru ansamblul operei sale, Premiul european al filmului pe 1992. Wilder, care și-a început cariera la Berlin și apoi s-a refugiat în America de teama naziștilor, este regizorul unor filme foarte cunoscute,

printre care: „Unora le place jazzul”, „Apartamentul” și „Unu, doi, trei”. Apreciatul regizor, în vîrstă acum de 86 de ani, i-a fost înmănat premiul la 12 decembrie 1992, în studiourile de la Potsdam-Babelsberg.

REINHARDT

Gottfried Reinhardt, fiul celui mai cunoscut regizor și conducător de teatru berlinez din perioada Republicii de la Weimar, Max Reinhardt, domiciliat în S.U.A., va ridica pretenția de proprietar asupra lui Deutsches Theater de la Berlin, care a fost creat și condus de tatăl său. Dar, în același timp, el a admis și o eventuală renunțare la pretenția sa, în cazul în care orașul Berlin se declară dispus să asigure amenajarea unei case „Max Reinhardt”. Acest memorial ar trebui să adune toate caietele de regie răspindite în lume, ca și alte „memorabilia” ale lui Max Reinhardt. Se prevede și o omagiere deosebită a lui Max Reinhardt, la Berlin, cu ocazia celei de-a 50-a comemorări a morții sale, la 30 octombrie 1993.

APARIȚII

În editura newyorkeză „Grove Press”, au apărut două volume ale scriitorului Norman Manea — comparat de critica străină cu Kafka — și anume: volumul de proză scură „October Eight O'Clock” și eseurile adunate în volumul „On Clowns: The Dictator and the Artist”. Norman Manea este originar din România.

PROUST

Radio BBC a comemorat 70 de ani de la dispariția, în 1922, a lui Marcel Proust, reprezentativă personalitate literară a secolului al XX-lea. În cele două emisiuni — „În căutarea lui Proust” și „Memoriile proustiene” — s-au derulat momente din viața și activitatea creatorului a autorului capodoperei „În căutarea timpului pierdut”.

VICTIMA ȘI ARTISTA

Charlotte Salomon, refuzată în Franța înainte de a fi deportată la Auschwitz, a avut o carieră artistică încă din perioada cîntă la Berlin. „Viață? Sau Teatrul?” este o operă plastică, înmănușind 739 de gușe cu o adîncă înrăcitură personală. Manuscrisul, cu caracter autobiografic, lăsat în grija unui medic din satul unde a fost aceluși și de unde a fost deportată în lagăr, a fost expus la Muzeul de Istorie a Evreilor din Amsterdam.

„Pentru prima dată Centrul Pompidou expune 170 dintre acele gușe...” În Olanda Germania, Anglia, SUA au apărut ediții care dezvăluie excepționalele calități ale Charlottei Salomon, victimă a acțiunilor rasiste, antisemite.

DONAȚIE

Asociația „B'nai Brith” din Buenos Aires, prin președintele ei, dr. Hector Szulik, a oferit Spitalului de copii „Ricardo Gutiérrez” echipament pentru laboratorul de imunologie.

ORGANIZAȚII EVREIEȘTI DE TINERET

Organizația de tineret din Rusia, împreună cu Mișcarea unită a kibutz-urilor au luat

Studind învățătura Torii

VIZITA

Ministrul apărării al Uruguayului, dr. Mariano Bcilo, a vizitat Israelul, ca invitat al omologului său israelian. El a vizitat unități din industria aeronautică, Colegiul militar de apărare națională, baze militare și întreprinderi de înaltă tehnologie. Într-un interviu acordat ziarului de limbă spaniolă „Aurora”, din Tel-Aviv, ministrul uruguayean afirmă: „Israelul este o țară uimitoare”.

REALE PENTRU A PATRA OARĂ

Abraham Levy Benšimol a fost reales, la Caracas, pentru a patra oară, președintele Asociației israelite sefardim din Venezuela. Este primul președinte căruia i se acordă această onoare.

COOPERARE

Grecia și Israelul aplică acordul lor, semnat acum doi ani, pentru promovarea în comun a turismului în S.U.A. În 1992, un subiect principal în desfășurarea turismului în ambele țări a fost comemorarea a 500 de ani de la expulzarea evreilor din Spania, dintre care mulți și-au găsit adăpost în Grecia.

Cele două țări au dus o campanie de încurajare a vizitelor americanilor sub semnul acestor comemorări.

INSTITUTUL „HANNAH ARENDT”

La Dresda, s-a inaugurat Institutul „Hannah Arendt” pentru cercetarea totalitarismului, avînd ca sarcină să studieze structurile politice și sociale ale național-socialismului, cit și ale regimului comunist. Institutul, care poartă numele celebrei specialiste în domeniul științelor umaniste Hannah Arendt, autorea, printre altele, a cărții „Eichmann la Ierusalim”, se va dedica și cercetării rezistenței împotriva dictaturii și a stăpînirii prin teroare.

CENTRU PENTRU CERCETAREA EXILULUI

Vila „Aurora”, de la Pacific Palisades, Los Angeles, ultimul domiciliu al lui Lionel și Marthe Feuchtwanger, va deveni sediul pentru cercetarea exilului și pentru studii europene-americane.

Printre altele, clădirea va adăposti biblioteca Feuchtwanger, a celebrei Universități „Southern California”, cuprinzînd 30.000 de volume. Institutul își începe activitatea în martie 1993.

hotărîrea de a înființa în Rusia o nouă organizație de tineret evreiască. Tinerii urmează să fie pregătiți acolo pentru a face Alia. Primele grupe ale organizației de tineret vor lua ființă la Moscova și la Kiev.

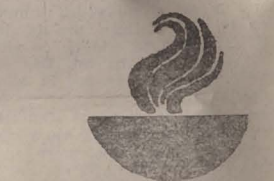
COLABORARE ÎNTRE AVOCAȚI

Între Colegiul avocaților din Buenos Aires și „Israel Bar Association”, care cuprinde totalitatea avocaților din Israel, s-a semnat o înțelegere prin care ambele instituții vor face un schimb de informații și se vor ajuta reciproc în problemele care le sînt specifice.

A luat ființă filiala argentiniană a lui „The International Association of Jewish Lawyers and Jurists”, al cărei sediu central se află la Ierusalim, din anul 1969. Printre fondatori se numără René Cassin (Premiul Nobel), Arthur Goldberg (membru al Curții Supreme de Justiție a S.U.A.) și Haim Cohen (membru al Curții Supreme de Justiție din Israel). Este vorba de o organizație apolitică, deschisă avocaților și juriștilor din întreaga lume.

MONUMENT ÎN MEMORIA VICTIMELOR HOLOCAUSTULUI

În orașul argentinian Resistencia a fost publicată, în Buletinul Oficial local, legea prin care se aprobă ridicarea unui monument în memoria victimelor Holocaustului provocat de barbaria nazistă.

SĂPTAMINA SEFARDA

Sub patronajul Comitetului chilian al Federației sefardim latino-americane, la Santiago de Chile s-a sărbătorit a VIII-a Săptămîna sefardă, cu sprijinul Ambasadei Israelului în această țară.

DECESE

La Ciudad de Mexico, a decedat distinsa doamnă Dunia Wassermont, supraviețuitoare de la Auschwitz. Ea a fost o directoro activă și dinamică la Muzeul Holocaustului ce poartă numele Tuvie Mazel; cartea sa: „Să nu se mai întimplă niciodată!” a fost un „best seller” în Mexic și în toate țările hispanofone.

La Buenos Aires, a încetat din viață cunoscutul scriitor de limbă idîș Iosef Okrutny. În 1986, s-au sărbătorit 51 de ani de la apariția, la Varșovia, a primei sale cărți, „Sărmana noastră piine”. În 1987, în Israel, el a primit premiul „Itzik Manger”, pentru opera sa literară.

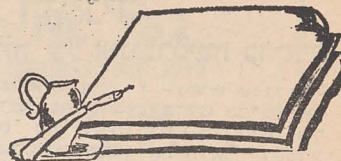
BAR MITZVA ÎN PATAGONIA

În orașul Puerto Madryn, din Patagonia (Argentina), a avut loc, pentru prima dată, o ceremonie de Bar Mitzva. Ea a fost oficiată de rabinul Eduardo Ginevici.

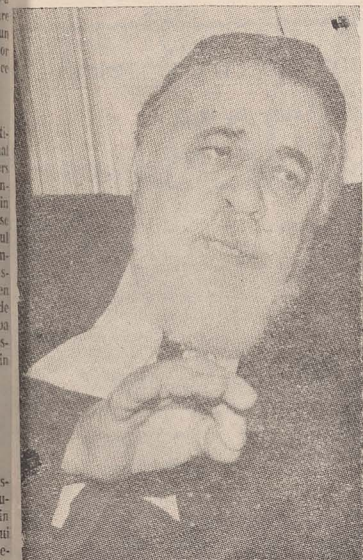
SALA DE SPITAL „ANNE FRANK”

Comunitatea evreiască din orașul columbian Cali, împreună cu Asociația de doamne din cadrul Organizației B'nai Brith, au renovat și dotat cu aparatură modernă o sală a spitalului Universității locale, sală care va purta numele „Anne Frank”.

JOURNAL OF THE ROMANIAN JEWS

His Eminence—Doctor Honoris Causa of Israeli Bar Ilan University

reputed academic institution awarded Doctor Honoris Causa degrees in philosophy to:

His Eminence—Chief Rabbi DR. MOSES ROSEN

ZEVULUN HAMMER, leader of the Mizrahi National Religious Party

Lawyer NAPHTALI LIFSCHITZ, founder of the university and a distinguished scholar in Judaic sciences.

They were eulogized by Dr. Yoseph Burg, former Interior Minister of Israel and honorary president of Yad Vashem Institute, Rabbi Prof. Dr. Emanuel Rackmann and Shlomo Eckstein, president of the university, who underscored in their speeches the awarded's outstanding contribution to the development of Jewish life. The meeting was attended by prominent Israeli personalities in the religious, cultural and social realm. Also in attendance were the Romanian ambassador to Israel Dr. Radu Homescu and his wife.

The Federation of Jewish Communities in Romania, the Bucharest Jewish Community and the Journal of the Romanian Jews are taking this opportunity to express their heartfelt congratulations to our dearest and venerated leader and his revered wife Dr. Amalia Rosen.

MAZAL TOV, YOUR EMINENCE!

At a ceremony held on January 26 at the Bar Ilan University in Tel Aviv the

CHIEF RABBI DR MOSES ROSEN

Start Of The Road HEART AND MIND

"And it shall be for a sign unto thee upon thy hand, and for a memorial between thine eyes, that the law of the LORD may be in thy mouth; for with a strong hand hath the LORD brought thee out of Egypt" (Exodus 13:9).

This is the verse regulating the ritual that accompanies the morning prayer (except on the Sabbath and holidays) when we put on the phylacteries (Tefillin). The Exodus from Egypt signified the collective maturation of the people liberated from slavery. So far their fate had been in the hands of their oppressors, and they did not even realize that they could possibly change it. When the chains of their slavery were broken, they learned that fate is governed by God, and that they themselves had the possibility of improving it.

What is true of the community is also true of each person. When a Jew is thirteen, he is considered a man who has crossed the threshold of maturity and has an awareness. The memory of our liberation from Egypt must make him listen to the message of the Heavenly Father who guides his steps, and to the call that he should become the master of his destiny.

The phylacteries hold the chapters of the Bible telling us of belief in God and his uniqueness, of our love for Him, of the idea of reward and punishment, and of the Exodus from Egypt. Their contents therefore sum up the fundamental ideas of Judaism.

We put the Tefillin on our left arm, on the heart, and on the forehead, on the brain, in order to signify that we place our soul and mind, our feeling and thinking in the service of these ideas. Judaism is not content with blind faith that derives only from the heart and is not controlled by reason. Every endeavour must be made not only to feel, but also to know God. That is why our religion is called "the teaching".

Credo quia absurdum. "I believe although it is absurd", is an anti Jewish

slogan. We search, learn and inquire. We pass arguments through the sieve of reason. That is how we create the roads of access to God.

The great Maimonides told the following parable to illustrate the difference between those who approach God only with the heart and those who do so with the mind.

On the top of a tower, he said, there was a teacher whom his two disciples loved very much. The way to the top was very complicated and difficult. Overwhelmed by his longing, one of the two disciples stood at the gate of the tower and wept. The sage took pity on him descended, took the disciple by the hand and led him to the top of the tower. The other disciple started climbing the stairs on his own, lost his way, turned back and started anew. He stumbled, fell, rose and continued. Persevering and tireless, he would not be deterred by any obstacle. Eventually he found the way.

Both disciples reached their aim. The difference is this: whereas the first solved the problem only for himself, the second succeeded in discovering a way that could also be followed by others.

Tefillin shell rosh, the phylacteries placed on the forehead, therefore testify that we shall seek to approach God by logic. This does not mean that we shall make the mistake of believing that we can reach this sacred aim by cold reason alone, without a warm heart. Belief must be strongly anchored in the depth of the soul.

"Where is God?" somebody asked young Naftali, who later became the rabbi of Ropschitz. "Wherever he is allowed to enter," was the prompt reply.

Tefillin shell yad, the phylacteries placed on the left arm, have the purpose of opening wide the gates of the heart in order to let God enter the depth of our soul.

It is this synthesis of mind and heart, of reason and sentiment that sums up our concept of the relationship of Man and his Maker.

TEL-AVIV

Celebration Of The Unification Of The Romanian Provinces And The National Day Of Romania

WE WILL NEVER FORGET

On January 17, 1993, a double celebration took place in Tel-Aviv, sponsored by the Israel-Romania Friendship Association: i.e. the Unification of the Romanian Provinces (24th January 1859) and the Greater Unification (Alba-Iulia, 1st December 1918).

This celebration was honoured with the presence of His Excellency the Romanian Ambassador to Israel and Mrs. Radu Homescu. His Eminence Chief Rabbi Dr. Moses Rosen, the President of the Federation of the Jewish Communities in Romania, was a guest of honour.

The following persons delivered speeches on the occasion: Mr. Moshe Nagor, President of the Israel-Romania Friendship Association, Minister of Justice, David Libayi, Mr. Haim Haberfeld, Secretary general of the Israeli Trade Unions — Histadrut, Mr. Itzhak Artzi, representative of the Mayor's office from Tel-Aviv, and Arthur Israelovich, treasurer of the Histadrut and President of the Romanian Jews in Israel.

His Eminence delivered a greeting speech on behalf of the Federation of the Jewish Communities in Romania, out of which we underline the following:

GREATER ROMANIA IS A HOLY NOTION

"The millenary ideal of the Romanian people, — unification of all Romanian Provinces into a unitary, sovereign and independent State, makes the words of the eternal bard of Judaism, David, the everlasting bard of the Psalms: **הנה כזה**

טוב וזה נעים שבת אחים גם יחד "Behold, how good and pleasant it is when brothers dwell in unity" (Psalm 133, 1) come true:

"Our loyalty and devotion shown to the Romanian people have characterized the six centuries of hospitality, which we, Jews, have enjoyed in Romania. We will never forget that, while in all the other communist countries any Jewish education had completely been abolished, in Romania we have had the opportunity to teach tens of thousand Jewish children the Biblical words of our Forefathers, and to raise them up as good Jews; that, while all over the communist empire almost nobody could emigrate to another part of the world, hundreds of thousand Jews (97%) left Romania legally, in order to partake in the rebuilding of the Holy Land (ALIA); that hundreds of synagogues, tens of Kosher restaurants, as well as everything else required in our religious life have functioned without any inconveniences and thus we could affirm ourselves as part of the Jewish people.

All these, we will not and cannot forget; that's the reason of our joy on this festive Day of the "Greater Romania", which is overwhelming us and we feel it our duty to give voice to such joy here, in Israel, where there are living almost 400 thousand Romanian Jews.

In order not to cast a shadow on the Romanian people's image, we mustn't stop crying out our anger and protest against the toleration of the anti-Semitic campaign of the neo-Fascists in Romania and to request the passing of a law, which should punish Anti-Semitism the way it deserves".

The Chief Rabbi's statements were vividly applauded.

The Commemoration Of The Iron Guard Pogrom In Bucharest

On Sunday, January 17, 1993, the 52nd Commemoration of the Iron Guard Pogrom against the Jewish population in Bucharest took place. The pogrom happened from 21st to 23rd January 1941 (21—23 Tevet 5701).

The event was commemorated in the presence of the leaders of the Federation of the Jewish Community in Romania and the Jewish Community in Bucharest and it was attended by many believers, descendants of the victims of the pogrom, newspaper men and reporters.

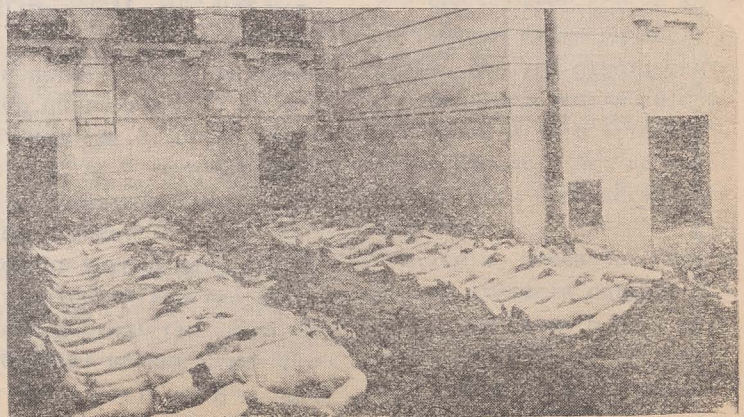
The divine service was celebrated by the first-cantors Willy Harnik and Aziz Jukovski. They were accompanied by the choir of the Choral Temple, conducted by Roger Avramescu.

In his sermon, the First-Rabbi of the Jewish Community in Bucharest, Dr. Ascher Ehrenfeld, recalled the great pain suffered by the Jewish community in the

Capital during this commemoration when the community remembers the innocent people from all walks of life taken out of their synagogues and home and killed for the only reason of having been Jews.

The choir of the Jewish young people "Shira Vezimra" (Conductor Izu Gott) sang Yiddish and Hebrew songs to suit the event: "Es brent" (It burns) by Mordechai Gebirtig, "The March of the Jewish Partisans" by Hirsch Glick and "Ani Maamin" (I believe with all the power of my soul).

The ceremony was completed with a divine service officiated in the presence of the leaders of the Federation of the Jewish Communities in Romania, the Jewish Community in Bucharest and a large gathering in the Giurgiu Cemetery, where the victims of the pogrom in Bucharest are buried.

Bucharest, January 1941

כבוד ליהדות רומניה

הרב הראשי שלנו ד"ר הונוריס קאוזה של אוניברסיטת בר-אילן

ושלמה אקסטיין - נשיא אוניברסיטת בר-אילן. כולם הרימו על נס את הזכויות הנצילות של האיש שקבלו את תואר דוקטור הונוריס קאוזה ואת תרומתם היוצאת-דופן בחיים היהודיים. בטקס השתתפו אישים חשובים בחיים הדתיים, התרבותיים והסוציאליים של מדינת ישראל. היה נוכח השגריר של רומניה בישראל, ד"ר רדו הומיסקו ורעייתו.

ועד קהילות יהודי רומניה, קהלת יהודי בוקרשט והמערות של ה"כתב-עת" מברכים בחמימות את מנהיגו הדגול שליט"א ואת רעייתו הכבודה, אמליא ד"ר דיון תחי.

מזל טוב, מורנו ורבנו היקר!

ב-26 ינואר 1993 התקיים באולם החגיגי של אוניברסיטת בר-אילן מתל-אביב טקס הענקת תואר ד"ר הונוריס קאוזה כפי-לוסופיה לאישים דלהלן:

כבוד הרב הראשי ד"ר דוד משה רוזן:

זכורנו המר-יו"ר מפלגת מזרחי ולשעבר שר החינוך והתרבות:

עו"ד נפתלי ליפשיץ - ממסדי אוניברסיטת בר-אילן. אישיות בולטת בתחום מדעי יהדות:

בשבתם של שלושה אישים הנ"ל דבר: ד"ר יוסף בורג - לשעבר שר הפנים של מדינת ישראל, כעת נשיא כבוד של מכון "יד ושם"; הרב פרופסור ד"ר עמנואל רקסן

חגיגה כפולה בתל-אביב

החג בדעת כל נסיון לדרוש מתקופות במקום הכנה, איבה במ-יום אהבה.

לעולם לא נשכח

נאמנותנו ומסירותנו לרומניה היו קו המהווה את יחסנו כלפי הכנסת-אורחים אותה נהנינו שש מאות שנה במקומות הברוכות האלו פה, אנחנו היהודים.

לעולם לא נשכח שבטעם שבכל ארצות שסבילו את העול הקומ-ניסטי לא היתה ליהודים שום אפשרות לתת חינוך יהודי, אנו, פה ברומניה, יכולנו ללמד אלפי ילדים ולחנך אותם על ברכי התורה, לגדל אותם כיהודים.

נאמנים לעם ישראל ולארץ-ישראל; שבטעם שבכל האופרטה הקו-מוניסטית איש לא היה יכול ל-צאת משם ולהגר למדינה אחרת.

ברומניה עלו לישראל 400,000 יהודים (97% מכל האוכלוסיה שלנו) וכל זה באופן חוקי, כדי להשתתף בבנין ארצנו הקדושה, שפעלו בתי-כנסת, עשרות מסעדות כשר וכל מה שנחוצה להם.

דתיים יהודיים כמעט כלי מצרים ויכולנו להעביר שאנחנו חלק מן העם היהודי, כל אלה אנו לא יכולים לשכוח ולא נ-צים לשכוח, ולכן שמחתנו וחד-וונתנו ביום חגיגי זה של רומ-ניה הגדולה, ומהגשים אנו שצריכים להרים את קולנו פה, על אדמת ישראל, בה נמצאים כמעט 400,000 יהודים מיוצאי רומניה.

דוקא בכדי לא להטיל צללים על דמותו של העם הרומני, אנו לא חודרים לבטא את זעמנו ואח מחאטנו נגד המטע בעלונות האנטישמית ברומניה, ודורשי חוק שיעניש כדבעי את התופעות האנטישמיות.

בתשואות חמות נתקבלו דברי כבוד הרב הראשי

תחת חסות ההסתדרות למען ירידות בין ישראל ורומניה התקיימה בתל-אביב, ביום ה-17 בינואר 1993, חגיגה כפולה:

איחוד ההסיוכיות (24 בינואר 1858) והאיחוד של רומניה הגדולה (אלבה יוליא - 1 בדצמבר 1918).

בחגיגה השתתפו כבוד השגריר של רומניה בישראל ד"ר רדו הומיסקו ורעייתו. כבוד הרב הראשי ד"ר דוד משה רוזן, נשיא ארצות שר החינוך והתרבות ברומניה, היה אורח כבוד.

נשא את דברם: משה נגור - נשיא ההתאחדות למען ירידות ישראל - רומניה; דוד ליבאי - שר המשפטים של מדינת ישראל;

הברפרד חיים-מזכ"ל ההסתדרות; יצחק ארצי - נציג עיריית תל-אביב; ארטור ישראלוביץ' - מנהל האוצר של ההסתדרות;

ד"ר רדו הומיסקו-שגריר מדינת רומניה בישראל; בהדמנות זו, כבוד הרב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א, נשא נאום מרשים בשם הפרדציה של קהילות יהודי רומניה, ממנה אנו מפרסמים הקטעים דלהלן:

רומניה הגדולה - מושג קדוש

"האידיאל בן אלפי שנים, איחוד כל מחוזות רומניה כמדינה אחידה, רבנית ועצמאית מקיים רעיונו של נעים זמירות ישראל הנצחי: 'הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד' (תהלים קלב).

מי, אם לא אנחנו היהודים, מסו-גלים להבין את רוממות הרצון הזה, את אצילות רגש אחדות אחים ולכן קדושת המלים הללו 'רומניה הגדולה' וכאשר הוגים את המלים 'הבה נשלב זרועותינו, נובעלי רגש רומני', נוחים

מי, אם לא אנחנו היהודים, מסו-גלים להבין את רוממות הרצון הזה, את אצילות רגש אחדות אחים ולכן קדושת המלים הללו 'רומניה הגדולה' וכאשר הוגים את המלים 'הבה נשלב זרועותינו, נובעלי רגש רומני', נוחים

מי, אם לא אנחנו היהודים, מסו-גלים להבין את רוממות הרצון הזה, את אצילות רגש אחדות אחים ולכן קדושת המלים הללו 'רומניה הגדולה' וכאשר הוגים את המלים 'הבה נשלב זרועותינו, נובעלי רגש רומני', נוחים

מי, אם לא אנחנו היהודים, מסו-גלים להבין את רוממות הרצון הזה, את אצילות רגש אחדות אחים ולכן קדושת המלים הללו 'רומניה הגדולה' וכאשר הוגים את המלים 'הבה נשלב זרועותינו, נובעלי רגש רומני', נוחים

מי, אם לא אנחנו היהודים, מסו-גלים להבין את רוממות הרצון הזה, את אצילות רגש אחדות אחים ולכן קדושת המלים הללו 'רומניה הגדולה' וכאשר הוגים את המלים 'הבה נשלב זרועותינו, נובעלי רגש רומני', נוחים

מי, אם לא אנחנו היהודים, מסו-גלים להבין את רוממות הרצון הזה, את אצילות רגש אחדות אחים ולכן קדושת המלים הללו 'רומניה הגדולה' וכאשר הוגים את המלים 'הבה נשלב זרועותינו, נובעלי רגש רומני', נוחים

מי, אם לא אנחנו היהודים, מסו-גלים להבין את רוממות הרצון הזה, את אצילות רגש אחדות אחים ולכן קדושת המלים הללו 'רומניה הגדולה' וכאשר הוגים את המלים 'הבה נשלב זרועותינו, נובעלי רגש רומני', נוחים

מי, אם לא אנחנו היהודים, מסו-גלים להבין את רוממות הרצון הזה, את אצילות רגש אחדות אחים ולכן קדושת המלים הללו 'רומניה הגדולה' וכאשר הוגים את המלים 'הבה נשלב זרועותינו, נובעלי רגש רומני', נוחים

מי, אם לא אנחנו היהודים, מסו-גלים להבין את רוממות הרצון הזה, את אצילות רגש אחדות אחים ולכן קדושת המלים הללו 'רומניה הגדולה' וכאשר הוגים את המלים 'הבה נשלב זרועותינו, נובעלי רגש רומני', נוחים

מי, אם לא אנחנו היהודים, מסו-גלים להבין את רוממות הרצון הזה, את אצילות רגש אחדות אחים ולכן קדושת המלים הללו 'רומניה הגדולה' וכאשר הוגים את המלים 'הבה נשלב זרועותינו, נובעלי רגש רומני', נוחים

מי, אם לא אנחנו היהודים, מסו-גלים להבין את רוממות הרצון הזה, את אצילות רגש אחדות אחים ולכן קדושת המלים הללו 'רומניה הגדולה' וכאשר הוגים את המלים 'הבה נשלב זרועותינו, נובעלי רגש רומני', נוחים

בתל-אביב

של היהדות הדתית מרומניה

דו-שבועון

ב"ה מס" 750-751 סבת תשנ"ג

הנאשי ד"ר דוד משה רוזן

מיהו יהודי

"החדש הזה לכם

ראש חדשים

ראשון הוא לכם

לחדשי השנה"

(שמות יב, ב).

הו"ל מדייקים במלה "לכם" ואומרים: "הוא מסור בדיכם ואי אתם מסורים בידו". מפתח השחרור קשור במושג הזמן, מושג מלאכותי ויחסי, זמנו של העבד אינו שלו אלא של אדונו. לפי הקונספציה של המשפט הרומאי, ביתו, משפחתו, אשתו, רכושו של העבד, הכל נחשב כנכסי האדון ואף העבד עצמו, הוא וזמנו, נמנים על נכסי האדון. עד הגאולה, כל זמנו של העבד שייך לאדונו, מהיום ואילך כהקדמה לגאולה, בא שחרור הזמן, הוא, הזמן, מסור בידי עם ישראל שימשול בו ולא יהיו עוד בני ישראל מסורים בידו, שהזמן ימשול בס.

לכן, דורשים חז"ל את הפסוק: "אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם" - "אל תקראו אותם" אלא 'אתם' - אתם אפילו מוטעין, אפילו שוגגין, אפילו מזידין. בית-הדין, סמל הרצון הציבורי, הוא המושל בזמן, הקובע את הלוח. לכן כשמלאכי השרת מתכנסים לפני הקב"ה ושואלים, אימתי ראש-השנה? אימתי יום הכפורים? הוא משיבים: "אני ואתם נרד לבית-דין של מטה". המושלים על הזמן הם בית-הדין, כלומר, עם ישראל המשותחר.

ככה אנו מבינים את דברי פירוש רש"י לפסוק הראשון שבתורה: אמר רבי יצחק, צריכה היתה התורה להתחיל בפרשת החודש שהיא "מצוה הראשונה בתורה", אך מפני שיבואו אומות העולם ויאמרו לנו: "לסטים אתם שכבשתם את הארץ", לכן התחילה התורה בפסוק: "בראשית ברא אלהים" - לאמור: "כח מעשיך הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים" וכו'.

נמצאנו למדים מפירוש רש"י זה, את התשובה לשאלה העתיקה וגם הנוכחית מיהו יהודי? מה זאת יהדות? דת? לאום? תשובתנו היא שיש הבדל בין בני ובין בן חמי. וכל מי שחושב כי עם

ישראל "ככל הגוים" הוא וכי לגבי ערכים יהודיים יכולים להשתמש באמת-המדה של הגוים - מזיין את היהדות.

יהדות זוהי "הטיבה אחת בעולם" (ברכות ה') כפי שהקב"ה אחד ויחיד, גם עם ישראל הנו אחד-ויחיד במינו, המורכב מיסודות של דת ולאום, שניהם כאחד - ולא ניתן להפריד בין הדברים.

כנסת ישראל היא הבניין של השבת. בשבת נאמר: "זכור ושמור בדיבור אחד". "באחד כתוב: 'ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ' - האלמנט הדתי - ובשני כתוב 'וזכרת כי עבד הית בארץ מצרים ויוצאך ה' אלהיך משם' - האלמנט הלאומי. שניהם בדיבור אחד נאמרו.

לפי השקפת אותם המחשיבים אותנו גוי "ככל הגוים", צריכה היתה תורת ישראל להתחיל בפרשת החודש, שהיא הפרק הראשון של גאולת העם - החלק הלאומי, אבל התורה התחילה ב"בראשית ברא" - באלמנט הדתי - וזאת כיון שעם האלמנט הלאומי בלבד, היו זכויותינו על ארץ-ישראל בסכנה, ללסטים היינו נחשבים. עכשיו שהזכויות הללו מעוגנות בבסיס כפול - גם ב"בראשית ברא" וגם "החודש הזה לכם" - שוב יש לנו תשובה יצחת לאומות-העולם.

אזכרה

ד"ר אשר אהרנפלד, הרב של קהלת בוקרשט, בה הזכיר את הטררגדיה מ'מים אלה ואת חובתנו ללמוד לקח ממה שקרה ולהיות זהירים. החוגים אייזיק ז'וקובסקי, וזאב הארניק, יחד עם השו"ב אליעזר גליץ ערכו תפלות לזכר הקדושים.

בנוכחות המשתתפים התקיים גם על יד קברות הקדושים שם אזכרה, כל הזכחים אמרו קדיש לזכר זמנותיהם של 130 אח"י שמסרו ובעם על קידוש השם.

ה' זכרם גרוד!

ביום ראשון י"א טבת תשנ"ג

(17 ינואר 1993) התקיימה

בבית-הכנסת הקורלי מבוקרשט.

אזכרת הקדושים שנהרגו על קו-

דוש השם ובגורם הליגיונרי

בימים כ"ג - כ"ה אבת תש"א

(21 - 23 ינואר 1941) בעיר

הצירה בוקרשט.

השתתפו בהזכרה הזון אנשים,

יהודים ולא יהודים, וגם נציגי

השגרירות והסוכנות היהודית

בהנהגתו של הרב הראשי ד"ר

דוד משה רוזן שליט"א, בעת

בישראל, ושא דרשת ההזכרה הרב